

ВІСТІ
КОМБАТАНТА

1

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1973

ВІСТИ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк.,
Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

**United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers
of 1 Ukrainian Division UNA** in association with:

**Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian
Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans'
Association in Canada.**

Address: P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryny-Rudnytsky, 43-25 49th St., Long Island City, NY 11104
U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем, чи ініціалами автора не завжди
відповідають поглядам Редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	6.00	дол.	1.50
Австрія	100 австр. шл.	20	Канада	6.00	дол.	1.50
Аргентина	670 пез.	120	Німеччина	20	н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Аргентина:

**Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.**

Англія:

**Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St.
Ashton - U - Lyne, Lancs. England**

ЗМІСТ

	Стор.
М. Босслав: Готові будьте	2
В. Верига: Злощасний ювілей	3
Крутянець: Думки в 55-ліття боїв під Крутами	13
Ф. Кордуба: Китай: тотальна синтеза народу й армії	21
С. Музичка: Наш майбутній Геродот (гумореска)	30
З. Книш: Правда про українську Дивізію	32
П. Шавель: Шляхами П. Польського Корпусу (продовження)	38
О. Луцький: Нова фізична карта України	45
П. Бабець: Мандрівник, поет-мислитель Г. Сковорода	47
В. Трембіцький: Заходи українських урядів у справі звільнення вояків-українців з італійського полону	55
З Нових Книжок: Ф. Кордуба: "Сі віс пацем..."	67
З листів до редакції	
I. Л.: Українці в Польщі	69
C. Мілянський: Як писати по-українському	70
З життя комбатантів:	73
Засідання видавців Вістей Комбатанта	73
Координативна Рада УКО (Нью-Йорк)	74
5-та Станіця СБУВ	75
Хроніка та Інформація:	
Братство І. УД УНА:	
Обіжник Головної Управи	76
Детройт: 80-ліття ген. М. Крата	79
Загальні Збори Станіці в Монреалю	82
Ті, що відійшли...	84
полк. М. Бітінський	84
інж. І. Янішевський	85
З Архівів минулого: Документи з Визвольних Змагань	87

Марко Боеслав

ГОТОВІ БУДЬТЕ

*Готові будьте! Мент надходить!
Чи вже нагострені мегі?
Колони — струнко! До походу!
Зневіру й жах мегем паліть!*

*Народу гесть, і воля, і право,
Людині гідність! Геть ярмо,
Геть підступ, глум катів лукавих!
Конай, спотворена тюрмо!*

*До зброй кожний, кожна хато!
У наступ, горти! Смерть катам!
З щитами жде нас горда мати!
У наступ! Слава! Воля нам!*

24. 9. 1946

Василь Верига

ЗЛОЩАСНИЙ ЮВІЛЕЙ

(До 50-ліття створення ССРР)

В життю народів так само, як і в життю поодиноких людей, є події, які становлять свого роду віхи на дорозі життя і як такі бувають приємні та радісні, а також прикрі і сумні. Про них згадують у залежності від того, яке значення вони мали чи мають у життю даного народу. Для прикладу варто навести відомий в історії Канади факт, що рік після проголошення Британського Північно-Атлантического Акту 1867, Нова Скошія, як одна з чотирьох провінцій, що створили конфедерацію Канади, відзначила цю подію жалобою — вивіщенням чорних прапорів.

Бували такі події і в історії українського народу, які творили нові епохи та надавали нових напрямків в історичному розвитку української нації. Одною з таких сумніх подій була Люблинська Унія з 1569 року, коли Україна перейшла під безпосереднє панування Польщі; другою — Переяславська угода Богдана Хмельницького в 1654 році з московським царем Олексієм, яка стала початком кінця української козацької держави і остаточно довела до повного поневолення України Москвою. Щойно революція в березні 1917 року дала знову можливість українському народові взятись за відбудову української самостійної держави, що зробила Центральна Рада Третім та Четвертим Універсалами.

Серед несприятливих внутрішніх і зовнішніх політичних обставин боротьба українського народу за свою державність не увінчалася успіхом і з кінцем 1920 року більша частина українських земель знайшлася під московською окупацією. Але Ленін, червоний диктатор на царському троні, не наважився уже перемінювати Україну на звичайну провінцію Російської імперії. Зберігаючи сповідно українську державність, замість Української Народної Республіки, він проголосив Українську Советську Республіку (дехто намагається цю назву українізув-

вати, називаючи її «Радянською» республікою, але в ній нічого українського немає за виїмком поневоленого і безправного українського народу). Але навіть і така держава українського народу не була до вподоби московським володарям і при помочі своїх власних маріонеткових урядів в Україні, Білорусі та Закавказьких республіках, вони довели до створення 30 грудня 1922 р. так званого Союзу Советських Соціалістичних Республік, який в дійсності був тільки новою формою старої російської імперії. Самостійність українського народу стала вже не тільки фікცією, але таки кпинами над волею українського та інших народів.

Від того часу проминуло якраз 50 років і у зв'язку з цим Україна повинна відзначити цю подію, щонайменше жалібно-похоронними академіями. А однак з наказу Москви, цей т. зв. «золотий ювілей» відзначається окремими парадами, на яких постійно вмовляється в український народ, що це для нього була щаслива подія.

Урочисте засідання Верховної Ради УССР

Напередодні самого 50-ліття створення Союзу Советських Соціалістичних Республік, дня 15 грудня 1972 року в Києві було скликане т. зв. «спільне урочисте засідання Центрального Комітету Комуністичної партії України та Верховної Ради Української РСР». Це засідання, діючи як і кожне інше за директивами з Москви, схвалило окремий привіт ЦК Комуністичної Партії Советського Союзу та Верховному Советові СССР, повний ідолопоклонства на честь московської диктатури та московської геноцидної політики. В цьому привіті Верховна Рада — «парламент» України, не приписує українському народові ніяких заслуг в осягах економічної розбудови країни, але, плаzuючи перед окупантом, приписує усі досягнення українського народу «мудрій політиці партії». Про колоніяльне поневолення українського народу Москвою і про те, що права признані Україні конституцією нехтується — ніхто не згадав ані словом.

«У дружній радянській сім'ї знайшла своє щастя, воз'єднала свої споконвічні землі, досягла небувалого розквіту Радянська Україна..., — кажеться у цьому привіті. — Промисловість України нині виробляє продукції в 176 раз більше ніж у 1922 році, а колгоспи й радгоспи республіки дають майже чверть загальносоюзного виробництва продукції сільського господарства».

Нам здається, що порівняння економії 1972-го року з 1922-им, тобто напередодні створення ССР, с нічим іншим як демагогічною діялектикою, бо ж чайже усім добре відомо, що в 1920-22 роках промисловість України була повністю зруйнована при великій співдії таки червоної армії, продовольчих загонів та різних інших продорганів. Вони забирали з України все, що попало під руки і вивозили на північ у Москвщину, не тільки різні сільсько-господарські продукти, але і виробничі машини, включно навіть зі шпитальним влаштуванням. Це ж ніщо інше як якраз ось та грабіж українського хліба, відома під назвою «продразвійорстки», довела Україну, а зокрема її південні райони, до голоду в 1921-23 роках, що коштував Україні більше двох з половиною мільйонів людей, які погинули голодовою смертю. Про це у привіті нічого не згадується. Як також нічого не згадується про другий штучно зорганізований великий голод у 1932-33 роках, який коштував Україні коло сім мільйонів людей — жертв голоду.

Хоча царський трон зруйновано і замість імперії побудовано Союз «рівноправних» республік, але між цими «рівноправними» першою є, і завжди була, таки «старша» Російська Советська Республіка, а всі інші були і є тільки «молодшими сестрами». Через це на перше місце висувалось російську культуру, мову, одним словом, усе що російське, то в розумінні влади є краще. Колись за царів говорилося про один великий «російський народ», а сьогодні говориться про один великий «советський народ» чи пак в Україні про «радянський» народ. Ця доволі туманна назва є нічим іншим як тільки модерним «всіліком русским народом». І ось у згаданому уже привіті перефразовуються слова московського шовініста Пушкіна і говориться: «Як ріки вливаються в океан так усі нації і народності нашої країни становлять радянський народ — нову історичну спільність людей».

Аналізуючи сучасні ферменти в Советському Союзі, доводиться з приємністю ствердити, що тільки побожні бажання московської керівної верхівки, в дійсності так воно не є, бо український та інші народи Совдепії зовсім не збираються самоліквідуватися в користь т. зв. «советського» чи «радянського» народу, який усіма способами намагаються створити сучасні володарі Кремля. Коротко кажучи, «Радянський народ» — це фікція у запаморочених головах московських шовіністів.

В дальншому згаданий уже привіт стверджує, що «Знаменний ювілей — 50-річчя утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік трудящі республіки зустрічають тісно згуртованими навколо Комуністичної партії Радянського Союзу і її Центрального Комітету. Партія — політичний вождь радянського народу. Партія — розум, честь і совість нашої епохи».

Бракувало ще додати прізвище геніяльного «батька Брежньова» чи якесь інше «ясне сонечко» типу Сталіна і ідолопоклонство вже є знов у повному розквіті.

На цьому засіданні Верховної Ради УРСР виступав і наслідник Шелеста — Володимир Щербицький, який у своїй довжелезній доповіді підкреслив потребу «виховувати нашу молодь, всіх трудящих у дусі соціалістичного патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму, непримиреності до ворожої ідеології, будь-яких проявів націоналізму та сіонізму». Фрази вже аж надто відомі і зовсім не потребують додаткових пояснень, що під соціалістичним патріотизмом треба розуміти любов до всего російського, а під націоналізмом — любов до свого власного народу, свого власного краю.

Як воно не дивно, але в «країні робітників і селян» у «країні рад, де панує найбільша демократія» — ніхто не наважився зробити аналізи подій, які мали місце на протязі останнього пів століття советської влади. Ніхто не наважився навіть в апологетичній формі згадати про ті жахливи терпіння і неспівмірні жертви українського народу у «ході будівництва соціалістичного безклясового суспільства». А шкода, бо баланс першого півстоліття аж ніяк не вказує на те, що Україна в «радянській сім'ї знайшла своє щастя». Щоб доповнити осяги советської влади в Україні ми дозволимо собі згадати про деякі події, які Верховна Рада Української РСР «переочила».

Ми не будемо їх аналізувати, а тільки наведемо голі факти, які говорять самі за себе, яке то «щасливе та радісне життя» мав український народ «під сонцем советської конституції».

Зближення націй — асиміляція

Згідно з переписом населення СССР в 1926 році, Українська ССР у тодішніх кордонах мала 29.260.000 населення, в тому майже 24 мільйони українців або 81.6%. Московська меншина в УССР становила тоді всього 2,053.000 осіб або 7.9% загальної кількості населення. В тому ж самому часі в межах

тодішньої РСФР, що охоплювала і Центральну Азію, начислювалося понад 7,000.000 українців. Разом у цілому СССР українці становили 20.7% населення.

В часі другої світової війни кордони СССР, а в тому й УССР, поширилися і до складу УССР були включені сім західно-українських областей, в яких проживало коло шість з половиною мільйонів українців та коло 110.000 москалів. Завдяки цьому число українців в Українській ССР повинно було збільшитися щонайменше до 30 мільйонів осіб, не вражовуючи навіть природного приросту. Коли однаке в 1959 році відбувся перепис населення СССР, то він виказав, що населення УССР в поширених уже кордонах, включно з Кримом, становило 41,869.000 осіб, у тому 32,158.000 українців. Це означало зрості в абсолютнох цифрах на зaledве 2 мільйони людей від 1926—1930 року. У відсотковому відношенні, незважаючи на прилучення чисто українських західних областей з поверх шести мільйонами українців, — українці у своїй власній республіці становили вже тільки 76.8%. Натомість московська меншина збільшилась аж до 7,091.000 осіб, а в процентовому відношенні зросла з 7.9% до 16.9%. Отже русифікація України була доказана холодними цифрами статистики. Деж поділися українці з Української ССР, може емігрували в інші райони СССР?

Цей же сам перепис виказав, що з поверх 7,000.000 українців в РСФСР та Центральній Азії в 1926 році остало зaledве 4,400.000 осіб, з того у Західному Сибірі жило 449.600 українців, а в Східному — 229.100. Отже, незважаючи на виселювання українців на Сибір, головно в часі примусової колективізації в 1929—1931 роках, та на сподіваний природний приріст, кількість українців не збільшилася, але скоротилася, в Західному Сибірі на 57%, а в Східному аж на 89%. Деж тоді поділися мільйони українців, яких статистично не можна було дочислитися?

Величезна більшість з них, а саме від 6-7 мільйонів осіб загинула з голоду в 1932—1933 роках, але також дуже поважна кількість або зрусифікувалася або, щоб уникнути переслідування та обвинувачення в націоналізмі, подала себе при переписі за москалів. Русифікаційний процес був скріплений та-ж і в самій Українській ССР різними політичними засобами та терором, але ще більше він був посиленій поза кордонами УССР, де поліквідовано всі українські школи та різні освітні

установи (у двадцятих роках було 820 народних та 46 середніх шкіл, а також два технікуми). Від тридцятих років, а зокрема після 2-ої світової війни, поза теренами УССР не існувало ані одної української школи, ані одного друкованого періодика в українській мові та заборонявся імпорт українських книжок з УССР. Натомість всюди існували російські школи та пропагувались російські періодики, часописи та книжки, а в останніх десятиліттях, і телевізійні програми.

За царських часів це називалося *брутальною асиміляцією*, але сьогодні за часів т.зв. «робітничо-селянської влади» та «диктатури пролетаріату» це називається «неухильним зближенням націй і народностей СССР... як об'єктивна закономірність побудови комуністичного суспільства». Отже, маємо ще один доказ, що московський імперіялізм цим разом поставив до своїх послуг Маркса й Енгельса з іхніми комуністичними доктринами, так само як колись царі поставили були для своїх услуг спочатку православія, а опісля ідею панславізму. І таку політику схвалює «український парламент» — Верховна Рада і називає це «процвітанням дружби і непорушної єдності народів СРСР».

Верховна Рада в своєму привіті до керівників совєтської імперії в Москві хвалиться, що, моляв, «сьогодні колгоспи і радгоспи республіки дають майже чверть загальносоюзного виробництва сільського господарства». Але це на ділі нічого не значить, так як нічого не значить і те, що українська промисловість збільшила свою продукцію у 176 разів. Важливим тут є те, що з того користає Україна? Нам цікаво знати наскільки український селянин і робітник поліпшив свій життєвий стандарт у порівнянні з 1922 роком — роком голоду.

Україна — колонія Москви

Хоча у згаданому привіті нічого не говориться про «розквіт української мови й культури в Українській РСР», ми все ж таки дозволимо собі навести деякі факти про те та взагалі про права автохтонів республіки, яку совєтська пропаганда називає «рівною між рівними».

Помимо усіх конституційних гарантій в Україні процвітає не українська мова, а таки російська, а все що українське придушується, бо це «націоналізм». Маленька передишка в користь української культури й мови в 20-х роках, виявилася метеоритом «за кріпкими плечима Скрипника» і вже в 30-х роках

зникла. Українська мова в Українській ССР є мовою, якою небезпечно говорити, бо можна наразити себе на закид націоналізму, якому Щербицький заповів «непримиренну боротьбу». На всіх відповідальних посадах в Україні сидять «правдиві» комуністи й інтернаціоналісти — москалі, а українці виконують підрядні функції, так само як автохтони у якій небудь іншій колоніяльній системі.

Двадцяті роки — це роки НЕП-у і вони виявили величезний розмах українського генія у різних галузях народного життя, але найкраще мабуть у забороненій колись ділянці, або в найкращому випадку у несприятливих умовинах, — в українській літературі й науці. Український народ ще раз заманіfestував перед світом свою життєздатність, свій талан і своє бажання жити і розвиватись. Україна переживала свій ренесанс. Так само в умовах НЕП-у український селянин з типовою йому підприємчістю, забув про злощасні «продразвійорстки», які його довели до повної руїни, а вкінці й до голоду, і взявся до праці на дорогій йому землі. Подібне явище заіснувало і в українській промисловості. На протязі двох-трьох років Україна була знову молоком і медом текучою країною, голосно залунала українська поезія, у повній своїй красі виявилася українська проза, виріс український театр і музика, розвивалась українська наука та українське мистецтво. І якраз тоді у часах найбільшого розквіту українського ренесансу, коли Україна виявила свої таланти і почала творити нову провідну верству, «мудра комуністична партія», стоючи на обороні московських імперіялістичних інтересів, завдала цьому ренесансові жахливого удару-погрому. Біля 80% культурнотворчих кадрів, а в тому й письменників України знищила Москва в 30-тих роках. Примусовою колективізацією знищила найбільше стійкий елемент України — селянство і допровадила до нового голоду в Україні й Кубані, другого на протязі однієї декади. Впарі з тим прийшов новий посиленій терор відомий від назви начальника ГПУ — Єжова як «єжовщина».

«Геніяльний вождь» московської комуністичної партії Сталін, бажаючи знищити український народ, носився з думкою вивезти з України усе українське населення, як це заявив його вірний слуга та губернатор України, Микита Хрущов, на 20-ому З'їзді Комуністичної Партії Советського Союзу, 25 лютого 1956 року. «Українці уникли цієї долі, — твердив він, —

тільки тому, що їх було надто багато і не було місця, в яке їх можна було б вивезти». Отже, як твердять знавці, в 30-тих роках «мудра політика комуністичної партії» знищила в Україні голодом і терором від 15-20% населення. І завдяки цьому Україна знову була позбавлена свого мозку, своїх провідних людей, або інакше кажучи, українську націю було обезголовлено.

У вересні 1939 року Українська Советська Соціалістична Республіка простягнула свою «братью руку» і західним українцям, що були під пануванням Польщі, де повторилася історія царської Росії в Галичині з 1914-15 років. Хоча «робітничо-селянська влада» задержалася тут зaledве 21 місяців, та за той час вона так прочистила ряди нечисельної української інтелігенції та свідоміших селян і робітників, що не було села, яке не втратило б щонайменше десяток людей в тюрмах або засланнях. А зі своїм безславним відступом у червні-липні 1941 року советська влада залишала за собою переповнені тюрми з помордованими політичними в'язнями: Бригадки, Дубно, Чортків, та багато інших тюрем, які були свідками «щасливого та радісного життя — визволених братів Західної України та Білорусі». За 21 місяців советської влади в Західній Україні український нарід поніс без порівняння більші жертви чим за двадцять років польського панування на тих землях.

Так представляється баланс 50-різгя України в Советському Союзі.

Україна бореться

Нічого дивного, що якраз на підставі цього сумного досвіду західні українці зустріли німецько-советську війну з ентузіазмом і, коли зайшла потреба, творили українську військову формaciю Дивізію «Галичина», яка мала воювати разом з німцями проти людененависницької московсько-советської влади. І якраз тепер минає від того часу 30 років, коли українська молодь десятками тисяч голосилася до цієї військової формaciї, щоб боротися зі зненавидженим московсько-советським імперіалізмом. Нічого дивного, що українці творили підпільну армію УПА, яка навіть по війні боролась з московським окупантам.

По війні советська влада ні в чому не змінилася. Знову прийшов голод 1946-47 року, знову масові заслання на Сибір та на далеку московську північ у концентраційні табори.

Серед терору і переслідувань виросло нове покоління, покоління совєтського виховання, виховання проти всіх моральних і етичних засад, виховання, в якому доношицтво навіть на своїх власних батьків славилось як чеснота, а зрада власного народу і батьківщини як патріотизм. Але навіть і серед цих совєтських вихованців знайшлися люди, які силою власних роздумувань і бистрим спостеріганням дійсності — дійшли до переконання, що Україна не є ані рівнопрядною, ані рівноправною республікою в Советському Союзі, бо Москва перемінила її у звичайну колонію червоної імперії.

Советсько-московський шовінізм та імперіялізм зродив нових борців за права українського народу, які запротестували проти безправства і знущань, проти безпідставних арештів українських патріотів та закритих судів над ними. З'явилися нові люди, які почали називати речі власними іменами і довели, що совєтський інтернаціоналізм — це московський імперіялізм і русифікація. Знайшлися нові люди, які запротестували проти нищення українських пам'яток мистецтва та проти фальшування історії українського народу. І ось ці люди заявили перед всемогучою советською владою з мільйоновими арміями озброєних вояків і вишколених шпигунів, що вони готові за українську правду битись!

П'ятдесятіріччя Советського Союзу Україна не зустрічає уже як покірне ягнятко. В Україні дрижить підземний гук протесту і бунту проти окупантів та їхніх вислужників, який з кожним днем набирає все більшої сили. Цей підземний гук породжений московським шовінізмом готове трагічний кінець для советської імперії і тому він зганяє сон з очей кремлівських володарів.

В 1973 році, поминаючи офіційні маскаради, український народ відзначатиме інші річниці, які Москва хоче, щоб про них ніхто не пам'ятав. Він відзначатиме 50-річчя первого голоду в 1921-23 та 40-річчя другого великого голоду в 1932-33 роках, які оба разом були спричинені Москвою та коштували Україні близько десять мільйонів людей. В 1973 році український народ зустрічатиме 35-річчя геройського пориву Карпатської України до організування свого власного державного життя осінню 1938 року. А вкінці, цього року припадає ще і 30-річчя формування української військової формациї в 1943 році дивізії «Галичина», яка пішла слідами легендарних героїв Армії

УНР та Української Галицької Армії на боротьбу з московським імперіялізмом.

Помимо всіх запевнень московських губернаторів в Україні про «нерозривну дружбу» українського й московського народів, ніякої дружби немає, за те є боротьба затяжна і жорстока, яка буде продовжатись аж до розвалу червоної советської імперії. А розвал її недалекий!

---

oooooooooooooooooooooooooooo
УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА
В ТОРОНТО

при вул. 297 Каледж і вул. 105 Едвин — Тел.: 922-1402

Години урядування:

Понеділок і середа — 9:30 рано до 6:00 вечора, вівторок, четвер і п'ятниця — 9:30 рано до 9:00 вечора. Субота — 9:30 рано до 12:30 дня.

Кредитовий Комітет працює тільки при вул. Каледж у вівторки і п'ятниці від год. 7:30 до 9:00 вечора.

oooooooooooooooooooooooooooo
oooooooooooooooooooooooooooo
Об'єднані Українські Підприємства
U.B.A. TRADING COMPANY LTD.

300 Dwight Ave.

Tel.: 252-2246

Toronto 14

252-2247

Відділи із самообслуговою:

138 Euclid Ave.

Tel.: 366-2324

300 Dwight Ave.

Tel.: 252-2120

21 Prescott Ave.

Tel.: 763-1921

Споживчі товарі, тютюнові вироби, солодощі, галантерія, патентові ліки і т. п.

oooooooooooooooooooooooooooo

Крутянець

ДУМКИ В 55-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМОПІЛІВ

Парадоксальні часи переживала Україна на схилі 1917 року, коли після лютневої революції країна тішилась здобутою свободою, але вже знову мусіла ставати до боротьби за свої права, що їх північні “брати” їй признавали, обіцяли та разом з тим йшли на неї війною.

Україна, правда, мала теж і своїх рідних оборонців — майже мільйонову українську армію, представники якої на трьох Всеукраїнських Військових з'їздах одноголосно висловлювали — боронити “правду й волю в своїй хаті”. Коли-ж ворог з півночі сунув чорною хмарою на Україну, армія, томлена 1-ою світовою війною (1914-1918), піддалась демагогічній агітації ворога, прийняла його гасла та стала на принципі “невтралітету” в московсько-українській війні.

Небувалий, полум'яний ентузіазм, але солом'яний вогонь мас, що зродився по революції, наш провід не вмів відповідно підхопити й використати, що його проте зуміли використати більшевики, обдуривші малосвідому масу, в якій пробудилася стихійна свідомість.

Явища такого стихійного ентузіазму проявлялися на всіх тодішніх з'їздах і маніфестаціях: Першій київській маніфестації, з'їздах військових, Рад робітничих і солдатських депутатів, Селянському, Національному конгресі, маніфестації війська та колонії в Петрограді. Однодумність і єдність всіх верств і клас нашого народу була повна. Московське суспільство всіх верств і відтінків зрозуміло, яку небезпеку це являє для Росії. Більшевики, що опанували ситуацію демагогічними обіцянками в земельному питанні, як і у всіх соціальних питаннях, купили маси та пригасили вогонь національного патосу.

Українська інтелігенція, головно наш політичний провід, не мали державно-політичної практики, а чуттєве захоплення й оп'яніння свободою мас нашого народу вважали за глибоку політично-національну свідомість. Наш провід у со-

ціяльних питаннях йшов нерішуче, не маючи теж ясної програми щодо земельного питання. Тим часом ми мали конкурента — большевиків, ворога безоглядного, небезпечного, але лестивого, який всіма засобами демагогії йшов до поставленої собі мети — опанування ситуації. Великою хибою нашого проводу була безпрограмовість у справі організації українського війська — в нашему парламенті та нашій пресі того часу багато дискутувалося взагалі про скасування регулярної армії та організацію народної міліції.

Отож у такій ситуації представники молодшого українського суспільства, в переважаючій більшості невійськовики, стали до оборони загроженого, відновленого державного життя України.

Так у нерівній боротьбі горстки героїв проти переважаючої сили з півночі зродились УКРАЇНСЬКІ ТЕРМОПІЛИ.

Становище на Україні в листопаді — грудні 1917 року, себто після захоплення в Петрограді большевиками з рук російського Тимчасового уряду, як і після пізнішого зліквідування повстання большевиків у Києві (8-10 листопада 1917) не було корисне для молодої української державності та її влади, Генерального Секретаріату.

Після опанування большевиками влади після Тимчасового уряду в Петрограді, вкоротці, бо вже вкінці листопада, вони були панами положення в Харкові. Київські большевики при підтримці російських військових частин далі плянували повстання з метою захоплення влади та арешту нашого уряду — Генерального Секретаріату і парламенту — Української Центральної Ради. Несподіваний нічний виступ 1-го полку ім. Богдана Хмельницького, який роззброїв і арештував ворожі частини київської залоги, що складалися із збольшевичених московських військових частин, ця акція Богданівського полку ударемнила пляноване повстання большевиків у Києві. Богданівський полк, ця одна із небагатьох певних і свідомих одиниць української армії того часу, посадив московських вояків-большевиків у замкнені вагони та вивіз їх поза межі України на Московщину.

Цей чин, як і арешт та вбивство Леоніда П'ятакова, київського большевика, який стояв на чолі київської організації большевиків і був душею у підготові повстання, ударемнили грудневе повстання большевиків у Києві в 1917 році. Події ці

були початком напруження в московсько-українському конфлікті, який досяг свого верху після ультиматуму советського петроградського уряду українській владі. Ультиматум вимагав припинити роззброювання червоної гвардії на Україні та заборонити переїзд через територію України донським козакам з фронту над Дін.

Заборону українського уряду вивозити харчові продукти на Московщину (продовольча криза вкінці 1917 року в Україні вже почала прибирати поважні розміри, а на Московщині доходила до катастрофальних розмірів), московські більшевики проголосили, як "ніж у спину російської революції". Москва послала ще перед висланням ультиматума червону гвардію та деякі частини балтійських моряків війною проти України. Текст ультиматуму Ради Народних Комісарів Російської республіки (з 17. XII. 1917) був такий:

З огляду на інтереси єдності та братерства всіх знесилених робітничих мас, що страждають у боротьбі з імперіалізмом; з огляду на признання численними резолюціями органів революційної демократії, радами, а насамперед першим Всеросійським з'їздом рад — національних зasad, соціалістичне правительство Росії — Рада Народних Комісарів — підтверджує всім гнобленим царизмом і буржуазією Великоросії народам права на вільний розвиток, включно до їх права відділитися від Росії.

Тому Рада Народних Комісарів признає Українську Народну Республіку та її права на повне відокремлення від Росії, як також на те, щоб вона ввійшла в переговори з Російською Республікою про взаємні федераційні, а також інші відносини. Жадання України щодо її прав і незалежності українського народу, Рада Народних Комісарів признає без обмежень і безумовно".

Далі в ультиматумі говориться:

"1. Українська Центральна Рада робила дезорганізацію на фронті, відкликаючи свої війська; 2. УЦР. позволила собі роззброїти советське військо, що стояло в Києві; 3. УЦР. підтримувала змову проти влади Советів, покликуючись на вигадані права, на незалежність Донської та Кубанської областей і тим способом покриваючи контрреволюційне повстання Каледіна. Ставлячи опір інтересам і жаданням переважної більшості козаків, УЦР замикає дорогу військові, яке вислане

проти Каледіна. Стаючи на бік ганебної зради революції і бажаючи допомагати найнебезпечнішим ворогам робітничих і визискуваних мас — кадетами і прихильниками Каледіна, — УЦРада примушує нас подати їй до відома, що ми негайно виповімо їй війну, навіть тоді, коли б Українську незалежну Республіку визнало представництво найвищої російської державної влади”.

На закінчення, в ноті-ультиматумі, Рада Народних Комісарів писала:

“Тепер Рада Уповноважених Народу, з огляду на всі вищенаведені обставини, ставить народам Української Республіки такі питання: 1. Чи УЦРада зобов'яжеться залишити всякі спроби дезорганізації на фронті? 2. Чи УЦРада зобов'яжеться без згоди шефа Найвищої Команди не перепускати ніякого війська, що йде у бік Дону й Уралу? 3. Чи УЦРада зобов'яжеться залишити всякі спроби роззброєння війська Советів і Червоної гвардії на Україні та чи віддасть негайно відібрану у того війська зброю? У випадку, коли протягом 48 годин не буде задовільної відповіді, Рада Уповноважених Народу вважатиме, що Українська Центральна Рада є в стані одвертої війни з владою Советів у Росії і на Україні”. — РАДА НАРОДНИХ УПОВНОВАЖЕНИХ”.

Зміст ультиматуму ясно стверджував, що визнаючи ніби то Українську Республіку, Советський уряд категорично втручався у зовсім внутрішні справи України та стверджував існування в Україні влади Советів.

Такий ультиматум У.Ц.Рада та її уряд Генеральний Секретаріят, звичайно, мусіли відкинути, вимагаючи пошанування прав України з факту признання її Росією та припинення війни, яка фактично вже існувала від листопада 1917 року — першого невдалого повстання большевиків у Києві.

Відповідь уряду України Раді Народних Комісарів Росії з дня 20 грудня 1917 за посередництвом Окружної Військової Ради в Петрограді була така:

“Революційний Штаб України уповноважений Республіканським правителством України і народом, має честь предложить Республіканському правительству Великоросії висліди нарад Штабу з Правительством, про ультиматум Ради Народних Комісарів до Української Центральної Ради і відповідь Республіканського правительства України на ультиматум.

Переговори про мирне полагодження спору між Російською Республікою і Україною залежить від отаких умов: 1. Признання права українського народу (на існування) з тим, що ніхто не повинен вміщуватися в справи Республіки; 2. Сповнення домагання українізації війська (перенесення українських військових частин з інших фронтів на територію України); 3. Полагодження фінансових справ державного скарбу; 4. Невмішування Ради Народних Комісарів, Головної Квартири і Головнокомандуючого, до управління українським фронтом, цеб-то румунським і південно-західним фронтом.

Правительство Української Народної Республіки заявляє, що признання поданих принципів Радою Народних Комісарів, може стати основовою для полагодження спору, так що оминеться війну між Україною і Великоросією.

Щодо участі в союзним правителстві — на думку правительства Української Народної Республіки — Україна з огляду на значення, яке тепер осягнула, мусить мати в нім не менше ніж третину заступників.

Революційний Штаб України уповноважений своїм правительством заявити правительству Великоруської Республіки, що з огляду на фінансові труднощі, предмети споживання будуть видаватись на границі України після заплати безпосередньо до каси Генерального Секретаріату Земельних справ готівкою, а саме — в банкнотах, а у висоті одної третини — в золоті.

Революційний Штаб України має надію, що братній спір буде усунений для обопільного вдовolenня і заявляє свою готовність напружити всі сили для осягнення цієї цілі".*)

Перед Різдвом 1917 року воєнна ситуація була вже досить грізна. Українське командування післало проти большевиків дві групи військ: одна група мала зліквідувати большевиків у Харкові, та поїхала на Харків через Полтаву, а друга на Конотоп, щоб одрізати більшевицьку армію, яка посувалася з півночі від Московщини. Ця московська група була найбільша і у військовому значенні найсильніша. Очолював цю більшевицьку групу В. О. Антонов-Овсєєнко, який теж був

---

*) Текст ультиматума та відповідь на нього взяті: Христюк Павло. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 р., том 2, Віденський 1921-22.

командуючим фронтом, його заступником був Ремігов, а на чолі частин, які посувались на Чернігівщину був М. Мурайов, колишній жандармський підполковник. Ці совєтські війська складались із Червоної гвардії та частин балтійського флоту, числом від 3000 до 5000 вояків, що на тодішні відносини були великими. Треба згадати, що воєнні операції тоді відбувалися головно по залізничних шляхах.

Теоретично мільйонова українська армія, краще ядро якої був українізований корпус кол. російської армії на південно-західному фронті, не являла собою бойової дисциплінованої сили. Частини війська в запіллі були ще більше здеморалізовані та зболішевичені, а київський гарнізон поза Богданівським полком і кількома дрібними відділами, особливо був ненадійний. Була у цьому деяка провина теж і нашої влади, що ті частини не виявляли жодної охоти воювати з большевиками. Вони, навпаки, з нетерпінням чекали большевиків, щоб пристати до них для одвертого грабунку "буржуїв". Вояки цих українських частин були озлоблені проти Української Центральної Ради та її уряду Генерального Секретаріату, одні за те, що уряд не пускає їх додому, другі за те, що не дозволяє ділити "буржуйське майно", а всі за те, що уряд не подбав для них забезпечити відповідних приміщень, ні такого удержання, яке вони мали за часів царського режиму. Вони так рвалися з північного фронту (який перший здеморалізувався та цілком розпався) та з Петрограду додому, з величезним напруженням пробивалися через ряди московських "братів" на Україну, а для них наша вдала не приготовила ані приміщення, ані достатніх харчів і вони самі здобували собі помешкання, часом викидаючи хворих із шпиталів, самі забирали харчі та все потрібне з інтенданських складів. Коли взяти на увагу працю большевицьких агітаторів, то зрозуміло, що в психіці малосвідового вояка, його ворогом була "буржуазна Центральна Рада", а не большевики, котрі тоді все обіцювали, все дозволяли грабувати. Наш Генеральний Військовий Секретаріят (віськове міністерство), який складався з недосвідених нефахових військовиків (переважно з мобілізованих цивілістів) робив що міг, але відки було взятий каєтані в Києві, який був найближчим великим містом запілля фронту, містом переповненим військом, яке втікало з фронту додому? Генеральний Секретаріят не вмів використати цю

військову силу, бо і в цьому міністерстві панували думки про потребу радше міліції, а не регулярної армії, яка була "зайва". Військовий Секретаріят влаштовував, правда, для козаків лекції та віча для освідомлення, але козаки нудились, нічого не роблючи й легко приймали демагогічну агітацію большевиків.

Дві групи військ, що їх наше командування виславло перед Різдвом 1917 року на ліквідацію чернігівського і харківського фронтів, по дорозі майже всі розбіглися, святкувати Різдво із зброєю і кіньми у себе вдома. Широкі верстви громадянства про це не знали, а військова влада це тримала у великій таємниці, сподіваючись, що після свят свідоміші козаки вернуться в свої частини. Сподівання були даремні — козаки були раді, що нарешті скінчили воювати та були вдома — вони не вірили в можливість війни з "братами", в можливість московсько-української війни.

Газетам було заборонено писати про справжній стан на московсько-большевицькому фронті, де по нашій стороні були тільки невеликі частини того нашого війська, що легковажно не залишили Батьківщини в критичному моменті.

З газет громадянство знало, що одна українська армія пішла на Харків через Полтаву, друга на Конотоп, і тішилося, тим, що оточені з усіх сторін большевики будуть розбиті та знищені дощенту.

Під враженням таких бундючних вісток зійшлося українське громадянство — члени Українського Клубу в Києві стрічати Новий 1918 рік, пише в своїх споминах Євген Чикаленко — зустрічати перший Новий Рік у своїй державі.

"Був дехто з міністрів, а між ними й Голова Ради Міністрів Вол. Винниченко. Коли вибило 12 годин і всі посидали за столи, то очі всіх звернулися на Голову Уряду, сподіваючись, що він перший проголосить тост за Україну і скаже відповідне слово, але він сидів мовчки, нахмурившись, а на пропання старшини клубу сказати хоч коротеньке слово, рішуче зрікся, відмовляючись втомую. Тоді звернулися до М. Шаповала — міністра Пошти і Телеграфу. Він довго відмовлявся, вагався, а нарешті, якось наче несерйозно, наче жартома сказав приблизно таке: "От ви люди добрі, зібралися веселі, радісні стрічати перший Новий Рік у своїй власній хаті і не думаете і не гадаєте того, що цей перший рік, може буде й останнім. Я, як міністр Пошти і Телеграфу, що має найпевніші і

найосновніші відомості, певний, що Україні зосталося жити може не більше двох тижнів. Незабаром прийдуть сюди большевики і перевернуть все, що досі тут було зроблено, а уряд український повинен буде втікати".*)

Ця промова зробила на всіх враження грому з ясного, чистого неба: на мент всі притихли, причаїлися, мов приголомшені, а потім, наче не довіряючи Шаповалові, тривожно звернули очі на Винниченка, сподіваючись, що він спростує його слова. Винниченко бачути, яке враження зробила на присутніх промова Шаповала і бажаючи підбадьорити громадянство, почав доводити, що справа не така безнадійна, що, справді, хоч ми може й не вдержимося в Києві, відступимо до Білої Церкви під захист Вільного Козацтва, та опираючись на озброєне селянство, згодом витиснемо большевиків з України.

Винниченко, цей найліпший промовець з-поміж тодішніх політичних діячів, на цей раз мнявся, зацукувався, підшукуючи вирази і, видно, страшенно хвилювався. Не знаю вже, чия промова більше приголомшила присутніх, — чи Шаповала, чи його" — пише в своїх споминах Є. Чикаленко.

Далі Є. Чикаленко пише: "Всі сподівалися, що Винниченко рішуче спростує слова Шаповала, скаже, що большевики оточені нашою славною армією і погинуть у Харкові, що становище Української Держави якнайкраще, а він покладає надії на Вільне Козацтво, яке організує якийсь авантюрист Полтавець з легковажним д-ром Луценком і яке вибрало за свого отамана невідомого в українських колах російського генерала Скоропадського, який, кажуть, і говорити по-українському не вміє. А що наша мільйонова армія, яка на двох*) військових з'їздах, через своїх делегатів так гаряче висловлювалася за Українську Державу? Що сталося з тим військом, що послане в Харків? Невже розбите? Такі питання були у всіх на думці і на устах".

(Далі буде)

---

*) Євген Чикаленко. Уривок з моїх споминів за 1917 рік. Прага 1932.

*) Євген Чикаленко помилився, бо Всеукраїнських Військових з'їздів було три: 1. з'їзд 18-21. V.; 2. 18-23. VI.; 3. 2-12. IX. 1917 р.

Ф. Кордуба

КИТАЙ: ТОТАЛЬНА СИНТЕЗА НАРОДУ І АРМІЇ

16-го жовтня 1964 р. Китайська Народня Республіка (КНР) здійснила випробування в атмосфері першої 20 КТ атомової бомби. Цей успіх китайців на відтинку зміцнення власного воєнного потенціялу був несподіванкою для атомових потуг світу США і СССР. Як відомо, Китай належить до слабо упромисловлених країн, тому започаткування нуклеарного потенціялу власними зусиллями — це доказ великих перспектив на майбутнє на відтинку збагачення того ж потенціялу. Цей перший атомовий зрыв відкрив для Китаю перспективи належати до круга атомних потуг, та рівночасно він змінив політичну й стратегічну констеляцію світу.

Кількість людности Китаю оцінюють 750-800 млн, отже під оглядом людського потенціялу ця країна є найбільшою у світі! Коли ж до цього потенціялу додати перспективний розвиток нуклеарного арсеналу, отже КНР уже в недалекому майбутньому може бути реальною загрозою для СССР в Азії. Міністр оборони США Роберт С. МакНамара перестерігав: "У 1975 р. Китай власними міжконтинентальними ракетами буде спроможний змести з поверхні землі міста Берлін і Сан Франціско; найпізніше до кінця 1969 р. КНР буде мати вистрільні устаткування для різних класів ракет, зокрема для середнозахідних ракет для застрашування сусідніх країн; в 1967 р. КНР буде мати достатню кількість матеріялу, потрібного для продукції атомних бомб і ракетної зброї для власного летунства й підводних човнів". Для орієнтації, з якою скорістю розвивається нуклеарний стратегічний потенціял Китаю, починаючи від 1964 р., нехай послужать наступні дані за "Strategic survey 1970", публікації Інституту для стратегічних студій в Лондоні.

Отже, з далі поданої табелі бачимо, що Китай вже має найбільшу нищівну водневу бомбу, яка є призначена для стратегічних нищівних операцій летунства або ракетної зброї із термоядерними головками. Не може бути сумніву в тому,

	Дата випробування	Розривна сила	Здійснено випробування	Зауваги
1	16 жовтня 1964	20 КТ	Ф в атмосфері	на землі
2	14 травня 1965	20—40 КТ	Ф в атмосфері	з літака
3	9 травня 1966	200+ КТ	Ф в атмосфері	з літака
4	27 жовтня 1966	20+ КТ	Ф в атмосфері	ракета
5	28 грудня 1966	300—500 КТ	Ф в атмосфері	на землі
6	17 червня 1967	3 МТ	TH в атмосфері	з літака
7	24 грудня 1967	15—25 КТ	Ф в атмосфері	з літака
8	22 вересня 1969	25 КТ	Ф під землею	
9	27 грудня 1968	3 МТ	TH в атмосфері	з літака
10	29 вересня 1969	3 МТ	TH в атмосфері	з літака
11	14 жовтня 1970	3+ МТ	TH в атмосфері	з літака

20 КТ — 20 000 тонн розривного матеріалу тротилю.
1 МТ — 1 млн. тонн розривного матеріалу тротилю.

що Китай інтенсивно працює над будовою підводних човнів з нуклеарним озброєнням. Багато знавців воєнних потенціалів суперпотуг світу — США і ССР та Китаю твердять, що в 1980-их роках Китай буде під оглядом стратегічного нуклеарного озброєння вповні готовий до атомової війни.

Такий швидкий розвиток нуклеарного зброєння Китаю приневолив, зокрема США до глибокої призадуми й ревізії застосованої проти КНР ізоляційної політики. Вашингтон уже є свідомий того, що без порозуміння з Китаєм уже неможливо запобігти вибухові атомової війни. Також без порозуміння і згоди Пекіну вже неможливо здійснювати обмежене нуклеарне зброєння. Як відомо, Китай не підписав міжнароднього договору в справі непоширення нуклеарної зброї та обмеження її випробовування.

Конвенціональний збройний потенціял Китаю

Дещо з історії

Сьогоднішня “народно-визвольна армія” Китаю постала 1. 8. 1927 р. в Нанчанг, якого гарнізоном до того часу командував “полководець” Чу Тег, комуніст, який свого часу скривався у Берліні. В той час Китай находився у повній анархії.

Революція 1911 р. усунула цісаря, приватні армії пустошили край. Комуністи протиставилися Куомінтангові, започаткувавши 20-ти річну громадянську війну. Нова червона армія була виставлена на тяжку пробу, бо противник під кожним оглядом її перевищував. Ч. армії бракувало всего; в найтяжчих періодах часу армія харчувалася травою і зелами; з чайних коробочок виробляли бомби, наповнюючи їх порохом і шротом. Незважаючи на це, червона армія була сильнішою від народної армії Куомінтангу, бо вона здобула щораз більшу симпатію у народніх масах, визволяючи полоси краю, заселені мільйонами та встановлюючи на опанованих теренах ради.

В 1937 р. розгорілась війна з Японією. Чан Кай-шек був приневолений велику частину краю евакуювати, щоб власну армію зберегти в бойовому поготів'ї. В боротьбі проти Японії червоні партизани щораз більше здобували авторитет серед громадянства. В загальному народньо-визвольна армія, згідно з поданнями Red China's Fighting Hordes. Lt.-Col. Robert Rigg, USA, the Military Service Pub.; рекрутувалася від гори до долу з примітивного елементу неприготованого до зрозуміння ідеологічних клічів міжнародного комунізму, а тим менше до боротьби за нього. Всего, чого китайський селянин бажав від комунізму, була земля; після її отримання, революція для нього була закінчена; її далі продовжувала горстка міського пролетаріату і червоних партизан, керованих провідниками революції, які відзначалися фанатизмом, динамікою та засвоїли досвід у багатолітній боротьбі, але мало грамотних. У протиставленні до червоної московської армії, яка користувалася кадрою кол. царських офіцерів, революційною інтелігенцією і масою досвідчених в європейській війні вояків — червона армія та взагалі червона революція, поза Мао Це-тунгом і його штабом не мала інтелігенції. Начальний вождь ген. Чу-Тег, був полководцем подібним до Будьонного, відзначався дуже великою відвагою, і пересічною інтелігенцією. Усі командування були обсаджені ідейним елементом, охочим і здібним, але йому бракувало знання про модерну війну.

Перші з'єднання народної армії визволення складалися переважно з піхоти, озброєні в перестарілу зброю і легку артилерією. Військ панцерних, технічних, летунських майже не було з причини браку виряду й технічно підготованих кадрів.

	Дата випробування	Розривна сила	Здійснено випробування	Зауваги
1	16 жовтня 1964	20 КТ	Ф в атмосфері	на землі
2	14 травня 1965	20—40 КТ	Ф в атмосфері	з літака
3	9 травня 1966	200+ КТ	Ф в атмосфері	з літака
4	27 жовтня 1966	20+ КТ	Ф в атмосфері	ракета
5	28 грудня 1966	300—500 КТ	Ф в атмосфері	на землі
6	17 червня 1967	3 МТ	TH в атмосфері	з літака
7	24 грудня 1967	15—25 КТ	Ф в атмосфері	з літака
8	22 вересня 1969	25 КТ	Ф під землею	
9	27 грудня 1968	3 МТ	TH в атмосфері	з літака
10	29 вересня 1969	3 МТ	TH в атмосфері	з літака
11	14 жовтня 1970	3+ МТ	TH в атмосфері	з літака

20 КТ — 20 000 тонн розривного матеріалу тротилу.
1 МТ — 1 млн. тонн розривного матеріалу тротилу.

що Китай інтенсивно працює над будовою підводних човнів з нуклеарним озброєнням. Багато знавців воєнних потенціалів суперпотуг світу — США і ССР та Китаю твердять, що в 1980-их роках Китай буде під оглядом стратегічного нуклеарного озброєння вповні готовий до атомової війни.

Такий швидкий розвиток нуклеарного зброєння Китаю приневолив, зокрема США до глибокої призадуми й ревізії застосованої проти КНР ізоляційної політики. Вашингтон уже є свідомий того, що без порозуміння з Китаєм уже неможливо запобігти вибухові атомової війни. Також без порозуміння і згоди Пекіну вже неможливо здійснювати обмежене нуклеарне зброєння. Як відомо, Китай не підписав міжнароднього договору в справі непоширення нуклеарної зброї та обмеження її випробовування.

Конвенціональний збройний потенціял Китаю

Дещо з історії

Сьогоднішня "народно-визвольна армія" Китаю постала 1. 8. 1927 р. в Нанчанг, якого гарнізоном до того часу командував "полководець" Чу Тег, комуніст, який свого часу скривався у Берліні. В той час Китай находився у повній анархії.

Революція 1911 р. усунула цісаря, приватні армії пустошили край. Комуністи протиставилися Куомінтангові, започаткувавши 20-ти річну громадянську війну. Нова червона армія була виставлена на тяжку пробу, бо противник під кожним оглядом її перевищував. Ч. армії бракувало всего; в найтяжчих періодах часу армія харчувалася травою і зелами; з чайних коробочок виробляли бомби, наповнюючи їх порохом і шротом. Незважаючи на це, червона армія була сильнішою від народної армії Куомінтангу, бо вона здобула щораз більшу симпатію у народніх масах, визволюючи полоси краю, заселені мільйонами та встановлюючи на опанованих теренах ради.

В 1937 р. розгорілась війна з Японією. Чан Кай-шек був приневолений велику частину краю евакуювати, щоб власну армію зберегти в бойовому поготів'ї. В боротьбі проти Японії червоні партизани щораз більше здобували авторитет серед громадянства. В загальному народньо-визвольна армія, згідно з поданнями Red China's Fighting Hordes. Lt.-Col. Robert Rigg, USA, the Military Service Pub.; рекрутувалася від гори до долу з примітивного елементу неприготованого до зрозуміння ідеологічних кличів міжнародного комунізму, а тим менше до боротьби за нього. Всего, чого китайський селянин бажав від комунізму, була земля; після її отримання, революція для нього була закінчена; її далі продовжувала горстка міського пролетаріату і червоних партизан, керованих провідниками революції, які відзначалися фанатизмом, динамікою та засвоїли досвід у багатолітній боротьбі, але мало грамотних. У противоставленні до червоної московської армії, яка користувалася кадрою кол. царських офіцерів, революційною інтелігенцією і масою досвідчених в європейській війні вояків — червона армія та взагалі червона революція, поза Мао Це-тунгом і його штабом не мала інтелігенції. Начальний вождь ген. Чу-Тег, був полководцем подібним до Будьонного, відзначався дуже великою відвагою, і пересічною інтелігенцією. Усі командування були обсаджені ідейним елементом, охочим і здібним, але йому бракувало знання про модерну війну.

Перші з'єднання народної армії визволення складалися переважно з піхоти, озброєні в перестарілу зброю і легку артилерією. Військ панцерних, технічних, летунських майже не було з причини браку виряду й технічно підготованих кadrів.

Транспорт відбувався на вояцьких ногах і конях з двоколками. Китайський вояк відзначався витривалістю, відвагою і був вдячний за те утримання й одіж, бо поза військом було дуже тяжко вдергатися при житті. Лікарська опіка майже не існувала. Знов же в народній армії Чан Кай-шека масова корупція в офіцерськім корпусі не давала навіть отої мінімальної екзистенції, тому вояки масово цілими відділами переходили на сторону червоних партизан. Подібні факти з причини голоду були також у Кореї. Аналіфабетизм був звичайним явищем не тільки серед вояцтва, але теж у старшинському корпусі, тому начальне командування дбало про науку писання і читання, що не було легкою проблемою, бо як відомо китайське писання об'ємає кілька тисяч фонетичних знаків. В політвихованні окрему увагу зверталося на комуністичну пропаганду та розпалювання ненависті до європейських народів, тому була сильно організована інституція політичних комісарів. Усі кадри командування від гори до долу відбули військові перевишки в багатьох центрах. Вишкіл переводили інструктори советської армії. Випосаження китайці одержували з ССР в заміну за політичну допомогу і капіталістичні долари. Самозрозуміло, китайці одержували стару зброю та їм передавано вже застарілі тактичні засади боротьби. Китайська доктрина опиралася на власних зразках з-перед 500 років до н. Хр. зокрема на "Штуці войовання" Сун-Тчу. Цю доктрину дещо пізніше змодернізовано й її застосовано на всіх щаблях командування у формі 10 вояцьких заповідей. В загальному вони майже не різнилися від тактичних засад усіх країн світу. Дисципліна в армії дуже строга. За зле виконання наказу або критику влади нерідко стосовано кару смерти.

Лін Біао в брошурі "Нехай живе перемога в громадянській війні" (стор. 29-35) подає дані про розвиток народньо-визвольної армії. В першій революційній громадській війні (1924-1927) армія починала організуватися за допомогою членів компартії. Під час другої революційної громадянської війни (1927-1936) армія досягнула 300.000 вояків. Однак з причини фальшивої політичної і військової лінії "лівого опортуристичного проводу" вона втратила 9/10 своїх сил. Щойно під час спротиву агресії Японії в 1937 р., уже на початку вона зросла до 40.000, а під кінець спротиву — до 1 млн., а міліції більше 2 млн. Таким чином народньо-визвольна армія була головною силою спротиву японській агресії. Вона знищила 64% япон-

ських агресивних наземних з'єднань та 95% частин віснино-морської флоти. На увагу заслуговує факт, що згідно з рішенням през. Рузвелта, — ця армія може багато більше допомогти у війні проти Японії, США дали їй велику допомогу. Таке рішення було здійснене під час нарад у Ялті, лютий 1945 року.

Уже під час війни проти Японії, т. зв. визвольної боротьби, народно-визвольна армія у китайсько народніх масах здобула дуже великі симпатії і повну піддержку. Ця армія дослівно на всіх відтинках допомагала збіднілому населенню, тому вона ділилася на бойові з'єднання, політичні частини і продукційний корпус. Усюди, де тільки появлялися частини цієї армії, негайно серед народніх мас була організована пропаганда і озброєння та взаємна допомога. Вже в тих часах постала синтеза поєднання армії з народом проти окупантів Японії і реакційних сил Чан Кай-шека. На увагу заслуговує і те, що Куомінтанг, з яким китайські комуністи деякий час співдіяли та особливо його народня армія опанована корупцією, швидко розкладалися, самоліквідувалися. Про мораль цієї армії не приходиться говорити, вона була знищена старшинським корпусом Чан Кай-шека. Китайські маси були проти феодального устрою Куомінтангу, тому перехід озброєних частин з армії Чан Кай-шека до народно-визвольної армії Мао Це-тунга не меншав, а навпаки дуже сильно зростав. США вишколили в Індіях 5 дивізій і їх озброїли наймодернішою зброєю, бо вірили, що ті дивізії будуть ядром змодернізованої народної армії Китаю. Також дальших 15 дивізій одержало американський військовий вишкіл. Китайські летуни вишколювалися в США, а їх служба в спеціяльних осередках в Китаю.

Який був ефект того великого американського вкладу? 5 дивізій, висланих під кінець 1945 р. до Півн. Китаю з метою розброєння японців і комуністів фактично за короткий час були ліквідовані. З 3-х дивізій була створена нова перша армія, а дві приєднано до нової 6-ої армії. У скорому часі дійшло до деструктивних дій при допомозі різних інтриг, зависті і неохоти серед генералів, які з переляком гляділи на своїх ривалів, на чолі змодернізованих дивізій. 6-та армія була здесяткована в боях та її рештки приєднано до 1-ої армії, яку розположено в Манджурії, де вона зазнала дуже великих втрат. Інші частини, вишколені американцями, були розсіяні по цілому Китаю, знайшлися під командою офіцерів старого типу, тому

скоро були здеморалізовані. Жахлива корупція, продаж на чорному ринку командирами народної армії вояцьких харчових пайків та присвоювання собі фондів, призначених на заосмотрення армії, занедбання консервації цінного виряду — в короткому часі зредукували позем бойової вартості тих частин до пересічного позему. Ще трагічніше виглядала справа американської допомоги в ділянці постачання зброєю і амуніцією. В той час народно-визвольній армії кінчалися запаси японської зброї, якою користуватися навчили китайських комуністів советські інструктори. Офіцери народної армії масово продавали китайським комуністам американську зброю, отже народня армія перемінилася в частини постачання комуністів. Постачання відбувалося шляхом продажу за дуже низькі ціни та найчастіше переходом озброєних частин народної армії на сторону комуністів. Летунський корпус народної армії фактично не існував. Американські літаки в скорому часі були непридатними з причини браку запасових частин і пального. Бензина і частини можна було купувати по-достатком на чорному ринку. Народня господарка найшлася в повному хаосі, а військова ділянка з причини ряду безуспішних боїв і втрат, не тільки послабили народню армію, але та-ж у значній мірі поменшили посідання території, рівночасно сильно підриваючи авторитет Куюмінтангу. Тимчасом революційні настрої серед широких мас Китаю сприяли ростові і авторитетові народно-визвольної армії, яка була сильною щодо кількості і під оглядом бойової моралі. Під технічним оглядом та армія була, в порівнянні з народною армією, багато слабшою. Отже вирішальними факторами синтези народно-визвольної армії Китаю були: фальшиве політика, господарський хаос, занедбання розв'язки соціальної проблеми, загальна деморалізація старшинського корпусу, під кожним оглядом неправильні тактика і стратегія командирів китайської народної армії.

Для орієнтації заторкнемо питання американської допомоги Куюмінтангові, яка була повністю втрачена. Під час війни США дали допомогу Чан Кай-шекові в сумі 1.470.000.000 дол. І далішу допомогу — 1.435.000.000 дол. Післявоєнна допомога, з якої більшість припадає на воєнну, виносила — 777 мільйонів дол. Крім того понад 600.000.000 дол. було вислано у різних товарах для скріплення китайської торгівлі. Багато воєнного матеріялу США передали Чан Кай-шекові на кредит у

зниженній ціні 1 цент у відношенні до кожного амер. доляр. І даліше тимчасова допомога — 18.000.000 дол. Та вкінці дальша допомога в сумі — 570.000.000 дол. Все це було втрачено Куюмінтангом, очолюваним Чан Кай-шеком. Китайська інфляція, незважаючи на таку велику допомогу в 1947 р. зросла до таких великих розмірів, що 1 амер. дол. дорівнював 3.500 дол. Куюмінтангу; а в грудні 1947 р. вартість 1 амер. дол. вже виносила — 166.000 кит. дол. Ціни на різні товари в порівнянні з цінами з 1936 р. зросли на 140.000 разів. Такий був дійсний стан, за який відповідав Чан Кай-шек і Куюмінтанг.

Сучасний стан Народньо-визвольної армії Китаю

Народньо-визвольна армія Китаю уже від громадянської війни та боротьби проти Японії довершила 125.000 боїв, під час яких знищила 1,7 млн. противставних сил. Під час трирічної визвольної війни ця армія знищила 8-мільйонову армію Куюмінтангу, та осiąгнула повну перемогу комуністичної революції в Китаю.

Далішим успіхом цієї армії є закріплення стану посідання в Півн. Кореї у війні проти союзної коаліції зах. держав, на чолі з найсильнішою потугою світу США. Корейська війна тривала від 25. 4. 1950 до 27. 7. 1953 рр. Незважаючи на абсолютну воєнно-технічну перевагу на континенті і в повітря коаліції зах. держав, китайський вояк народньо-визвольної армії переміг. Зацікавлених питанням, які причини склалися на такий вислід корейської війни, відсидаю до різномовної фахової літератури, яка одноголосно ствердила абсолютну перевагу бойової вартості китайських комуністів, які не бояться смерті. В Кореї оперувала 4-та китайська армія, озброєна англійською зброєю та інші армії озброєні американською зброєю. Ця перемога армії КНР була мабуть вирішальною в її дальншому розвитку, до якого вона дійшла.

Дані про сучасну армію КНР подаємо за **"Military balance 1970/1971"** (публікація Інституту для стратегічних студій у Лондоні).

Населення КНР — 750.000.000. Збройні сили КНР в загальному — 2.780.000. В тому числі: регулярна армія — 2.450 тис., летунство 180.000, воєнно-морські сили 150.000, парамілітарні сили 300.000, озброєна народня міліція 200.000.000.

Дійсна ефективна сила людського вишколеного потенціялу досягає коло 7 млн. + коло 4 млн. вишколених партизан.

Уже з вище поданого зіставлення наглядно відзеркалена синтеза об'єднання китайського народу з армією, тобто людським воєнним потенціялом.

Кожного року військову повинність відбуває коло 10 млн. молодих китайців. Під час рекрутациї переводиться строгу селекцію, тому до військової служби приділяється найкращих, решту призначується до міліції. Вищкий у війську триває: в армії — 4-5 років, в летунстві — 5 років, у військо-морських силах — 5-6 років.

Наземна армія зорганізована з 118 фронтових дивізій, в тому числі 108 стрілецьких піхотних, 5 панцерних, 3 кавалерійські і 2 парашутні. До цього ще додатково 20 дивізій артилерії та окремі з'єднання для постачання, зв'язку, залізничного транспорту, ліонерів і моторизованого транспорту. Розташування дивізій уже від років, згідно з даними фахової преси, є наступне: Тибет — 3, Сінкіянг — 4, Манджурія і Пекін — 32, Шантунг — 28, Кантон-Вуган — 25, Гайнан — 3, Зах. Китай — 11 і Шехван та Юан — 12. Над кордонами Півн. В'єтнаму і Ляосу стаціонує коло 10.000 кит. війська. Все це є об'єднане в 30-ти арміях, у 12-ти військових округах. Озброєння наземної армії майже все совєтського походження. Деяку зброю китайці вже продукують самостійно.

Летунство: диспонує коло 2.800 літаками різного типу. Всі літаки совєтського зразка: Ту-16 (копія В-29), Іл.-28, МіГ-15с, МіГ-17 с, МіГ-19с, Ан-2с, Іл-14с, Іл-18с і МіГ-4.

Протилетунська оборона опирається на алярмовій системі радарової сітки, розбудованої, починаючи від Манджурії до острова Гайван, винищувачів МіГ-21 і совєтських ракет земля-повітря СА-2. Основу повітряної оборони творить протилетунська артилерія. Також здовж кордону з СССР за останні роки розбудовано радарну сітку. Бойова сила в порівнянні з летунством США і СССР є дуже мала. Вишколювання летунів утруднене з причини браку запасових частин і пального.

Воєнно-морські сили: призначенні для оборони 12.000 км довгого побережжя. В їх розпорядженні: літаконосці, кружляки та бойові кораблі. Також до цих належить 8 винищувачів, 10 фрегат, коло 30 підводних човнів, 10 ракетних-стежників човнів, 100 мінувальних човнів, 200 торпедних човнів, 300 гарматних човнів та багато інших кораблів та човнів. Воєнно-морські сили мають виключно оборонний характер, відіграють

підрядну роля. Ще ніколи Китай не робив спроби стати морською потугою; також доктрина Мао не претендує на таке военно-морське, стратегічного значення зброєння. Зрештою на таке зброєння Китай не може собі дозволити, його промисловість находитися в стадії посиленого розвитку.

З'єднання безпеки й охорони кордонів 300-400.000. Особливо охорона кордонів озброєна в легку піхотинську зброю, тому її військове значення не дуже велике. Більше значення має народня міліція, яка творить територіальну резерву. Вона зорганізована з мужчин від 18 до 45 років та в загальному її сила сягає 150 до 200 млн. Ця міліція є допасована до військової доктрини Мао.

У загальному воєнний технічний потенціял Народно-визвольної армії Китаю находитися в постійному розвитку й удосконалуванні. Багато воєнних фахівців Заходу переконані в тому, що час працює в користь Китаю. Сучасний воєнно-технічний потенціял є занадто слабий, щоб його можна було протиставити такому ж потенціалові ССРС або США. Перевага людського потенціялу при рівночасній посиленій розбудові воєнної техніки дає підстави вірити, що за яких 10 років Китай вже буде повністю готовий до агресії проти ССРС.

У черговій статті звернемо увагу на воєнну доктрину Мао та взагалі на революційну концепцію китайських комуністів в Азії. Також на окрему увагу заслуговує стратегія Китаю, обоснована військовою доктриною комбінації звичайної та атомової війни. Ці питання будуть обговорені в чергових статтях.

КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

«БУДУЧНІСТЬ»

140 Бетирст Ст., Торонто, Онтаріо

Тел.: 366-9863 або 366-4547

- Приймаємо особисто й поштою ощадності та проводимо чекові обороти.
- Уділяємо мортгеджові та особисті позички на догідні сплати.
- Видаємо «моні ордері» і «травел чеки» Американ Експрес.

C. Музигка

НАШ МАЙБУТНІЙ ГЕРОДОТ

Хто його не зна?.. Хто про нього не гув?.. Ми діємо, а він на сторожі стойть. Наша преса йому вперто служить, діягі шукають в нього ласки. Він велетень ума, він наших сподівань великий муж!.. Не шукайте за ним у минулому. У сугасному ви теж його не знайдете. Він головік майбутнього. Не діяг, не герой і не вождь. Він наш майбутній історик. Наш майбутній Геродот!.. Прийде майбутнє, він впаде метеором... Мажне пером і напише нам історію!

Ми з ним усе і всюди, а його ще немає... На академіях пригинки в промовах, а в протоколах на зборах джерела йому готовимо... Одні йому диктують цілі сторінки, інші, більш від важні і проворні, уже таки його цитують!.. А твір ще задумом не став! Однак ми знаємо, що він напише. Безсумнівно... Нашого партійного противника він зовсім певно скарає... Засудить. Іншому двері історії перед ним загинуть, а нам лавровий вінець покладе!..

Коли подумаете про цю людину, подиву замало. В майбутньому він конегність, в сугасному без нього годі обйтися. Він нам потрібний. Що нам невигідне, йому відкладаємо. Ось було вже дві війни... Чекаємо вперто на третю, а ще про першу документів не зібрали!.. Хто це зробить?.. Зрозуміло, майбутній історик. А розлами в ОУН?.. Автори цих розламів самі не изають, як це сталося... Тс... Залишіть це майбутньому історикові. Хай ломить собі голову.

Наші сподівання великі, вимоги до історика ще більші. У хаосі й абсурді хай за змістом шукає!.. Хай увіковігнить буденне і всіх нас щиро пом'яне... Ми йому свари наші, наклепи і бруд, він хай про славу нам напише!.. Ми діємо і боремося. Це вже багато. Його завдання написати і століттям гукнути за нас. Хай гудо створить! Це наша вимога, це наш йому наказ!...

Однак писати це не жарти. Історія не казка! Де є документи, матеріали, пригинки, джерела?.. Хтось з пессимістів запитає. Ех, ті пессимісти... Все своє... Що напише майбутній історик про боротьбу? Та що вам!... Збіркові листи на визвольний фонд будуть йому джерелом!.. А звіти про аванси комбатантів... А перелік пропам'ятних медалів... Не пригинки? Не будьте пессимістом! Гляньте довкруги. Брошур у нас нівроку, статей в газетах безліг. Та ще джерела, це світлі документи!...

Якщо мова про діягів, тут проблема жодна. Кожний з них документ гасу!... Монографії? Ні. Брошури джерело глибоке. Спомини, щоденник, листи?... Це не важне. Він діяв. Кілька штафет залишилось. Інші мабуть треба було проковтнути... Твори? Статті в газетах. Заслуги? Бився з ворогами!... Стратегія? Політична думка? Вперто бився з ворогами. Від колиски до самої смерті. Що залишив? Академії, панаходи і відламів кілька... А може які помилки?... Що вам?... Був свідомий і бився з ворогами у боротьбі невгнутій! Що тоді, мій Геродоте? Створити міт!

Коли цього замало, хай до проблем іде. У нас їх багато. Кожна проблема це документ, кожна дискусія це пригинок. Календар, зустрігі, Патріархат і в кого право від народу... Хай шукає, хай зі шкіри вилізе, а нам історію напиші. Де темрява ненависті, гризня, там хай подвиги у сяйві загорять. Це завдання твої, майбутній наш Геродоте!... Інакше ти не наш історик.

Я дуже часто думаю про нього. Думаю і співгуваю йому. Гірка його доля. Він сяде перед стиртою газет, протоколів, резолюцій і журбу в душу покладе. А у пресі клиги бойові, принципи, листи відкриті, наступ, бій... Не буде воно легко, не буде воно світло. І прийде наш історик сарака до страшних заклюгень, яких жодна історія не знає. Що було? Заклюгення — було і не було... Як воно було? Було сяк і було так... І було теж ніяк.

Згодом порине наш історик у глибини цих джерел і діягів відшукає. І буде те саме. Був і не був... Тут ювіліят, а там майже хрунь або сірий головік... Тут скажуть, що діяв, там докажуть, що киринив... Тоді наш історик ще піде в організації!... І в цьому лябірінті казогному він таки пропаде. Хто кого породив, хто кого відломив? Усюди партії, організації, об'єднання і їхні многі відлами, відламки, кусні, кавалки... Хто був правий? Хто кого за що поборював? Тут історик наш безсилий. Найкращий комп'ютер йому не поможет. Пиши пропало. Така вже многогранна наша діяльність.

Що тоді? Засудить? Скарає? Я не знаю. Я боюся подумати. Не вийдуть грубі томи, про які так широко наші діягі снять. Не буде монументу. Чейже людині суда не створити!... І муж наших сподівань порине у глибоку задуму. У душу йому ляже смуток, а перо його заплаче гарко згодом...

Зиновій Книш

ПРАВДА ПРО УКРАЇНСЬКУ ДИВІЗІЮ

Не часто трапляється читати книжку про Україну та українців з-під пера чужинця. Тому з цікавістю беремо в руки український переклад книжки Вольфа-Дітріха Гайке п. н. "Українська Дивізія "Галічина", історія формування і бойових дій у 1943-1945 роках".

Перегортаючи листок за листком, разом з автором переносимося у буревіні воєнні роки, разом з Українською Дивізією ідемо крок за кроком від первопочатків її формування аж до капітуляції Німеччини. Автор, штабовий старшина німецької армії, начальник штабу Української Дивізії та єдиний старшина Вермахту в цій есесівській частині, написав свою книжку в полоні. Не мав він щоправда під рукою архівів Дивізії, бо вони пропали у воєнній завірюсі, зате пам'ять пережитого була ще свіжа, а крім того, ніхто інший не був у кращій спроможності написати таку книжку, як саме він, начальник штабу Дивізії, в якого руках збігалися всі інформації, всі нитки її воєнних діянь, і який мав можливість обкинути її поглядом з-гори, з командного посту, а не з низових позицій старшини, учасника боїв, що бачить тільки своє довкілля. Зібрав він у книжці багатющий матеріял, що без сумніву стане в пригоді майбутньому історикові Української Дивізії.

Розповідь автора легка, не перевантажена фахово-військовими моментами і тому приемно буде її перечитати не тільки фаховим військовикам, але й звичайному читачеві, що цікавиться історією військових і політичних змагань свого народу, зокрема її періодом з часу другої світової війни. Дуже помічні для орієнтації читача ситуаційні шкіци, що ними густо ілюстрована розповідь. Напружена увага читача відпочиває, коли глядіти на багато зібраних у книжці фотознімок з життя Дивізії.

Від першої до останньої сторінки вражає нас не тільки велика об'єктивність автора, але і його неприхованна симпатія

до Дивізії, до її вояцтва, і далі до українців узагалі та до їхніх політичних змагань. Відряджений до Дивізії, як фаховий старшина булави, для виконання точно окресленого завдання, автор щиро ним перейнявся, віддав для нього все своє знання і всі свої сили. Пізнавши близче українців, заприязнivся з ними і полюбив наш нарід, став нашим приятелем, тим ціннішим, що зовсім безкорисним і наскрізь об'ективним. Один з небагатьох німців, розумів він не тільки військове, але й політичне значення Української Дивізії і разом з українськими її організаторами щиро й запопадливо ввесь час за цей її політичний характер змагався. Його болів брак розуміння у своїх земляків важливості української справи, їх легковажний і нерозумний підхід до неї, що виявлявся також і в відношенні до Дивізії. Для нього ясна була велика помилка націонал-соціялістичної Німеччини у відношенні до України. Німці не принесли Україні нічого, замість большевизму дали їй нацизм — ось одверті і ширі слова автора. Це врятувало большевиків і Сталіна.

“Українець, щоправда, у большевика не перетворився, він надалі залишився йому ворогом, але сумний досвід з німцями на багато, багато років викликав його недовір'я до Німеччини”, жаліється автор у кінцевих завваженнях до свого твору. Відблиском такої нерозумної політики німців було м. і. і їхнє ставлення до Дивізії. Йй відмовляли навіть національної назви і минуло чимало часу, заки дозволено їй уживати назви “Українська Дивізія”. Здивований начальник її штабу запитує себе, а посередньо також і своїх земляків:

“Чому щойно тепер дозволено всі ці національні форми, коли вони вже майже не мали практичного значення? Чому це не сталося раніше? Німецький націонал-соціялістичний уряд зробив основну помилку тим, що перецінив німецькі сили і бажав мати вільну руку в своїх діях. Скільки разів українці ставили питання: чому німці не дають їм жодної політичної програми? Українці були готові до співпраці з німцями, хотіли брати участь у боротьбі проти московського большевизму по німецькому боці. Але вимагали для себе програми, що гарантувала б визволення українського народу. Хто може очікувати якогось піднесення без ніякої програми? Без виразного майбутнього?”

Поминаючи чисто історичні факти й події останніх трьох років війни, що в них брала участь Українська Дивізія, книжка рясніє нераз дуже вдатними й тонкогострими поміченнями, що й тепер ще дають нагоду і змушують призадуматися над їхніми причинами й науковою, що її звідти можна витягнути. Німець з роду, але прихильник українських політичних змагань, у своїх спостереженнях та висновках з них наскрізь об'єктивний і безсторонній. Симпатія до українців не засліплює його і він тверезо дивиться також і на деякі негативні наші риси. З другого боку, ця ж сама справедливість, підказує йому брати в оборону українців перед безпідставними обвинуваченнями його німецьких земляків, що частенько намагалися скинути з себе вину на українського жертвенного козла.

Як оцінює автор українців? У них переважає емоція над розумом, усе сприймають ідеалістично, тому бракує їм реалізму в практичному житті. Німці, зокрема ті, що мали відношення до Дивізії, не мали поняття про українську психіку й не старалися навіть її пізнати та зрозуміти, і це було одною з найважніших причин непорозумінь між українцями й німцями. За малими винятками, німецькі старшини й підстаршини ані віком, ані досвідом не підходили до чужонаціональної своїм вояцьким складом Дивізії.

Для нас цікава й важлива характеристика українського вояцтва Дивізії. У першому її формуванні, до часу бою під Бродами, склад її, на думку автора, був дещо ліпший від перетворованого після бою. Спочатку голосилися тільки добровольці, що сподівалися боями Дивізії посунути наперед справу визволення України та переломити негативну поставу німецького політичного проводу до українського народу. В другому складі були теж тільки добровольці — нікого до служби в Дивізії не змушували — але йшли туди головно втікачі від большевиків і голосилися вони формально добровільно, але фактично — під тиском обставин. Те саме можна казати про зголосивших добровольців з-поміж українського робітництва, вивезеного до Німеччини. В одному й другому випадках був це сирий матеріял, майже без військової підготовки, лише зірдка з вояцькими нахилами. Все ж таки всі виявляли бажання і добру волю стати вояками.

Не скриває своїх думок автор і про старшин-добровольців. Не всі найкращі старшини зголосилися до Дивізії. Деякі

з них не добилися жодного успіху в житті і сподівалися знайти в Дивізії безтурботний приют. У деяких виявляється сильний нахил до дискусій, а менше до плянової інтенсивної праці, в декого було надто мало почуття обов'язку та відповіданості за своїх підлеглих. Проте, серед старшин панувало захоплення і кінець-кінців автор підкреслено признає, що українські старшинські і підстаршинські кадри здали бойовий іспит у Дивізії з дуже добрим вислідом. Завважує теж він, що український старшина нерадо служить у казармі. Його якості виявляються щойно в польовій службі та на полі бою. В деяких справах, як маскування, використовування терену, український старшина виказував навіть перевагу над своїми німецькими товаришами зброй.

Характеристика українського вояцтва в начальника штабу Української Дивізії прихильна, можна сказати навіть надсподівано прихильна. Зокрема доволі несподіваним для нас виглядає ствердження, що галицький українець — а головно з них складалася Дивізія — набагато ліпший у наступі, як в обороні. Не раз і не два на різних місцях своєї книжки підкреслює автор, що від бою під Бродами аж до останніх воєнних дій у боротьбі з партизанськими загонами в Югославії виявлялося, що українці маловідпорні на ворожий обстріл в оборонних позиціях, психічно не підготовані до важких позиційних боїв, вразливі на сильний вогонь і легко їх витиснути з оборонних позицій. Зате в протинаступах і в атаках виходили наверх високі бойові вартості українського стрільця, там він завжди виявляв свою перевагу над ворогом, відбирав утрачені позиції та здобував нові терени.

Пізнавши цю рису українського вояка, командування зручно використовувало її в воєнній тактиці, ставило слабшу першу лінію оборони в передбачуванні, що подастися вона під натиском ворога, зате тримало під рукою сильні резерви поблизу фронту і кидало їх у протинаступи, що майже без винятку розбивали ворога та примушували його до відвороту.

Зрештою, як слішно підмічує автор, “в випадку українського вояка найважливішу ролю відограють командири: там, де добрий і здібний командир, що вміє завоювати собі серед вояцтва авторитет, там український вояк виявляє найкращі бойові досягнення і витривалість та рішучість у наступах”.

На жаль, не мала щастя Українська Дивізія до свого командира. На те становище призначено ген. Фрайтага, тупого військового бюрократа, до того ще не фронтового військовика, тільки командувача поліційною частиною. В нього не було ніякісінського зрозуміння до українців, перший-ліпший німець важив у нього більше від найкращого українця. Українським старшинам просто не давав він нагоди виявити своє вміння, його мрією було перетворити Дивізію в чисто німецьку своїм старшинським і підстаршинським складом військову частину. До самого кінця Дивізії носився він з думкою, щоб у кожному полку створити один виключно німецький курінь. Через незвичайні організаційні труднощі, бож усі частини стояли на передовій лінії фронту, цей проект відкинуто.

Його постава до українців часами межувала зо зневажую. Після бою під Бродами нарікав він їдкими й неперебірливими словами на погану і боязливу поведінку українців. Щойно коли виявилося, що й деякі німецькі частини під Бродами попали в паніку, коли німецькі голоси ствердили, що ніяка частина навіть частинно не несла такої великої відповідальнosti в найнесприятливіших умовинах, як саме Українська Дивізія, та ще й у її першому бою, коли стало відоме, що навіть Гіммлер не засуджував Української Дивізії — злагіднив він свій тон. Та не надовго. В промові до українських старшинських кадрів у школі вважав він за потрібне підкреслювати тільки негативний бік поведінки українців під Бродами. Це довело до того, що навіть німецький командир школи став на захист українців. Автор коротко характеризує його ядерними словами: “Командиром Дивізії повинна була бути людина здібна, великородізна, політично мисляча, а не честолюбний, неприємний, дрібничково-бюрократичний генерал Фрайтаг”.

На добре ім'я Дивізії треба записати, що в ній було мало дезертирів. Від початку її створення в 1943 році, аж до останнього маршу в полон дезертирувало всього 600 вояків. Тільки дуже небагато з них піддалися пропаганді словацьких чи югославських партизанів, більшість відійшла або тому, що не бачила ніяких перспектив у продовжуванні боротьби по німецькому боці і змішалася з місцевою людністю, щоб опісля вернутися додому, а деякі воліли продовжувати боротьбу проти московського большевизму в рядах Української Повстан-

ської Армії. На думку автора, 600 дезертирів серед таких умовин безвиглядності в боротьбі і в такому великому числі вояків Дивізії (20.000 разом з запасним полком) — це кількість дуже незначна.

Важливе для нас і для чести вояка Української Дивізії буде ствердження автора, що майже не було в Дивізії прописок проти цивільної людності. А коли й були які, то хіба тільки під час бойової акції проти партизанів, коли в цивільній людності важко відрізняти винних від невинних. Нарікання на те йшли головно від самих німців, бо деякі німецькі частини хотіли записати власні провини на рахунок Дивізії тільки тому, що це була українська, а не німецька частина.

Авторові можна бути тільки вдячним за написання тієї книжки, а Братство Килинських Вояків Першої Української Дивізії УНА привітати за те, що подбало про її переклад на українську мову.

Українське Слово (Париж) ч. 1552 (29. VIII)
і ч. 1553 (5. IX. 1972)

*****

Щирий привіт
читачам Вістей Комбатанта
та клієнтам
бажають Валентина і Михайло Дуциловичі, власники
гуртівні і висилки пачок до всіх країн світу

ORION IMPORT — EXPORT & TRADE CO.

4925 Old York Road, Philadelphia, Pa., 19141

Phone: GL 5-9586

*****

*****

Усіх бажаючих набути книжку спогади з Української Дивізії "Галичина" Романа Лазурка п. н. "На шляхах Європи" просимо замовляти через свої станиці та кольпортерів Вістей Комбатанта або безпосередньо у видавництві

Lystky Chervonoyi Kalyny
1147 N. Mason Ave.,
Chicago, Ill. — 60651 — U.S.A.

*****

Петро Шавель

ШЛЯХАМИ ІІ-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ

(Продовження з ч. 5-6, 1972 р.)

Польська преса широко трубіла про ті териростичні акти, як про невдоволення населення з нового уряду. Писалося немало про нездібність українців кермувати державою. Польща старалася перевершити в протиукраїнській роботі навіть "старшого брата" москаля, що таку саму роботу робив віками на нашій землі.

Знову Школа Підхорунжих

У денному наказі відчитано, що всі стрільці та підстаршини з цензусом, мають зголоситися до Школи Підхорунжих. Навчений попереднimi досвідами, я не зголосився.

Два тижні пізніше мене завізвано до пор. Маліка, команданта нашої сотні. Поручник запитав мене, чи я чув приказ про складання прохання до Школи Підхорунжих? Коли я йому потвердив, що чув, він запитав, з яких причин я досі не зголосився. Тоді я йому розказав менш більш таке: "Два рази я вже вносив прохання про приняття до Школи Підхорунжих. Раз ще в 1935 в Золочеві в 52 полку "Стшелыцув Кресових" й тоді не дістав жадної відповіді. Другий раз в 1942 під Базалуком, де мене принято, але по двох місяцях викинено тому, що я українець". На це він відповів, що те, що було у 1935 й що повторилося у 1942, немає ніякого відношення до теперішньої ситуації. А я, як вояк, не маю філософувати, але виконувати наказ і він чекає до завтра на моє зголошення. Потім ми ще довго з ним розмовляти і тут уважаю за потрібне підкреслити, що пор. Малік належав до тих небагатьох поляків, які до людей ставилися без упередження, а у війську старався не робити ніякої різниці між національностями. Мені особисто він своєю порадою помог немало, за що я до нині йому вдячний.

Пізніше пор. Маліка вислано до Польщі до праці в А. К. звідки він вернувся щасливо, але з підорваним здоров'ям.

Ми знову стрінулися, але цим разом у шпиталі в Пенлей, але ані про справи А.К., ані про зустрічі з УПА він не хотів говорити, хоч мені було дуже цікаво про це все довідатися якраз від нього.

Так несподівано я опинився знов у Школі Підхорунжих. На самому відкритті командант школи сказав в своїй промові: "Між нами є також українці, білоруси та жиди. Я не хочу бачити будь-якого тертя на національному або релігійному ґрунті. За всякі порушення моєї директиви, каратиму строго й безоглядно. Старайтесь помагати собі взаємно. Бажаю як найкращих успіхів у праці. Щасти Боже!" У школі було нас тоді 6 українців. Зараз на початку приступив до мене молодий хлопець, представився (на жаль не пригадую його прізвища) і сказав, що він сам українець і знає ще чотирьох інших українців. Я йому запропонував, що я радо познайомлюся з ними, але на пропозиції воно і закінчилося, бо я їх ніколи не зустрів.

У школі мав я неприємний випадок. Одної неділі перед збіркою на Службу Божу, коли ми ще снідали, хтось, переходячи біля мене, торкнув мене в лікоть й пів горнятка кави вилилося на штані моого сусіда Владзімежа Янова зі Львова. Він скочився, стріпав каву й почав мене лаяти. Не помогли вияснення, ні перепросини. Між іншими лайками була й така: "Такий підлій українець, якого треба буде по повороті до батьківщини зразу замкнути за грати". Я тоді змовчав. Коли я вертався до шатра, почув за собою кроки. Оглянувся, а то був Владзімеж. Я хотів виминути його, та він сам приступив до мене й почав перепрошувати гарною українською мовою. Він сказав мені, що він теж українець, але вписаний як поляк з політичних міркувань. Далі сказав, що тою лайкою він хотів відвернути увагу двійки, що вже довший час підозрює його та слідить за ним. Пізніше я старався розвідати про нього дещо ближче, та ані Третяк, ані Посацький нічого про нього не знали. Також ніхто з українців не міг нічого про нього сказати. Я пробував розвідатися дещо у львівських поляків, але з них теж ніхто нічого про Владзімежа Янова не знав. Тоді я прийшов до переконання, що це розвідчик польської двійки. Бо коли я мав відпустку й виїздив кудись, то Янів мов тінь волікся за мною. Навіть вже в Італії, коли ми в двох з Марковим вибиралися на довшу відпустку, Янів з'явився біля нас.

У Палестині

У Школі Підхорунжих я заприязнився з жидом Теодором Бавмом. Це був пристійний мужчина, студент медицини з Сорбони. Його батько був лікарем у Другому Корпусі. Спільна доля у Сибірських ляграх, а зараз у Польському Корпусі зблизили нас. Час-до-часу він запрошує мене на чайок до свого шатра, де він жив з батьком. Часто там було більше товариства тож дискусіям не було кінця, а іноді теж засідали ми до бріджа. Це був дуже мілій час.

Підхорунжівку закінчило близько 80 відсотків слухачів, а між ними і я і ми отримали ступінь "Підхоронжий". Одного разу, користаючи з вільного часу, я вибрався до Тель Авіву і там до мене приступили дві чудові жидівочки на розмову. Від них я довідався, що вони прекрасно зорієнтовані не лише у загальних настроях у Корпусі, але і в моїх особистих справах теж. Вони намовляли мене — а теж і інших українців — вступити до їхнього підпілля. Жиди вербували так молодих людей із військовим знанням, а зокрема спеціалістів від вибухових матеріалів, яких вони настирливо вишукували.

В тому часі менш більш яких 35% жидів з Польського Корпусу перейшло до жидівського підпілля. Це напевне мої колеги-жиди з моого полку виробили мені там добру марку, тому мене зачепили оті гарні вербувальниці.

В розмові з ними, я не відкинув їх пропозиції, але заявив їм, що це надто важливий крок, щоби так на скору руку могти здецидуватись. Я їм обіцяв, що переговорю із своїми товаришами, й тоді дам їм відповідь. Як довго ми стаціонували у Палестині, я втримував з ними дружній контакт, так на всякий випадок.

Коли я отримав двотижневу відпустку, то зразу виїхав до Тель Авіву, щоби порозумітись з жидівським підпіллям. Але до мене долучився Владзімеж Янів, що тримався мене як репях. А що моя стріча була домовлена, через колегу Бавмана, третього дня моєї відпустки, тож одиноким способом позбутись Янова, було сильно впоїти його. Я завів його до молодої арабки й там таки вдалося мені його залишити при фляшці коняку. Янів був пристійний шатин, середнього росту, на два роки молодший від мене.

Тут варто спростовувати твердження М. Козія* у його спогадах, що ми тоді шукали за головною кватирою англій-

ських військ. Він або не зрозумів тоді мене докладно, або я таки не втасманичив його кого ми шукали. На всякий випадок не англійців, але представників жидівського підпілля, щоби запевнити собі їхню поміч, якби нам треба було чи втікати, чи пов'язатись з кимось на Заході.

Короткий побут у Єгипті

З початком 1944 року ми переїхали на постій коло міста Порт Саїду, звідки мали нас забрати кораблями до Італії на фронт. Там я мав змогу систематично читати часопис "Ожел Бяли" і з правдивим здивуванням завважив, що не було майже числа, в якому б не писалося про українсько-польські відносини, та про можливості співпраці. Не я один був заскочений такою зміною настроїв. До мене приходили й інші українці, а зокрема І. Струк, щоби переговорити прочитане.

Тому, що то був переходовий табір, підстаршини могли заходити харчуватись до старшинського касина. Одного разу прийшов я на снідання й по сусідстві застав якогось підхорунжого, що саме читав чергову статтю, чи радше продовження з попереднього числа в Орлі Бялім. Мимохідъ я зиркнув через рамя до розгорнутої газети. Тоді підхорунжий підвівся, жбурнув газету на землю і, почервонівши, крикнув повним злоби голосом до мене: "Чи українцям справді так погано жилося в Польщі, як тут написано?" Тому, що запит був адресований до мене, мені прийшлося відповісти. "Пане підхорунжий, людина, яка пише ці статті та польський уряд, який їх цензурує, напевно краще від мене знають як жилося українцям у Польщі. А коли б я був на вашому місці й до того кандидатом на старшину, не кидав би урядової газети під ноги". Під час нашої перепалки шатро замовкло й очі всіх були звернені в нашу сторону. Підхорунжий, що мене зачепив, присів, потім вхопив шапку й вийшов зі шатра. Подаю цей приклад прямо для характеристики, щоб краще зрозуміти як важко полякам бути об'єктивним у відношенні до українців. Часто помимо протилежних інструкцій згори та настанов уряду, шовінізм, ненависть та злоба вилазили наверх.

На фронт

До Італії ми приїхали ранньою весною. Десь у квітні 1944 нас відвідав головнокомандуючий британською армією, ген. Александр, щоби на власні очі побачити боєву спрav-

ність Другого Корпусу. Ген. Андерс зарядив показові вправи у здобуванні гориць, які вийшли задовільно й потім всі старшини та підхорунжі були представлени особисто ген. Александрові. Він проходив попри нас, кожний подавав свою рангу і прізвище, тоді генерал потискав руку. За ним йшов ген. Андерс й оглядав нас теж. Він чомусь біля мене затримався й запитав мене чи я добре почиваюся. Я по штрамацьки відповів, що добре. Коли ж вони віддалились котрийсь колега шепнув до мене: "Та чого ж ти, Петре, так позеленів?" На що я жартуючи відповів: "Коли ціла природа зелена, то чого б я мав бути виїмком". Щойно після перегляду показалось, що я був хворий, мене розболіла голова та шлунок, бо на відтинку, де я був в часі наступу на гору найдовше, задержався дим від загороджувальних та фосфорових бомб. Мабуть я забагато його надихався й потім захорів, що завважив уже був і ген. Андерс.

Нас кинули під Монте Касіно. Зараз по нашому приході розказували мені, що минулого тижня двох українців зі скорострілом, амуніцією та гранатами перейшли до німців. Їх зауважили польські застави та відкрили по них вогонь, вони залягли й почали собі відстрілюватись. Тоді німці, зорієнтувавшись в чому справа, прикрили їх своїм огнем та уможливили добраться до їх лінії. Прізвищ перебіжчиків не подавали за виїмком того, що вони були українці.

Наступ на Монте Касіно

Вночі на 11 травня почався наступ на Монте Касіно. Земля дрожала від гарматних та летунських вибухів. Говорилося, щоколо 2000 гармат сконцентровано під Монте Касіно. Літаки летіли без перерви хвиля за хвилею, скидаючи свій вантаж то на гору, то на сусідні узбіччя боронені німцями. Здавалося, що після такого інтенсивного бомбардування ні одного німця не остане живого. Тимчасом німці не лише відперли наш бравурний наступ, але завдали нам величезних втрат. Говорилося, щоколо 65% нашого боевого стану вийшло з ладу вже у першому дні наступу. Дісталось тоді і мені.

Недалеко від мене лежав важко ранений мій сержант. Серед пекельного гуку від вибухів я чув як він благально просив помочі. Хоча земля кругом мене, як мені здавалося, переверталася, я, хоча сам теж був вже ранений, підпovz до нього. До нас підсунувся і санітар, Дубницький, який дав нам мор-

фінові застрики на успокоення і ми оба заснули. Я прокинувся знов від болю, коли мене вночі везли до полевого шпиталю. Виглядало, що для мене війна була закінчена, бо поранення не належало до легких.

Після першої невдачі, відбувся другий наступ дня 18 травня і поляки здобули Монте Касіно. Польський Корпус доконав те, чого не могли передше доконати англійці, ані американці, ані французи чи австралійці, новозеляндці чи індійці. Та жертви були великі. Серед могил поляглих є теж пару сотень і наших українців.

На лікуванні у Шотляндії

На лікування перевезено мене до Шотляндії, до Тоймонд Кастел в Аберсфілді. Тут часто мене відвідував товариш з Корпусу Т. Турко. В осені 1945 на власну відповідальність я покинув шпиталь та замешкав приватно у пор. Гаєвского у Глезго. Це був син дідича, а тепер каліка без руки і я кликав його "Бруно". Від безділля ми вели переписку із сестрами з бувшого нашого шпиталя. Він писав до Зосі, а я до Марисі. А що його рука була безвладна, тож він всі листи диктував мені. Тому, що він був дуже рубашний, я часто не хотів писати так як він диктував, щоб не нести моральної відповідальності за його грубість. Та він завжди вмів мене переконати, що Зося надто добре його знає, щоби образилась, ю я писав, як він диктував.

В тому часі я закінчив 6 місячний радіотехнічний та радиомеханічний курс.

Одного дня я дістав виклик з'явиться у Головній Польській Військовій Кватирі. Коли я там зголосився, полковник відчитав грамоту нагороди "Кшижком Валечних", по-гратулував та вручив хрест. Потім хотів знати, за що властиво я його отримав. Та я і сам не міг собі пригадати. Щойно пізніше вияснилося, що це той ранений сержант зголосив мене на відзначення за поміч виявлену йому під ворожим обстрілом з нараженням власного життя.

На Різдво між своїми

Хтось розказав мені, що в Единбурзі в "Домі Жолнєжа" приготовляють спільний Свят-Вечір для українців. Я рішив поїхати, щоби зустріти своїх людей. Шукаючи за приміщенням, я трохи запізнився. Коли увійшов, зала була вже виповнена.

За столами сиділо яких 150-200 людей. Мені хлопці зробили місце недалеко дверей. При головному столі сидів полковник, а зараз біля нього посол Бура, а з другого боку д-р Коростовець, о. д-р Кушнір з Канади, майор Нагнибіда, кап. Б. Панчук з канадійської армі, пан Пігічин та інші наші громадяни з Лондону.

Пан Бура в промові дякував Полковникові за прекрасно влаштований Свят-Вечір, а нам усім побажав веселих Свят Різдва Христового. Полковник в свою чергу побажав нам того ж самого.

Другого дня ми мали вступну Конференцію у справі організації українців у Вел. Британії. Я запропонував перевести збірку на закуп власного дому, а пан Єнкала таку ж саму збірку на допомогу нашим скитальцям у Німеччині та Австрії.

В скорому часі відбулися Основуючі Збори СУБ, на яких було зновуколо 200 делегатів переважно людей з Другого Корпусу. До першої Управи обрано всіх згаданих перше людей (крім о. д-ра Кушніра). Мене ж обрано головою Мирового Суду.

Тоді теж трапилась мені немила пригода. На вулиці приступив до мене пристійний молодий чоловік і, назвавши своє прізвище, запропонував мені вступити до ОУН. Навчений досвідом з Польщі, Росії та з Корпусу я змісця відмовив, може навіть доволі шорстко. Та в душі дивувався, чому до мене Провід не вислав когось, кого б я знов близче, або когось із давніх членів. А булиж тоді вже такі на терені В. Британії. Мене аж кортило спитати тоді того пана: "А відколи ѿзвідки Ви стали членом ОУН?"

Дрібна це пригода, але не маловажна. Бо від того часу я став немило баченою людиною серед своїх.

Перед демобілізацією

Як реконвалесцента, мене перенесено до табору під Геленсбург. Там замешкав я разом з кап. Гофманом та Солтисіком. Командант табору викликав мене ѿзапропонував обніти команду робітничої сотні. Тому, що в тому часі дисципліна була дуже підупала, що зрештою є зовсім нормальним явищем у війську після закінчення війни, я відмовився, покликаючись на своє здоров'я.

З обома співмешканцями взаємини укладались можливо. Під час одної розмови на теми АК і ген. Бора-Коморов-

ського, я заявив їм, що я українець, щоби уникнути всяких непорозумінь. Вони подякували мені, кажучи, що це справді могло би довести до прикрої конфронтації поглядів. Я однак відповів їм, що коли б до справ, які нас взаємно обходять, підходить об'єктивно, то можна б уникнути всяких конфліктів навіть у дразливих справах. Але коли будемо стосувати засаду: "Цо вольно воєводзє, то не тобє смродзє" — то трудно таких конфліктів уникнути. Вони, сміючись, признали мені рацію і, мушу ствердити, що потім ми нераз розмовляли зовсім свободно на всяких дразливих темах, без заогнень та без особистих конфліктів. Кап. Гофман щораз сильніше заприязнювався зі мною, коли з кап. Солтисіком взаємини були поправні. Гофман мав певні жалі до Польського Уряду за те, що цілий час протягом другої великої війни його ні не авансовано, ані не приділено йому якоїсь більш відвічальної функції тільки тому, що він мав німецьке прізвище.

Коли одного разу зимою приїхала до мене моя наречена Мейбел Баксте Мк Ніл, і в наслідок заметілі автобуси перестали курсувати, а в цілому Геленсбурзі не можна було знайти вільної кімнати, щоби вона переноочувала, то оба кап. виказались повними джентльменами супроти Мейбел та супроти мене. Вони помогли мені знайти кімнату в таборі, хоча це було строго заборонене, й ми там примістили Мейбел. Потім на переміну приносили ми до неї їжу, щоб не викликати підозри. Кап. Горман кількаразово повторяв, що коли б нас накрили, то будемо боронитись як справжні три мушкетери. Він потім часто бував в нашому товаристві, чи в Геленсбурзі чи на обідах в Глезко.

(Закінчення буде)

НОВА ФІЗИЧНА КАРТА УКРАЇНИ

З рамени Українського Соціологічного Інституту в Нью Йорку та за апробацією голови Шкільної Ради УККА д-ра Едварда Жарського й завдяки повному сфінансуванню Братством «Броди-Лев» вийшла саме друком нова стінна Фізична Карта України в опрацюванні і редакції д-ра Романа Дражньовського, голови Статистичного Відділу Українського Соціологічного Інституту й керівника картографічного відділу Американського Географічного Товариства та лектора картографічного бібліотекарства в Колюмбійському Університеті в Нью Йорку, який

є одночасно головою Братства «Броди-Лев» та Головою Краївої Управи Братства кол. Вояків І. УД УНА в ЗСА.

Картографічні праці виконала пані Люба Прокоп, картограф Американського Географічного Товариства.

Ця карта це типова фізична карта України великого формату, 107x147 см. (42 на 58 цалів) з виразним позначенням гір, височин, низин, рік, озер та водоймищ у вісімох лагідних та приемних для ока кольорах. Написи тільки в українській мові, обмежені до мінімум, виразні та чіткі. Відносно правильності української версії поодиноких назв на карті консультували редактора карти голова Шкільної Ради УККА д-р Едвард Жарський враз із Комісією з рамени НТШ.

Призначення карти є научно-виховне. Вона призначена не лише до вжитку шкіл українознавства, які пекуче відчувають вже довгі роки брак такої карти, але також, — виконана із спеціальною увагою для легкого дитячого сприймання, — вона подумана під тим кутом, щоби примістити її в кожній дитячій кімнаті, щоби кожна українська дитина бачучи щоденно карту України з малку знайомилася і запам'ятувала фізичні та політичні зариси країни своїх предків при помочі відповідних пояснень батьків.

Видання цеї карти спонсорувало у великій мірі Братство Броди-Лев з нагоди 20-річчя свого існування.

Ця карта України є новим культурним дорібком українців поза межами Батьківщини й вона справді повинна бути в кожній дитячій кімнаті, в усіх українських родинах.

Український Соціологічний Інститут підготовляє до видачі дальші карти України, що будуть доповнити цю фізичну карту, а саме — адміністративну, історично-етнографічну та економічну, великого її книжкового формату.

Нововидану Фізичну Карту України можна замовляти в ціні десять дол. на адресу Українського Соціологічного Інституту в Нью Йорку:

Ukrainian Institute for Social Research,
2 East 79th St., New York, N. Y. 10021, U.S.A.

або

Bratstvo "Brody-Lew"
140 Second Aver., New York, N. Y. 10003, U.S.A.
Олександер Луцький

Павло Бабець

МАНДРІВНИК: ПОЕТ-МИСЛИТЕЛЬ ФІЛОСОФ ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

(Продовження з ч. 5-6, 1972)

“Тіло — нічтоже, Дух животворить”
Сковорода.

Естетичні погляди Г. Сковороди

В 1785-му році Сковорода закінчив свою збірку поезій п. н. “Сад Божественних Пісней”. У цих поезіях Сковорода, як речник української публичної опінії опрокидував тодішній політичний стан в Україні і линув думками у краще майбутнє. І нічого дивного. Це були часи, коли Москва намагалася перетворити Україну з напівавтономної країни у звичайну провінцію імперії. Національне життя українського народу проходило в тяжких умовах гноблення окупаційним режимом, який поставив собі за мету знищити всі ознаки окремішності українського народу. Але замість цього в Україні пробуджувалися нові духові сили, яким доля судила стати основою національного відродження. У нових незавидних умовах життя українського народу криються і джерела роздумів мислителя Сковороди — патос шуканя правди, правди якої він не міг знайти на своїй батьківщині.

Одно з провідних філософських положень Сковороди висловлено в трактаті “Наркісс”: “Если хочем измірить небо, землю и моря, должны, во первых, измірить самих себе...” Зміряти себе — значить пізнати своє ставлення до навколошнього світу, приймати його і розумом, і почуттям. “О серце, бездно всіх вод и небес ширшая!... Коль ти глубока!” “Подними ж от земли мисли твои и уразумій человіка... Серце есть корень и существо. Всяк есть тім, чіє есть серце в нем”.

Народна мудрість, відбита в роздумах Сковороди, сповнена життєутверджуючої сили. “Блесни полнію, о преблаженное естество, и возгреми над бездною души моєя сим громом”:

“Да будет світ”! Такі робить висновки філософ у трактаті “Діалог, или Разглагол о древнем мірі”. В трактаті “Разговор пяти путников” проголошується: “Если кто попал в ров или бездну водянью, не должен думать о трудности, но о избавлении”. Мислитель вважає, що життя є “плодоприношеніе, прозябшее от зерна истини...”.

“И бисть новий світ” — говорить Сковорода, проповідуючи “обновленія міра”. Протестним патосом звучать рядки трактату “Потоп змін”: “Где же твой день, нам, любезная наша деннице! Дай нам! Видь ты не прелестная, во мрак влюбленная звізда. Уже нам ночь мерзка омерзла”.

Суспільно-політичні погляди Г. Сковороди

Сковорода знов і вивчав думки філософів усього світу як античних греко-римських: Сократа, Платона, Арістотеля, стоїків, Епікура, Сенеки, а також і модерних сучасних йому філософів Західної Європи. Підсумувавши досягнення попередньої світової філософської думки, Сковорода став одним з батьків нової філософської думки в Україні, і його філософія мала пізніше посередній вплив і на Московщину та на інші слов'янські народи.

У природі людини Сковорода відрізняв дві “натури”: зовнішню(не дуже важну) і внутрішню — духову, і якраз на цю духову натуру філософ постійно звертав свою увагу й наголошував її важливість так для одиниці як і для народів.

Пам'ятаючи ті часи, коли в Україні в кожному містечку і селі були школи для простолюдя, Сковорода вважав, що освіта має бути загальнодоступною для всіх верств суспільства і так для чоловіків як і жінок. Освіта відкриє народові двері до науки та її духових скарбів. Наука і поезія повинні зробити людину щасливою та визначити її природне місце у суспільстві. Критикуючи схоластичні канони в поглядах на прекрасне, він прагнув наблизити літературу до народних інтересів і тому вносив народні елементи в систему віршування, урізноманітнюював жанри та композицію творів.

Поет використував художні зерна біблійної літератури і намагався пересадити їх на плідний ґрунт реальної дійсності. Саме цим визначається назва збірки поезій: “Сад Божествених пісней, прозябшій из зерн священного писання”. Ця збірка складається з тридцяти ліричних віршів, на-

писаних у 1753-1785 роках, котрі охоплюють період від ранньої творчості до повної зрілості поета.

А що в мирі являється,
То те безкoneчne,
Всяк чоловік в мирі грішить,
То те нестатечно.

Із інших віршів, що увійшли до основної збірки, особливe значення мають "Похвала астрономії" та "Де Лібертате" (Про свободу), в якому проголошується слава поборників вольності **БОГДАНОВI**:

Будь славен вовіk, o муже избранне,
Вольности отче, герою Богдане!

У прославленні Сковородою Богдана Хмельницького криються глибокі джерела народного епосу, в якому відтворено оптимізм, віру в перемогу над кривдниками та ворогами. В думах Богдан мудрий: "Тільки Бог святий знає, що Хмельницький думає-гадає".

Мова віршів Сковороди багато чим різниється від тогочасної книжкової мови і синтаксичними, і лексичними засобами. Поет СТАВ НА ШЛЯХУ РЕФОРМУВАННЯ тяжкої своїми формами церковнослов'янської мови. Він сам вважав мову своїх творів відмінною від тогочасної книжно-літературної мови, що й підкреслював у розгорнутих підзаголовках віршів.

У філософській праці "Брань архистратига Михаила со Сатаною" серед багатьох посилань на художні твори, псалми та прирівнання природи, наведено рядки:

Зима прийде, Солнце ясно
Миру откры лице красно.

Поезія Сковороди наслажена ось такими характерними для української народної мови словами: "Кій біс, о мати моя родна, долини, яри, жайворонок, соловейко, пройшла, птичко жолтобоко, стоїт явор над горою, самота, сопілка пастухова, знова, збий ярмо додолу, братайсь, манірна, в дурні не пошились, нехай..." .

Принципам музичної організації строф, відповідає внутрішнє римування кожного рядка:

Ах ты, печаль, проч отсель!
Не безобразъ красных сел.
Біжи собі в болота,
В подземнии ворота!

За принципом розбивки чотирнадцятискладового рядка, на римовані частини побудовані й інші вірші Сковороди, але майже кожен з них має свою оригінальну форму.

За різноманітністю строфічної будови віршів, музичної їх організації, ніхто з українських поетів не перевершив Сковороду аж до ШЕВЧЕНКОВОГО "Кобзаря".

Віршами, присвяченими описам природи, Сковорода поклав початки пейзажної лірики на порозі нової української літератури. У вірші "Ах поля, поля зелени" поет відтворяє природу в золових і музично-слухових образах:

Ах поля, поля зелени,
Поля, цвітами распреділенні!
Ах долини, яри,
Кругли могили, бугри!

Ах ви, вод потоки чисти!
Ах ви, берега трависти!
Ах ваши волоса, ви, кудрявие ліса!

Жайворонок меж полями,
Соловейко меж садами;
Тот, виспръ летя, сверчить,
а сей на вітках свистить.

Життя на лоні природи і у зв'язках з нею поет протиставляє гонитві за кар'єрою, за славою у вірші "Ой, ти, птичко жолтобоко":

Нехай у тіх мозок рвется,
Кто високо вгору дмется,
А я буду себі тихо
Коротати мілій вік.

Катерина II, на початку 70-тіх р., посилено запроваджувала окупаційну дворянськобюрократичну систему управління губернських та повітових міст на Україні, що визначала "всякому городу нрав и права". Цей вірш спрямований не тільки проти загальних народностних та соціальних пороків українського народу Москвою, але навіть проти запроваджуваних порядків та брутального нищення української культури...

Ну, расторгни, узи, збий ярмо додолу,
Будь твой свободитель скорій!

Дерзни бить щасливим, от всего будь вольний,
Что к землі ум пригвождаєт...

Просвітительську ідею сатири — піднесення розуму над усіма житейськими турботами — можна виразно відчути з перших рядків:

Всякому городу нрав і права;
Всяка имієт свой ум голова;
Всякому сердцу своя есть любовь,
Всякому горлу свой есть вкус каков,
А мні одна только в світі дума,
А мні одно только не йдет с ума.

Поет робить висновок, що розум і совість — найвищі якості людини. Смерть не страшна тільки для того, “чия совість як чистий хрусталь”.

Завдяки гострому злобо-денному змістові і високій поетичній формі, вірш: “Всякому городу нрав і права” набув великої популярності; в трохи зміненому вигляді він увійшов у текст “Наталки Полтавки” І. Котляревського.

В поезії “Голова всяка свой имієт смисл” відображені філософські концепції Сковороди про пізнання самого себе в природному оточенні, в корисній праці, яка відповідає здібностям та життевим вимогам людини. Ця концепція крис в собі патріотично-народні погляди. Тому цілком закономірно пізніше Тарас Шевченко використав традиції Сковороди, висловивши свої критичні міркування в поемі “Сон”:

Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає...

В сатиричних поезіях Сковорода відобразив опозиційні настрої українського народу до запроваджуваних Московщиною заходів національного гноблення на Україні.

В поетичній творчості народу поширювалися пісні про “правду і кривду”, про царицю Катерину II, що “стен широкий, край веселый панам роздарил”, де відверто висловлювався протест народу проти поневолення.

Пісню “Осінь нам приходить, а весна прошла” Сковорода написав як відгук на політичні події, про що свідчить авторська приписка: Сложена в время открытия Харковского намістничества, когда я скитался в монастирі Сіннянском”.

Харківське намісництво було запроваджене царицею Катериною II, в 1780-му році. Всі намісництва утверджували централізовану систему влади, зміцнювали основи військової диктатури московського окупаційного режиму. Сковорода висловлює свої опозиційні настрої про ці події у формі роздумів, міркувань і сатиричних натяків. Сатиричні елементи виявляються в “метаформозі” цапа як аллегорії смішного москаля:

Осінь нам проходить, а весна прошла,
Мать козленка родить, как весна пришла.
Едва літо запало, а козля цапом стало,
Цап бородатий...
Ах, отвержем печали!
Ах, вік наш краткий, малій!
Будь сладкая жизнь!

В ряді творів поет засобом аллегорії, часом засобами бурлескої травестії висміює вельмож та великосвітське панство. Зразком може бути поезія “Фабула де Тантало” (Міт про Тантала), для сюжету якої використано епізод із стародавньої грецької мітології про покарання Тантала — сина Зевса — за розголошення олімпійських таємниць. Вносячи елементи бурлеска, поет передає мітичний сюжет з метою розкриття звичаїв вельмож, що давали розкішні бенкети, на яких виступали блазні та інші прислужники великосвітських дворів.

Коротко сказань:
Всі чувства тілесни
Услаждали там сладости чудесни...

Всі ці розкішні умови, на бенкетах, кінчалися часто неприємністю ба навіть вбивством. Ось приклад: “Сидячи на бенкеті, Тантал... трясевицею будьто поражений, бо над його головою висить “камень преогромний”, що “вот-вот в прах сокрушит”. Травестійною формою та ідейним спрямуванням, ця поезія стоїть в ряді сатиричних творів, для просвітителів 18-го століття.

Мотиви, властиві для лірики Сковороди, набули епічно-художнього вислову в його байках і притчах. Небезпідставно Сковороду вважають зачинателем української літературної байки. Жанр літературної байки бере свій початок у фольклорних джерелах народної мудрості.

В процесі формування української байки, відбулося злиття двох стихій — фольклорної і літературної.

Найдавніший зразок української літературної байки, побудованої почасти на традиціях езопівської байки, а почасти на началах фольклорних, знаходимо в “Апокризисі” (Христофа Філатата в 16-му століттю). Тут наводиться байка про “Вовка і Лисицю”, сюжет якої приходить від Езопа та Федра.

Сковорода пішов далі від своїх попередників, виділивши байку в окремий самостійний жанр. Тому його збірка “Басни Харковськія” увійшли в історію як перша завершена спроба поширити окремий жанр байки в українській літературі.

У всіх байках Сковороди відображене всенародне прагнення до волі, як наприклад, у його думі “Сокіл і соколя”, що вказує на пов’язання автора з народною епічною творчістю.

Лучше ми будем по полю літати
Та собі живності доставати,
Аніж у тяжкій неволі
У панів проживати.
Ей, тож-то у панів есть що їсти і пити,
Та тільки не волен світ по світу ходити.

Нерозсудливість і заздрість опрокидує байка “Жайворонки”. Молодий жайворонок, дивлячись на черепаху, що з гуркотом упала на камінь, подумав, що бачить орла, але на це старий жайворонок відповів:

“Не то орел, что високо літаєт,
Но то, хто легко сідаєт...”

Розповідь у байці “Сова і Дрозд” про Сову, що зазнала неприємностей від цілої пташиної зграї, закінчується висновками:

“Лучше у одного разумного и добродушного бить в любви и почтеніи, нежли у тисячі дураков”.

У байці “Чиж и Щиглик” закликає письменник до скромності та моральної досконалості, вносячи в розмову персонажів прислів’я:

“Лучше мні сухар с водою
Нежели сахар с бідою”.

Образ Сковороди увійшов у художню літературу всіх поетів та поетів-байкарів, якими були: Білецький-Носенко, Куліш, Котляревський, Шевченко та інші. Поет-байкар Білецький-Носенко вводить його образ у байці “Мудрець та старшина військовий Сковорода”. П. Куліш створив поему “Грицько Сковорода”, в якій прославляв поета, з діяльністю якого “воскресіння українського народу почалось”. Не зважаючи на об'єктивні історичні умови, П. Куліш закидав Сковороді те, що він “рідне слово занедбав”.

Образ Сковороди-педагога вивів і Тарас Шевченко у повіті “Близнечи”, а у вірші “Козачковському” він, згадуючи дитинство, писав:

...І зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу.
Та й списую Сковороду...

Філософ і поет-мислитель Григорій Сковорода, помер 29 жовтня 1794-го року в селі Іванівці, в домі свого приятеля Ковалінського. Залишив філософічно-моральні твори, казки та пісні, що не були друковані за його життя. Хмельницького боротьбу — за волю та незалежність українського народу — Сковорода називав святою боротьбою, тому не був в пошані на Московщині. Його твори на Московщині не лише не любили, але навіть заборонювали поширювати їх.

Сковорода боровся за свій нарід таким способом, який йому був можливий тоді, як говорить він сам:

“За душу всіх тих, хто має право сказати: Я с людина, і мені не є чуже все, що є людське!”

Як людина, він не дав себе заманути розкішному життю Москви, зовсім не дбав про неї, навпаки — зрікся катедри етики, але не зрікся своєї моралі і свого чесного життя.

Сковорода не дбав про майно, про почесті і відкидав їх як непотрібний тягар. Залишився повновартісною людиною, зробивши своє серце Божою святинею. Ще за життя він казав написати на своєму гробі епітаф: СВІТ МЕНЕ ЛОВИВ, АЛЕ НЕ СПІЙМАВ, і це відповідало дійсності.

ЧИ ВИ ВЖЕ ВІДНОВИЛИ ПЕРЕДПЛАТУ
ЗА «ВІСТІ КОМБАТАНТА»?

В. Трембіцький

ЗАХОДИ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ У СПРАВІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ З ІТАЛІЙСЬКОГО ПОЛОНУ

(Продовження)

“Всеукраїнське Т-во Червоного Хреста 1918-1923” ч. 4 (60), 1972

Для документації соціального та політичного положення полонених нижче подаємо зміст пару листів тих полонених до тогочасних українських пресових органів.

Бібієна, пов. Ареццо (Тоскана), 24 грудня 1918.

Пане Редакторе!

З “Кор’єре д’Італія” я довідався, що в Льозанні виходить український часопис у французькій мові “Україна”. Я спішу Вас попросити надіслати нам числа за останні три місяці для мене і моїх товаришів, також українських старшин. Ми полонені з 25 червня 1915 р., і не маємо жодних вісток про нашу батьківщину. Життя українців-полонених дуже мізерне, як і повсюду в інших таборах. Спробуйте закласти українсько-італійське товариство, щоб об’єднати нації зусилля. Чи робиться щось в цьому напрямку в Римі?...”

Дня 31 грудня цей самий старшина писав знову:

... “Італійський уряд вже звільнив румунів і тепер іде черга на поляків, що організують свої легіони. Вони потягнули за собою хитрощами і обманом багато українців греко-католиків і жидів, як поляків. Більшість цих вояків обурена. Вони не знають ані слова по-польськи й є добрі українські патріоти. Треба, щоб українські політики не забували про своїх земляків полонених і вжили відповідних заходів...”

Ось ще один лист з Касіно (пров. Казерта) з 10 лютого 1919:

“Тепер нас тут зібрали 150 українських старшин в одному таборі з німцями й мадярами, і наше становище не з близких. Ми просимо Вас зробити все можливе, щоб Італій-

ський уряд зформував з нас, українських полонених, регулярну армію, яку було б вжито тільки для боротьби проти наших ворогів в Україні. Якщо це не можливо, ми Вас просимо зробити зусилля, щоб наш уряд осягнув в італійського уряду якнайшвидшої нашої відсилки додому. Ми Вас просимо також присилати нам новини, щоб полегшити наш стан..."

В Інформативному Бюлетеї Українського Пресового Бюра в Парижі з 28 травня (а потім в першому числі в "Ля Воче дель Україна") був видрукуваний такий характерний лист (в үривках) з датою 23 травня 1919 на адресу п. Сидоренка, Голови Делегації на Мирову Конференцію:

"Пане Голово!

Асоціація українських старшин воєннополонених "Українська Громада" подає Вам наступне:

Ми, 130 старшин українців колишньої австрійської армії, знаходимося в одному з найбільших таборів Італії, разом з німцями і мадярами. Воєннополонені інших слов'янських націй як чехи, поляки і югослов'яни, якщо не відслані додому, то згрупованиі відповідно до їх національності в окремих концентраційних таборах. Тільки українці не користуються цією привілеєю і мусять, як вже сказано, поділяти полон з німцями і мадярами зазнаючи однакового з ними поводження... Наша доля, з точки погляду відживлення, і наш матеріальний стан ще більш-менш зносні, — гігієнічні умовини дуже несприятливі. Досить сказати, що тридцять люді живе в одній вузькій кімнаті, і що пошесті як тиф, коштували вже нам людських жертв. Наше моральне життя ще гірше. Наша організація старшин "Українська Громада", що мас на меті підтримувати приятельські зносини та сприяти до студій, не може нас цілком задовольнити; крім цього наш теперішній стан не дає нам надій; неможливість працювати для нашого майбутнього нашої Батьківщини постійно гризе наше серце, спустошує душу, нищить наші найкращі сили і то саме тоді, коли вони так необхідні на Батьківщині.

Як тільки нас взято в полон, ми все мали й маємо ідею про створення з нас українського легіону для допомоги і під командою Директорії в її боротьбі проти більшевиків на території Української Республіки. В тій цілі, ми українські старшини, зверталися з численними проханнями і деклараціями до військового італійського командування і листувалися з укра-

їнськими представниками в Швейцарії й у Відні. Італійське командування відповіло, що ми самі не компетентні в цій справі, але наш Уряд повинен зробити відповідні кроки перед Італійським Урядом задля створення легіону з українців. І тому, ми тепер надіємося тільки на наш Уряд і на його представників у Державах Антанти, що вони допоможуть нам повернутися на рідну землю для боротьби проти наших ворогів і для допомоги в розбудові нашої Держави. Історичний момент, його вирішальна важливість для нашої країни і для її політичного існування не дозволяє нехтувати ані одною людиною. А тут іде справа не про одну людину, а про добре здисципліновану армію, складену з багатьох тисяч людів. Ми дозволяємо собі звернути Вашу увагу на факт, що війська Східної Галичини знаходилися майже в цілості на західно-південному італійському фронті, і що ідея легіону зустріла і серед простих рядовиків якнайкраще, однозгідне прийняття. Створення українського легіону — було б порятунком для нас усіх. Умовини життя старшин ні в якому разі не можуть бути порівняні зі становищем більшості наших рядових полонених. Вони сконцентровані в великих таборах або працюють в хліборобських округах, де підсоння для них неможливе. Внаслідок того, щонайменше половина хорує на малярію, а поміж полоненими, що знаходяться по таборах, пошесті переводять велике спустошення. В нашому таборі, на 3.000 воїнів 500 українців. Гігієнічні умовини та їжа доводять до того, що наші вояки не можуть витримувати хвороби і вмирають. Був час, коли щодня вмирало кілька. Врятувати наших вояків полонених — святий обов'язок Батьківщини. Звертаючи цей заклик до нашої Делегації, ми її просимо:

1. Поробити заходи перед Італійським Урядом і перед представниками Антанти про індивідуальну відсылку на Україну всіх полонених;
2. У випадку, коли б індивідуальна відсылка була неможлива в скорому часі, поробити заходи про створення українського легіону в Італії з метою допомоги нашему Урядові в його боротьбі проти більшевиків;
3. Просимо нашу Делегацію зволити вислати нам відповідь в справі нашої відсылки на Україну.

В твердому переконанні, що Ви, як Голова Делегації, негайно ужиєте заходів для поліпшення нашої долі, ми Вам засилаємо вислови і т. д.*)

В другому місці Книжки-Споминів ст. 50-51 Е. Онацький подає стан полонених в таборах Італії:

Дев'ятого ж вересня отам. І. Коссак, що ще ждав візи у Відні, подав В. Темницькому рапорт про стан полонених в Італії, складений на підставі звідомлень, поворотців із полону — четаря Вас. Палієва, кол. заступника голови, і хорунжого Євгена Булки, кол. секретаря організації полонених із табору Кверча коло Вітербо (90 кілометрів від Риму). Він давав мені його для ознайомлення, і я його скопіював, бо він дуже допоміг мені зрозуміти стан наших полонених в Італії.

“...Від липня 1916 р. відокремлено полонених старшин від мужви (рядовиків — Є. О.). Мужву гуртовано в великих таборах по кілька тисяч людей, а старшин у менших — по кілька сот. Жили вони в бараках, а також у старих в'язницях, монастирях і т. п., серед дуже лихих гігієнічних умов. Харч був спершу, до кінця 1917 року, зовсім можливий, опісля значно погіршився, так що мужва навіть нездужала з причини поганого відживлення.

“По таборах існували лише малі лічниці, яких зовсім не вистачало для великого числа недужих. Панувала головне пропасниця, еспанська гарячка, тиф і т. п., задля чого багато людей умирало. Італійських лікарів було замало, і тому довіряли опіку над здоров'ям полонених жидам та мадярам. Ліків недужим не давали, і не було т. зв. дієти. До лічниць відсилюючи лише у виїмкових випадках. Там поводилося недужим зовсім добре:

“Одіж та білизну видавано полоненим всюди за потребою.

“Італійці відносилися до наших полонених і їх домагань байдуже, бо вважали український народ російським племенем, яке зрадило справу союзної Росії. Тому то обходилися з нами, як із австрофілами. Попри дуже часті домагання, осіставлено наших полонених разом із німцями та мадярами. У

---

*) Онацький Евген: Українська Дипломатична Місія в Італії за перших шість місяців своєї діяльності, **Календар Альманах 1956 рік**, Буенос Айрес, 1955, ст. 45-47, 50-51.

цих же мішаних таборах полищено вільну руку підстаршинам австрійської армії, звичайно чужородним та жидам, які часто знущалися над нашими людьми та визискували їх при кожній нагоді.

“В особистих переговорах із полоненими італійські власті поводилися чемно, однак проявляли велику вразливість та крутійство. Тому то полоненим дуже тяжко доводилося досягнути здійснення якихось своїх домагань. Однак, все таки в деяких таборах місцеві команди потуралі нашим полоненим, поліпшуючи їм харч та гуртуючи їх окремо серед даного табору. Так було на острові Азінара, де вдалося українським однорічним добровольцям дістатися до канцелярійної служби та переконати італійські власті, що український народ ніколи не вів війни з італійською державою.

“Найживіша та найнебезпечніша з ворожих агітацій, на думку інформаторів, польська. Тисячі полонених українців-галичан затягнено до польських легіонів, спонукаючи їх так до поліпшення долі обітницями скорого повороту додому, а навіть дорогою поіменних наказів таборових команд. Такі накази (приміром, у Касіно) появлялися особливо в останньому часі, відколи проголошено рішення Мирової конференції про признання Сх. Галичини Польщі. Здається, що з самого табору Касіно до 1000 наших полонених пішло до польської армії. Приходили навіть листи від наших новобранців армії Галлера з Франції. Зі старшин зголосив свою принадлежність до польської держави лише один кол. член українського старшинського гуртка в Касіно сотник І. Дяк, уважаючи себе українцем з Зах. Галичини.

“Румунська агітація користувалася кількома українськими перевертнями, приміром, кол. член українського старшинського гуртка в Касіно хорунжий Лесь Скигар. Він мав заявити, що лише на основі порішення долі Буковини приступає до румунських легіонів та не перестає бути свідомим українцем. Агітацію також вів перевертень четар Йоанець. Значніших успіхів, мабуть, не було.

“Найбільш відомі серед полонених російські агітатори кн. Волконський і галицький московофіл Федір Марущак. Вони об’їздили майже всі табори полонених в Італії, агітуючи за вступ до армії Денікіна. В січні 1919 прибули на острів Азінару з Тріенту через Касіно полонені надднапрянці в числі

коло 3.000. Їх приміщено в окремім таборі, відділивши від москалів. З початком березня прибули на Азінару Волконський та Марущак та вербували добровольців. Місцева італійська команда не сповнила їх бажання з'єднання табору наддніпрянців з москалями, ані також бажання галицьких українців з'єднання табору наддніпрянців із галичанами. До армії Денікіна згодились вступити лише галицькі московофіли та невелике число наддніпрянців, щоб скорше вернутися додому.

“Число всіх полонених українців в Італії подавали навіть самі італійські команди з початком 1919 року понад 80.000. З причини завзятої ворожої агітації це число зменшилося, мабуть, наполовину, в наслідок вступу до ворожих військ. Агітацію було підпирало дуже доброю платнею і харчами та обіцянками скорого повороту додому, звідки полонені більше року не одержували вістей.

“Листування українською мовою було заборонене, приміром у Ля Кверче.”

На основі вищенаведених звідомлень, листів справа репатріації між 80-100.000 наших полонених з Італії в Україну мала першорядне значення. На цю тему говорено на засіданнях уряду УНР на початку 1919 року. Ось тому 15 лютня 1919 Головний Отаман Військ УНР видав був навіть відповідне уповноваження колишньому послові УНР у Берліні О. Севрюкові обняти пост голови місії в справах санітарно-допомогової та репатріаційній в Італії. В цій справі посол Севрюк їздив був до Риму 20 травня, та мусів скоро покинути Італію, маючи там цілу низку труднощів з боку італійських урядових чинників, які вважали О. Севрюка некомпетентним захищати полонених колишньої австрійської армії. З цієї причини для кращого контакту з полоненими Рада Державних Секретарів ЗУНР в порозумінні з урядом УНР (м. з. справ В. Темницьким), додала до складу людей Санітарної Місії УНР отамана І. Коссака. Таким чином “усоборнену” місію під головуванням І. Коссака та від 5 липня 1919 р. знову таки під командою О. Севрюка рішено вдруге вислати до Риму.*)

---

*) Після відбутої наради 29 червня 1919 р. у Відні в складі посла УНР, В. Мишинського, посла ЗУНР барона М. Василька, уповноваженого до справ полонених в Італії О. Севрюка, повноваженого урядом ЗОУНР до справ полонених

5 липня 1919 р. уряд УНР повідомив був посла УНР в Римі Д. Антоновича про призначення нового складу спеціальної Санітарної Місії для репатріації полонених в Італії. До цього часу (тобто від 17 квітня 1919 р.) справою полонених займалася Дипломатична Місія УНР в Римі.

Для повної легальності діянь Санітарної Місії УНР в Італії, уряд УНР затвердив 25 липня 1919 р. віденське рішення від 29/30. VI. 1919 р. окремою постановою та призначив 147.000 гривень на витрати для репатріації полонених на протяг часу 3-х місяців. Для документації цього факту, нижче подаємо закон уряду про затвердження Місії, її персональний склад та фінансові її потреби.

4.422

Іменем Української Республіки
Затверджуємо: 25 липня 1919 року.

Голова Директоїї Петлюра.
Член: А. Макаренко
Член-Секретарь Ф. Швець.

Посвідчую: Державний Секретарь Л. Шрамченко
Ухвалена Кабінетом Народних Міністрів

П о с т а н о в а

про вислання до Італії місії в справі евакуації із Італії
військово-полонених українців

1. Вислати до Італії місію в справі евакуації із Італії військово-полонених українців.
2. Склад місії та розмір коштів на її утримання визначити згідно з доданим до цього штатом місії.
3. Доручити Військовому Міністру в порозумінні з Міністрами Народного Господарства та Закордонних Справ дати місії відповідну інструкцію.
4. Асигнувати в розпорядження Військового Міністра з коштів Державної Скарбниці за рахунок військового фонду сто сорок сім тисяч (147.000) гривень на витрати по утриманню місії на протязі трьох місяців і передати в розпорядження Голови місії на ту ж мету п'ятьдесят тисяч (50.00) гривень, які

Ів. Коссака, представника Української Військово-Санітарної Місії для справ полонених в Австрії сот. К. Чайки, міністра закордонних справ УНР В. Темницького та уповноваженого від Державного Секретаріату ЗОУНР О. Бурачинського.

залишилися невитраченими з числа 100.000 гривень, асигнованих в розпорядження Військового Міністра постановою від 30 квітня 1919 року "про асигнування 100.000 гривень на поповнення військового фонту".

5. Доручити Міністру Фінансів видати місії суму, яку він визнає необхідним, з числа асигнованих по п. 4-му цієї постанови грошей, закордонною валютою; по фіксованому курсу гривня рівняється одній короні.

Голова Кабінету Народних Міністрів Б. Мартос
Військовий Міністр Полковник Петрів

Додаток до ст. 2

Штат Місії до Італії в справі евакуації військово-полонених українців

Назва посади	Кількість осіб	Утримання в гривнях		
		одному	На 1 місяць	На 2 міс. посади
Голова Місії	1	6.000	18.000	IV
Старший радник по військ. справах і заст. Гол. Місії	1	5.000	15.000	IV
Молодший радник місії	1	4.000	12.000	V
Консультант по торгових справах і питаннях	1	4.000	12.000	V
Секретарь місії	1	3.000	9.000	VI
Перекладчик	1	2.000	6.000	—
Разом:		6	72.000	—

На подорож місії та канцелярські й інші витрати
призначити на 3 місяці 25.000 грив.

На представництво в розпорядження Голови
місії на 3 місяці 100.000 грив.
Разом на утримання місії: 197.000 грив.

на протязі 3-х місяців
Голова Кабінету Народних Міністрів Б. Мартос
Військовий Міністр Полковник Петрів
(В. Д. З., 30 вип., 15 серпня 1919 року).

Через труднощі, які місія мала із виїздом до Риму, вона прибула там щойно 5 вересня 1919 р., тобто в той час, коли деяка кількість полонених наддніпрянців була завербована

російським посольством в Римі до денікінських збройних частин в Україні,* деяка частина попала в польські збройні частини, мобілізовані польською санітарною репатріаційною комісією в Італії та деяка частина як "австрійських підданих" репатріювалася в... Австрію, де перейшла в новий вже український табір полонених в Тиролі, та Стирії. Тут ці вояки-полонені підлягали безпосередньо Українській Санітарно-Військовій Місії при представництві Українського Червоного Хреста у Відні.

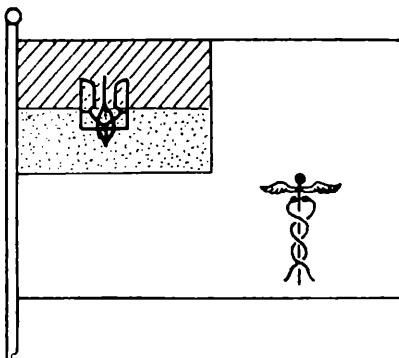
З повищих причин праця прибулої Військово-Санітарної Місії до Риму у вересні 1919 р. була з перших днів праці складною та через це не вив'язувалася з своїх завдань як слід. Лише дуже малу кількість українських полонених удалось червонохрестній місії УНР перевезти з Італії до українських біженецьких таборів в Австрію чи до Румунії для дальншого перевозу їх в Україну.

Деяку прислугу Українському Червоному Хрестові та українській державній справі зробили лікарі, які очолювали не лише санітарні, а й дипломатично-політичні представництва України. Цими шефами українських дипломатичних представництв були: д-р Федір Матушевський в Аtenах та д-р А. Стаковський в Лондоні. Як фахові люди, вони зовсім вдало вив'язувалися із своїх червоно-хрестних обов'язків в службінні своїм людям в їх мандруванню до рідного краю. Однаке немає даних на те, чи в Аtenах, а ще краще в Лондоні вдалося цим двом нашим послам роздобути якесь лікарське приладдя та медикаменти, щоб їх якомога найшвидше переслати до найближчих червонохрестних станиць УНР в Берліні (для Лондона) та в Букарешті (для Аten).

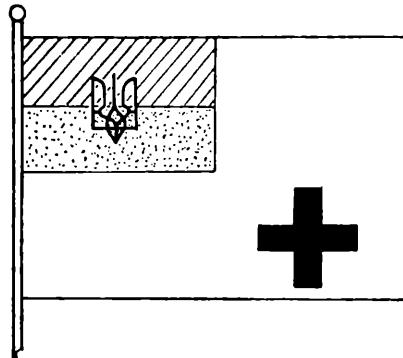
*) Цією справою займався військовий аташе російського посольства кн. Волконський.

**ГЕРАЛЬДИЧНІ ЗНАКИ
ЧЕРВОНО-ХРЕСТНО-САНІТАРНОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918/20 РР.**

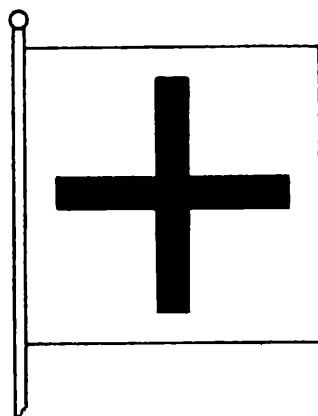
**Прапор Міністра Здоров'я
та Опікування**

Опис прапора: На білому прапорі блакитно-жовтий накутник з золотим тризубом. Червоний Медичний знак (емблема) в правому долішньому куті прапора.

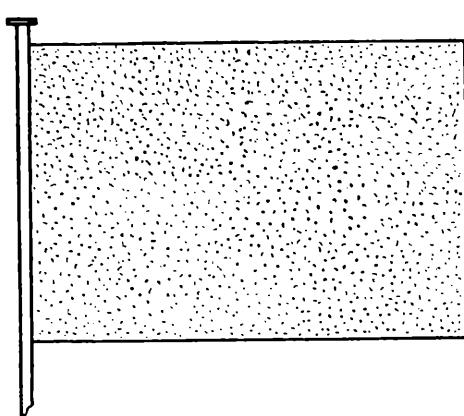
**Прапор Голови Українського
Червоного Хреста**

Опис прапора: На білому прапорі блакитно-жовтий накутник з золотим тризубом. Червоний хрест в долішньому правому куті прапора.

**Прапор Полевого Медичного
Центру або для табору
полонених**

Грубість прапора рівна 1/10
його ширини.

**Кварантинний Прапор
для
ізоляційних шпиталів в портах**

Дмитро М. Штогрин

ПОЧАЛАСЯ ПРАЦЯ НАД ДОВІДНИКОМ УКРАЇНЦІВ В АМЕРИЦІ

Не заперечимо факту, що в кожній культурній країні світу і тим більше в Канаді й ЗСА одними з найбільш популярних і вживаних книг є біографічні довідники діячів тих же держав. Ці книги, що об'ємають біографії видатних осіб з різних галузей науки й суспільного життя, майже кожного року доповнюються новими виданнями і таким чином служать не лише кожнодennimi потрібними довідковими джерелами, але й дають все свіжу й повну картину росту творчого потенціялу даної країни. З другої сторони, ці біографічні збірники являються першорядним документальним матеріалом для найновішої історії державного життя своїх націй.

В нових часах такі біографічні довідники стали конечністю не тільки для держав, але й національних груп, що знайшлися поза кордонами своїх країн. Так, напр., в ЗСА такі спільноти, як жидівська, італійська, мадярська та інші вже від років видають збірні біографії своїх видатних людей і цим способом наглядно висвітлюють їхній національно-культурний розвиток та свій вклад в розбудову цієї країни.

Лише українська спільнота в Канаді, чи ЗСА незалежно від того, що диспонує вже не десятками, чи сотнями, але добрими тисячами наукових, професійних і культурно-суспільних висококваліфікованих особистостей, ще й до цього часу не здобулась на подібне видання. Ще досі немаємо поважного академічно опрацьованого біографічного збірника, який представив би енциклопедичним способом ці творчі сили і служив би високоякісним джерелом для історії нашої громади в цих країнах і заразом для історії української нації.

Можливо, що найбільшою перешкодою в цьому почині був страх перед затяжною і мозольною роботою, яку конечно вкласти в підготовку такого видання і зв'язаних з нею всіх проблем, що будуть поставати на кожному кроці реалізації цього сміливого плану. З другої сторони, таке видання не мо-

же бути масовим і тому з фінансової сторони, ледве чи оплатити себе. Всі ці, до речі, реальні і практично-життєві питання відстрашували не одних, які від давна бралися ініціювати цей почин.

Щойно цього року заходами двох науково-професійних організацій, а саме Українсько-Американської Асоціації Університетських Професорів і Товариства Українських Бібліотекарів Америки, які у своїй праці може найбільше відчувають пекучий брак цієї підставової книги української спільноти, по-клікано Редакційну Колегію, яка з почуття обов'язку перед рідним народом взялась за виконання цього важливого завдання. Так отже цей штаб людей приступив до професійного енциклопедичного опрацювання англомовного **БІОГРАФІЧНОГО ДОВІДНИКА УКРАЇНЦІВ АМЕРИКИ** (ЗСА І КАНАДИ), беручи в основу нижчеподані принципи своєї праці та взірці найповажніших міжнародних та американських біографічних довідкових видань.

Підставовим джерелом самого складання Біографічного Довідника являються приготовані **ЗАПИТНИКИ**, що їх розсилається на доступні адреси осіб, що відповідають стандартові цього видання. Однаке тому, що Редакційна Колегія, беручись за цю оригінальну роботу, не розпоряджає адресами всіх особистостей, що їх біографії повинні увійти у згаданий Довідник, звертаємося до релігійних, наукових, професійних і культурно-суспільних та мистецьких крайових і місцевих організацій з пропозицією допомогти Редакційній Колегії розіслати згадані запитники та подати адреси їхніх членів. Звертаємося рівно ж до окремих осіб з пропозицією і просьбою допомогти нам в цьому почині своїми цінними порадами й заввагами та рекомендаціями вибраних осіб для вміщення їхніх біографій в Довіднику, бо бажаємо, щоб це видання сповнило якнайкраще своє завдання. Співпрацю і поміч усіх осіб та організацій Редакційна Колегія задокументує у Передньому Слові до видання.

Усіх зацікавлених справою Довідника просимо звертатися на адресу:

UKRAINIANS IN AMERICA,
P.O. Box 3295 Country Fair Station,
Champaign, Illinois, 61820, U.S.A.

З НОВИХ КНИЖОК

Ф. Кордуба

SI VIS PACEM, PARA BELLUM

Ferdinand Otto Miksche: RÜSTUNGSWETLAUF; Ursachen und Auswirkungen, Stuttgart 1972, Seewald Verlag.

Стор. 452, Ціна — 32.— нм.

Старий римський афоризм — "Хочеш мир, готуй зброю!" — в історії існування народів світу, в історії розвитку воєнного мистецтва, стратегії, тактики й воєнної техніки заслуговує на окрему увагу та-кож у сучасній атомовій добі, добі рівноваги страху. У воєнознавчій публіцистиці часто стрічаємося з іншим афоризмом, який постав у висліді безперебійного зростання нуклеарних арсеналів собі діаметрально протиставних бльоків — "гарантом миру є рівновага сил!" Та-кож у цьому афоризмі вміщується глибока правда, бо рівновага воєн-них нуклеарних потенціалів Сходу й Заходу є головною причиною ри-зико атомової війни за сучасного стану воєнних арсеналів Сходу й Заходу повністю заперечує тезу воєнного теоретика К. Клявзевіца — "війна, це продовження політики іншими засобами". Нищівна сила нуклеарних потенціалів така вели-ка, що за кілька хвилин можна нею знищити дослівно все живе на на-шій планеті. Тому про атомову вій-ну можуть думати тільки божевіль-ні. Щоб наше твердження обґрунту-вати, зацікавлених проблемами ми-ру й війни в сучасності відсилаємо

до вище затитулованої студії.

Студія "Гонитва зброєнь світу — причини й наслідки" аналізує положення зброян та дає правильні ви-сновки. Автор студії, полк.-лейтенант Фердинанд Отто Мікше, визначний французький воєнний теоретик-публіцист, спеціаліст різних видів збро-снєвої техніки, написав уже багато книг у десятьох мовах. Під час 2-ої світової війни він був старшиною в особистому штабі ген. де Голя, в 1949-1955 рр. викладав у школі португальського генерального штабу, після 1955 р. — військовий інженер у зброяневому відділі фран-цузької армії, рівночасно працював на військово-дослідному відтинку в рамках НАТО. Він є одним із най-більш визначних французьких зна-вців, з міжнародним іменем, старшиною почесного легіону та американського ордену "Legion of Freedom".

Рецензована студія має 452 стор., вміщає багато таблиць, які дають до-кладний образ протиставних нукле-арних потенціалів та іншої воєнної техніки. Книга вміщує також орієн-таційні карти засягу міжkontинен-тальних балістичних ракет та для установлення напрямків розгорта-ння континентальної та морської страт-егії СССР. Є неможливим хоч за-гально заторкувати, проаналізовані в студії окремі роди воєнної техні-ки. На це не дозволяє розмір цієї рецензійної статті. Головним чином у цій студії автор проаналізує та дав висновки з головних точок тя-жіння сучасного зброяння, його

впливу на зовнішню, військову та господарську політику. Студія аналізує також положення в невральгічних районах світу: Середземне море, Близький Схід, цілий субконтинент Азії, Далекий Схід, конфлікт між Китаєм та ССРР.

Студія складається з двох частин:
1. Причини виникнення зброєнівих промисловостей та торгівля зброєю.
2. Наслідки воєнних зброянь у невральгічних районах світової політики.

У 1-ї частині книга має 7 розділів: 1. Гльобальна гонитва зброянь; 2. Америка "Ринок оборони"; 3. Британська зброянівська політика; 4. Відбудова французької броєнівської промисловості; 5. Федеральна Німеччина як зброянівський базар; 6. Зброянівська політика держав Варшав-

ського пакту; 7. Основне про торгівлю зброєю.

У 2-ій частині автор аналізує положення в невральгічних районах світу в такому порядку: 1. Європейський силовий район; 2. Гонитва зброянь в арабському світі; 3. Гра в покер в Азії.

У післяслові автор подав дані про зброянівські промисловості деяких держав, про експорт зброї та дані про меншого політичного значення держави — Італію, Бельгію, Голландію, Швецію, Швейцарію.

І наприкінці книги — таблиці зброянівських систем.

Вище згадане дає загальну картину студії, яка під кожним оглядом заслуговує на те, щоб з нею запізнатися, її простудіювати.

Хату, крамницю, фарму або апартамент
купуйте за посередництвом української фірми:

PROGRESS
Real Estate Ltd.

Toronto

1072 Bloor St. W.

Tel.: 534-9286

Філія

120 Runnymede Rd.

Tel.: 767-1101

Відвідуйте сталу та
індивідуальні виставки у

focus gallery

861 Queen Street West

Toronto 3, Ontario, Canada

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

УКРАЇНЦІ В ПОЛЬЩІ

У «Вістях Комбатанта» ч. 1 за 1972 р. (стор. 73-77) поміщено лист до редакції п. н. «Поляк має слово», в якому автор «пише його з щирою інтенцією так, як він це знає і розуміє». І зовсім зрештою слушно Редакція застерігається, що «не з усіми твердженнями Автора листа можна погодитися...», бо в цьому ж листі є виразно тенденційні твердження, а саме:

1. Наводимо за Редакцією «В. К.»: «Автор подає, що всі діячі Українського Культурно-Суспільного Товариства в Польщі є «зі сходу» і кожний з них був політруком в совєтській армії. Їх завданням є зорити за українським населенням, щоби воно не зійшло з накресленої комуністами лінії».

Вище наведені думки є виразними твердженнями і саме цікаве, звідки автор листа має так точні інформації? Мені особисто, як недавно прибулому з Польщі емігрантові (а таких є нас уже досить багато в ЗСА — І. Л.) знаних є кільканадцять діячів У.С.К.Т., які взагалі не є «зі сходу», але були вони насильно виселені польським комуністичним урядом з їхніх рідних земель, т. зв. «Закерзоння», і жоден з них не лише не був політруком в совєтській армії, але взагалі в цій армії не служив.

А якщо вже йдеться про «зорення за українським населенням», то з цього завдання знаменито вив'язуються самі поляки-урядники уряду безпеки, та теренових відділів Міністерства Внутрішніх Справ. Жодна зустріч представників У.С.К.Т. з українцями з України (навіть з представниками уряду Радянської України — І. Л.), Пряшівщини, чи з інших місць їхнього поселення не може відбутись без участі польських урядових «ангелів-сторожів».

I не лише такі зустрічі, але також уся діяльність У.С.К.Т. є під пильним зоренням поляків, а українцям залишається лише один вихід для самозбереження — діяльність по формі національна, по змісті — соціалістична. В таких обставинах навіть найбільш слушна оборонна дія У.С.К.Т. в користь польського обивателя, але української національності, а трактована як прояв націоналізму.

2. На стор. 73-їй автор листа каже м. ін.: «застерігаюся, що не маю наміру боронити військової акції УПА в минулій

війні, ані її наїзду на польське пограниччя, бо акції УПА не мали жодних підстав до наїзду Польщі».

Виглядає на те, що нічого іншого тут сказати не можна як лише повторити за автором листа «чи не дивне це?» Самооборону українського населення на його рідних землях називається «наїздом на Польщу»??

3. На стор. 77-ї автор листа подає, що «правдоподібно Сверчевскі не був вбитий кулями УПА, а застрілив його через неосторожність якийсь польський жовнір...» «Але сплетні є тільки сплетнями» — додає автор.

Якщо «сплетні», то з яким наміром подається їх на сторінках високого рівня журналу «Вісті Комбата»? Чи це також «неосторожність», як з генералом Сверчевськім?

І. Л.

Від Редакції:

Ми подали згаданий повище текст листа п.н. «Поляк має слово» так як він був написаний, без зміни і тому не зміняли нічого того, що і сам автор називає «сплетнями». Якщо б ми були змінили дещо текст листа, тоді не наш читач-поляк мав би слово, але редакція. Ми, однаке, вважаємо, що в листах до редакції повинні подаватись думки авторів листів без суттєвих змін.

ЯК ПИСАТИ ПО-УКРАЇНСЬКОМУ

Високоповажаний Пане Редакторе!

Дуже перепрошую, що я спізнився з передплатою адже ж я вже 14 років на пенсії, а працював тільки 4 1/2 роки, але я гадаю, що ліпше пізно як ніколи.

Посилаю "Money order" і ще раз прошу вибачити.

...При цій нагоді хочу звернути трохи уваги на мову. "Справляти мову" не можна. Слово 'справляти' походить (здається) від російського слова: "Исправлять дороги і мости" (російський словник). В українській мові: Мама справила гарне хутро. Петро справив собі добре чоботи. Як женився Іван, то тато справив йому гучне весілля. Українською мовою 'вивправляють' або поправляють мову.

Одна газета та один журнал пишуть, що вони 'правлять або правити' мову. Правити можна державою, губернією, пові-

том і гміною, правити можна — кіньми, автом, літаком. Але мову тільки виправляти або поправляти.

Подаю москалізми, які попадаються в журналі. “Прилога” (від російск. пріложеніє) українською мовою — додаток. “Пестрий” — строкатий, різnobарвний. “Устроїли” — зробили. “Образування” — освіта (від рос. образованіє). “Білля” — білизна. “Супроже” — подружжя. “Впрочім” — проте. “Заляць” — заєць. “Приличний” — пристойний. “Шутка” — жарт. “Пятно” — пляма. “Почва” — ґрунт. “Запитник до історії дивізії” — питання з історії дивізії.

“Ступінь” — ранга. “Становище” — посада (становище батальйон. чи курінь зайняв, себто бойове становище). “Де переходили старш. вишкіл” — де відбули ст. вишк. “Які були із вами старшини українці на школі” — які були з вами стар. українці в школі (на школі, себто на дахові). “Завваги” — уваги. “Адютант” — адьютант. “Старшина доручень” — старшина для доручень. “Коменд боєвої групи” — бойової групи. “де ваша сотня стояла” — де була розташована, або де мешкала. “Полевий шпиталь” — польовий шпиталь. “При заподавані інформації” — при подаванню інформ. “Коли цей полк було влучено до Дивізії” — коли полк був влучений до Дивізії. Чи евентуально збережені у Вас документи — чи може зберегли Ви документи? “Запитник має завдання допов. інф.” — запитання мають завдання. “Горізонт” — обрії, небокруг. “Отворити” — відчинити. “Пресідник” — голова. “Осторожно” — обережно. “Підчеркнути” — підкреслити. “Взаключення” — накінець, вкінці. “Обув” — взуття. “Воздух” — повітря. “Строго” — суворо. “Полоса” — смуга. “Постепенно” — поступово. “Трус” — боягуз. “Покрасніла” — почервоніла. “Склон” — схил. “Розхід” — видаток. “Приход” — прибуток. “Зарево” — заграва, світанок. “Всеціло” — цілком. “Довг” — борг. “Доклад” — доповідь. “Пропуск” — перепустка. “Начало” — початок. “Подавляюча більшість” — переважаюча. “Клевета” — наклеп. “Приманчива” — принадна. “Одушевлення” — захват, піднесення. “Опять” — знову. “Безграницний” — безмежний. “Непередвижений” — непередбачений. “Видіти” — бачити. “Очевидно” — звичайно. “Услів’я” — умова. “Хранити” — хоронити, заховати. “Предвидіти” — предбачити. “Посещеніє” — відвідування, завітання. “Постигло горе” — спіткало горе. “Пожелання” — побажання. “Торжественно” — урочисто. “Моска-

лі перевели чи переводять русифікацію" — перевели, переводять, перевів це синоніми від **марнувати**, і виходить нісенітниця. "Представте собі" — **уявіть собі**. "Протягом року" — **від початку року** (протягом, себто спроквола можна тільки співати). "Родичі" — це **дядько, тітка, двоюрідні брати і сестри**, — себто "рідня", а **батьки це батько й мати**. Дуже перепрошую, але цього матеріалу я маю багато. Знаю добре, що наші люди не люблять як іх учать. Вони "всі науки знають".

Всі ці москалізми провірені в словнику Г. Голоскевича, хоча й цей словник не дуже добрий, але серед гірших він найліпший. Ви там в Канаді, то можете (на мою думку) звернутися до секретаря Митрополита Іларіона, може секретар має словника, адже Митрополит Іларіон є філолог, правда, Митрополит є теолог і історик, поет і письменник, до того міністер релігії і прем'єр міністрів в Уряді УНР. Колись як Митрополит був ще проф. Огієнком, то написав словника для інтелігенції — добре було б якби можна було такого словника достати в секретаря. Я теж такого словника купив би.

Вирази чи слова підкреслені червоним олівцем, ці слова українські, а в лапках — московські.

Був би дуже вдячний Шан. Редакції, якщо помістите в В. Комбатанта.

З правдивою до Вас пошаною — **Сильвестер Мілянський**

Чи знаєте, що найкращу фарбу ф-ми

Canadian Industries Limited

C. I. L.

Trutone White — Cilux Enamel

та всякі залізні і господарські товари

одержжите по найнижчих цінах в:

W. H. LAKE HARDWARE CO. LTD.

Власник: Василь Бойко

608 Queen St. W.

Tel.: EM 3-9631

З ЖИТТЯ КОМБАТАНТІВ

НАРАДИ ВИДАВЦІВ ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА

Дня 2 грудня 1972 р. в Нью Йорку відбулися наради Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців Америки та Головної Управи Братства кол. Вояків I. УД УНА. Наради відбулися у приміщенні Народного Дому і в них взяли участь від ОБВУА: Д-р Галан, голова, Іван Кедрин, редактор та члени Г. У. ОБВУА: І. Поритко, П. Постолюк, Д-р І. Козак і сотн. Вишневецький, від Головної Управи Братства кол. Вояків I УД УНА: Д-р М. Малецький, голова, В. Верига, редактор та члени: інж. Іван Скіра та мгр. Б. Артимишин.

На нарадах головною темою дискусії був брак відповідних людей, які могли б зайнятися адміністрацією журналу та допомогти в редакційній діяльності, яка все ще шкотильгає. Фінансовий звіт за 1972 р. виказав 7.089.20 дол. приходу та 6.927.30 дол. розходів. Однак чи цих приходах є включені також позички Головної Управи та Крайової Управи Братства в Канаді у сумі 1.600.00 дол., яка мусіла бути уділена тому, що адміністрація не дописала. Так само на день 23 листопада 1972 р. Вісті Комбатанта були заборговані дружинам Київ на суму \$619.00, а сальдо на руках виносило \$161.90.

Цей критичний стан заіснував тому, що в багатьох осередках, де діють будьто Братство кол. Вояків I УД УНА чи ОБВУА не припиняно-

вано збірки різних оголошень, а головно святочних, і не зібрано передплат, які за 1972 рік, замість 7.000 доларів виносили тільки \$2.866.00. Ці несприятливі умови дещо покращали внаслідок влаштованої ветеранськими організаціями Торонто спільної забави, яка дала на пресовий фонд Вістей Комбатанта \$1.797.21.

Для наладнання адміністративних справ вирішено посилити акцію збірки платних оголошень у журналі і до цього притягнути досвідених у тому ділі людей.

У висліді нарад обидві Головні Управи вирішили присвятити більше уваги самому журналові, який є одиноким того роду журналом в українській мові не тільки на еміграції, але навіть і в Україні. Д-р Малецький зобов'язався наладити справу з персоналом у Торонті. Д-р Галан стверджував, що сама фінансова сторінка не є критичною. Відділи ОБВУА та Станиці Братства на місцях могли б, і повинні, подбати про те, щоб при різних нагодах пам'ятали про свій журнал і робили збірки на пресовий фонд та збирати передплати для Вістей Комбатанта. Для старших читачів, які вже є на емеритурі і не можуть з уваги на брак фондів самі передплачути журналу, можуть діставати цей журнал на кошт Суспільної Служби Українських Ветеранів, яка готова заплатити передплати усім пенсіонерам у ЗСА.

Закриваючи наради, д-р Галан просив приявних үзяти до уваги усі висловлені тут думки та пляни і постаратися їх реалізувати для добра

журналу, який ми не смімо занедбати і допустити до того, щоб він перестав виходити.

I. Скіра

КООРДИНАЦІЙНА РАДА УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В НЬЮ-ЙОРКУ

Координаційна Рада Українських Комбатантських Організацій відбула в Нью-Йорку дня 2 грудня 1972 року своє засідання, в якому взяли участь: Д-р Вол. Галан, д-р Іван Козак, пп. І. Кедрин та І. Вишневецький від ОбВУА, пп. Ів. Поритко, П. Постолюк і д-р Ст. Ріпецький від В-ва УСС, д-р Р. Дражньовський від Братства кол. Вояків I УД УНА та п. Михайло Ковальчин від Т-ва

Засідання відкрив голова Ради кол. Вояків УПА.

д-р В. Галан, на якому, крім звідомлень членів Екзекутиви та голов поодиноких Комісій, ухвалено також плян праці на майбутній 1973 рік.

Секретар поінформував про пророблену працю Екзекутиви від переднього засідання, а про діяльність комісії плекання військової традиції та визвольних змагань коротко звітував д-р І. Козак та від архівально-музейної комісії вичерпно обширне звідомлення зложив д-р Ст. Ріпецький. Над звітами відбулося оживлене обговорення, в якім залишили голос всі присутні, після чого схвалено продовжувати попередно намічену і започатковану працю, зокрема звернутися до всіх центральних комбатантських організацій зі запитом чи увели в життя приняті директиви праці на засіданні Координаційної Ради УКО під час 5-ої пленарної Сесії Секретарія-

ту СКВУ?

Дальше рішено, що і надальше в сучасну пору найважнішим завданням наших комбатантських організацій є: 1. Забезпечити вже зібрани архівальні матеріали з визвольно-збройної боротьби, а зокрема багатий архів УСС; 2. збирати дальнє такі пам'ятки з вояцьких часів, їх упорядкувати, консервувати і забезпечити на майбутнє.

В цілі виконання повищих завдань, рішено започаткувати: 1) створення центральної картотеки всіх архівальних матеріалів по всіх наших архівальних і музеїчних осередках, 2) творити центральну архівальну комісію при КР УКО.

До упорядковання запланованих завдань вибрано комісію в складі: д-р Степан Ріпецький (В-во УСС), д-р Роман Дражньовський (В-во к. В 1 УД УНА) і Михайло Ковальчин (Т-во к. В УПА).

Для консервації і забезпечення зібраних історичних матеріалів потрібно більших фондів, як самі комбатантські організації не можуть придбати, наша спільнота у вільному світі повинна дати ці конечні фонди через свої громадські централі, разом з Секретаріатом СКВУ. На найближчих три роки потрібно найменше 6 тис. доларів, про що Комісія з трьох переговорюватиме зі Секретаріатом СКВУ, щоб прак-

тично виконати запляновану працю. Д-р В. Галан зазначив, що до проявів і дій громадського життя у вільному світі, а зокріва в ЗСА комбатантські організації повинні займати спільне становище і запропонував те зробити вже на засіданні Політичної Ради УККА в дні 89 грудня. Представники Т-ва УПА і Б-ва к. В 1 УД поставили внесення

уповажнити голову КР УКО до такого виступу на Політичній Раді УККА, на що всі приявні погодилися.

Голова КР УКО подякував всім приявним за діловий підхід до всіх справ під час наради і закрив засідання.

Секретар КР УКО

5-та Станція

Союзу був. Українських Вояків
Торонто

ВІДЗНАЧЕННЯ 359 ЛИЦАРІВ БАЗАРУ

В неділю 10-го грудня 1972 року заходами 5-ої Станції СБУВояків у Торонті відбулося відзначення 51-ої Річниці Геройської Смерті 359 ЛИЦАРІВ Базару, які віддали своє життя, борччись за волю і незалежність нашої Батьківщини-України. О годині 12 по Св. Літургії в Українській Православній Катедрі Св. Володимира митроф. протоієрей о. Дмитро Фотій відправив урочисту Панахиду за спокій Іх душ при участі членів 5-ої станиці з прaporами, а також всіх мирян. По Панахиді отець Фотій виголосив дуже патріотично-

змістовну проповідь.

В годині 1-ї відбулися на Іх честь Жалібні Сходини членів станиці при великій участі громадянства, на яких пані Марія Волосевич, Лицар Ордену Залізного Хреста, переказала цілий перебіг 2-го Зимового Походу, а пан проф. І. Горішний поділився споминами про останній період з життя отамана Юрка Тютюнника. По відспіванню славия "Ще не вмерла Україна", голова 5-ої Станції побратим Г. Гетьманчук подякував всім за участь, а жіноцтво почестувало учасників сходин кавою з солодощами.

Хай вічно живе Світла Пам'ять Тих, що життя своє віддали за волю і долю нашого народу.

Пполковник З. Шкурупій

PARKA Company
DEPARTMENT STORE
48 East 7th St. • New York 3, N.Y.
Phone: GRamercy 3-3550

БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ І. УД УНА

**ГОЛОВНА УПРАВА БРАТСТВА
кол. Вояків І УД УНА — Торонто, Канада**

О БІЖНИК

Вступаючи в новий рік Головна Управа вітає Вас усіх сердечно і хоче поінформувати Вас про нашу працю, наші пляни та можливості їх реалізування.

Ми і надальше держали себе в формах праці, установлених нашими попередниками, то значить, ми репрезентували цілість Братства серед організованої нашої суспільності, старалися підтримувати та скріпити організаційну справність нашої організації, та найважливіше — продовжувати свою активність на видавничому відтинку.

Видавництво

Книжка «Українська Дивізія», авторства майора Д. Гайке, практично розпродана, бо залишилося лише близько 250 примірників. Невелика скількість заінтересованих можуть набути цю книжку у нашого видавничого референта або через свої Крайові Управи.

Видавництво «Листки Червоної Калини» в Чікаго недавно випустило чергове своє видання «На шляхах Європи» Романа Лазурка. Вітаємо цю появу, бо якщо йдеться про нашу мемуаристику, то вона в нас майже ніяка. Рекомендуємо і просимо Крайові Управи помогти скоро і справно розповсюдити це нове видання.

По довгих стараннях, нам вдалося домовитися з одним німецьким видавництвом про випуск споминів мір. Гайке німецькою мовою. Книжка повинна з'явитися в 1973 році. Ми повинні б розпродати між собою певну скількість примірників. Думаємо, що це не буде тяжко, бо напевно між нами знайдеться відповідне число любителів книжки. Про деталі та ціну повідомимо пізніше.

Інж. Роман Крохмалюк викінчив свою працю «Заграва на Сході» (спомини про Військову Управу) і сподіємося, що і ця книжка побачить денне світло в 1973 році. Чекаємо ще на остаточне викінчення праці про Рімінський табор кол. В. Будного, щоб її видати друком.

З виданням цеї книжки ми охопили б три найважливіші етапи життя пов'язаного з Дивізією — 1. Військова Управа, 2 — вишкіл та бої Дивізії і 3 — Дивізія в полоні.

Кол. І. Скіра збирає матеріали про поодинокі вишколи в Дивізії, а кол. Е. Шипайло матеріали про американський полон.

Хоча книжка мір. Гайке розійшлася скоро і відносно справно, все ж таки хочемо звернути увагу та пригадати нам схвалену постанову про зготувлення адресара наших постійних відборців. Це передумова для наших видавництв, якщо хочемо бути успішними в дальших наших виданнях.

Вісті Комбатанта

Одечі наш журнал, який вже більше десяти років видаємо спільно з ОВВУА та іншими комбатантськими організаціями, мимо наших безупинних старань, бореться з труднощами. Тут хочемо підкреслити, що проблема кризи у «Вістях Комбатанта» зводиться до людей, бо ані матеріалів не бракує і фінансово цей журнал оправдав би себе при відповідній постановці. Нашому адміністраторові не вдалося в минулому році поставити так фінансів «Вістей Комбатанта», як ми від нього вимагали. Тут таки вже брак ширшого відгуку читача, брак поширення нашого офіціозу таки між нашим організованим членством. Тому мусимо зарадити. Просимо і Крайові Управи, щоб також активно подбали про «Вісті Комбатанта», піддержували журнал прес-фондами та оголошеннями. Кожний член Братства та принайменше один його приятель повинні стати негайно передплатниками нашого журналу. Також тільки де-хто відгукнувся на наші листи в справі тіснішої співпраці інформаційно-редакційної і господарської (оголошення, нові передплатники). Уважаємо, що військовий журнал — це конечність сьогоднішнього дня.

Організаційні справи

1973 рік є роком 4 Делегатського З'їзду Головної Управи з вибором її нових керівників органів. Ще не вдалося нам порозумітись з Крайовими Управами про найдогіднішу дату З'їзду. Про те та про інші справи зв'язані із З'їздом сподіємось Вас скоро інформувати.

Наши друзі в Еспанії створили там клітину Братства і небаром включаться в нашу організаційну систему.

Станиця Братства в Дітройті при участі представників Головної Управи та обох Крайових Управ (ЗСА і Канади) відсвяткували 80-ліття ген. М. Крата. Станиці належиться призnanня за вдале зорганізування свята, а нашому дорогому ген. Кратові — Многая Літа!

Представники Головної Управи Братства мали зустрічі з представниками Головної Управи ОбВУ із Великої Британії. Темами розмов, це тісніша співпраця обох організацій. Не вдалося нам ще упорядкувати справ Капітули.

1973 рік це рік, в якому припадає 30 років від створення Дивізії. Головна Управа задумує відмітити цю річницю під час своєго Делегатського З'їзду. Крайовим Управам рекомендуємо також впродовж року відмітити цю річницю. Нам виглядає, що відмічення цеї річниці скромною академією з поглядовими доповідями серед громадянства із спеціальним натиском на участь молоді може дати в цей час позитивний відгомін.

На засіданні Головної Управи Братства (13 травня м. р.) у Філадельфії піднесено думку про потребу створення комісії, яка мала б заплянувати діяльність Братства на найближче майбутнє, беручи до уваги поодинокі осередки поселення наших активних і потенційно активних членів.

До цеї комісії Президія Головної Управи Братства просить таких колег: інж. Б. Підгайний, Др. Р. Дражньовський, С. Мазурок, Б. Кальба та інж. І. Скіра. Просимо цих колег вже розпочати своє плянування та по можливості на найближчому пленарному засіданні виступити із своїми думками.

Чергове пленарне засідання Головної Управи з Крайовими Управами ЗСА і Канади, останнє перед Делегатським З'їздом, відбудеться 5 травня ц. р. на «Союзівці».

Про справи фінансові Головна Управа нерадо пише, але це конечність. Тому просимо якнайскорше вирівняти свої залоговання Головній Управі відносно залеглих вкладок, генерального фонду та «Вістей Комбатанта».

Видавнича референтура також просить розрахуватися зі своїх зобов'язань. Це важні справи і просимо їх поважно по-трактувати.

Фізична карта України

Подаємо до відома, що заходами Українського Соціологічного Інституту, Видавництва Братства «Броди-Лев» та Шкі-

льної Ради УККА з'явилася велика кольорова стінна фізична карта України опрацьована Др. Р. Дражньовським форматом 42 на 58 цалів у вісімох кольорах. Ціна цеї карти 10.00 дол., її можна замовляти в Братстві «Броди-Лев», або через Крайові Управи. Вітаємо появу карти і щиро гратулюємо п. д-рові Р. Дражньовському за опрацювання цієї так жичної карти і рекомендуємо Крайовим Управам і Станицям допомогти розпродати її.

Др. М. Малецький, голова

В. Гузар, секретар

СТАНИЦЯ ДІТРОЙТ

80-РІЧЧЯ ГЕН. М. КРАТА

Заходами Станиці Братства кол. Вояків І. УД. УНА у Дітройті при співпраці Станиці в Чікаго, для 7-го жовтня 1972 р. було відзначено в Дітройті 80-річчя ген.-пор. Михайла Крата.

З цієї нагоди інж. Роман Крохмалюк подбав про відповідне удеокорування сцени стилевими українськими соняшниками роботи Ю. Крохмалюка, студента Академії Мистецтва. Шість соняшників гарно доповняли декорацію задньої стіни, на якій були: відзнака дивізійників — Левик, з правої сторони Братства — Левик на воєнному хресті і в середині — Тризуб, над хрещеними шаблями і 80-ка та напис: На Многая Літа Генерал! Синя обкладинка програми містила прегарний портрет у мазепинці М. Крата, роботи Р. Бараника. Відповідальний за виконання програми був Я. Кривий.

Свято відкрив голова Дітройтської Станиці Мирон Трешневський, вітаючи Генерала та усіх гостей, які

прийшли вшанувати ювілей — 80-річчя ген. Крата. Після цього зорганізований хор з Дивізійників для цієї оказії проспівав бравурно пісню "Слава, слава, Отамане".

Після вечері було ще відчитання письмових привітів. Відчитано було листи Митр. Мстислава, Архієпископа Івана Бучка, віцепрез. М. Степаненка від Держ. Центру і ген. Шандрука. Відмічено також усі установи і особи, що прислали письменні привіти Ювілятові. Вкінці промовила п-і Водосевич від Орденської Ради Лицарів Залізного Хреста.

За почесним столом засіли крім ювілята також і члени його родини, сестра пані Палієнко, вдова по сл. пам'яті полк. Палієнкові, що згинув у боях під Бродами, її двох синів з дружинами, паню Софію Крат, вдову відомого у Львові за австрійських часів борця за український університет, голова ГУ Братства, д-р М. Малецький, голова Красової Управи Братства ЗСА, д-р Р. Дражньовський та представники красних

Управ ЗСА та Канади і від журналу "Вісті Комбатанта". Вечером проводив п. Любомир Татух, який і представив усіх гостей почесного стола.

Доповідь про ген. Крату виголосив інж. Юрій Тис-Крохмалюк (Гляди Вісті Комбатанта, ч. 5-6, 1972)

Усні привіти складали: д-р М. Малецький, голова Гол. Управи Братства Дивізійників, В. Гузар — від Крайової Управи Канади і д-р Р. Дражньовський, голова Крайової Управи Братства Дивізійників з ЗСА, який також привітав від Братства "Броди-Лев", яке опікується могилами дивізійників, і закінчив тостом. Всі піднялися з келихами шампанського і простівали із щирістю "Многая Літа" Дорогому Генералові.

З черги виступив хор Дивізійників, який відспівав під дир. Я. Филипова (теж дивізійник) і при фортепіанному супроводі п. Ст. Колодницької три пісні: Ой пущу я кониченька, Ой з-за гори туман налигає і Marsh Dивізії. Як тільки прогомонили співи Л. Татут запросив Ювіята до слова. Слухачі, що зосередили свою увагу на промові Генерала, замітили надмірну скромність бесідника і його гумор.

Правдою є, — говорив ген. Крат, — що я три роки був у боях за Волю і Державність України 1918-20 рр. Виконував свій обов'язок, як кожен старшина чи козак армії УНР і, як у кожного воїка збереглися спомини про бої чи походи, про які говорив сьогодні п. Крохмалюк. А також про "Волоховщину" і про поїздку мою як делегата армії УНР, до ген. Врангеля в Крим:

у 1920 р.

Хотів би я згадати про славні бої Дивізії "Галичина", але в тих боях я не був. В 1943 р. покійний президент Лівіцький заборонив мені вступити до Дивізії, певний, що незабаром створиться українська армія під своїми прапорами, а тоді забракне старшин. Тому я не вступив тоді, як вступили, мабуть не питавши дозволу Президента, мої товариши, бояки армії УНР: Силенко з сином, упавши у бою, Барвінський, Сосідко й Яськевич із синами, Гончаренко, Винник, Сакович, Бартощун, Євтимович і інші, яких зараз не пригадую. Дехто з тих ветеранів упали в бою під Бродами, як Ремболович, герой 2-го Зимового Походу й мій побратим по старій армії, і своїя Микола Палієнко.

Навесні 1945 р. през. Лівіцький викликав мене з безтермінової відпустки та призначив до штабу Української Національної Армії ген. Шандрука. Так був я з дивізією на фронти один місяць, а за дротами сидів із нею три роки.

Інж. Ю. Тис згадав про мене, як про коменданта табору в Белярії, коли то мені вдалось зв'язатись із Архиєпископом Киром Іваном Бучком, який своїм заступництвом урятував нас від видачі Москві. А це безперечно грозило нам. Якщо б не інтервенція Архиєпископа англійці видали б нас, як видали в Лінці Козаків ген. Краснова. Мені було дуже тяжко зв'язатись з Римом, бо ми були ізольовані від зовнішнього світу, а совєтська місія "повороту на родину", майор Подобелов і лейтенант Тарасов, вже вештались по на-

шому таборі, як по своєму. У цей час представник т. зв. Радянської України, поет Бажан в Об'єднаних Націях обурювався, говорячи "полк. Крат із своїми старшинами б'ють палками солдат, які хочуть вернутися на батьківщину". Владика Бучко надіслав мені советський часопис із цією промовою.

Далі говорив Ювілят про сучасне і майбутнє, про те, що наші діти, себто 2-ге покоління, виконали свій обов'язок для України в 2-ій світовій війні (Дивізія, УПА). Але чи буде таким 3-те покоління, яке росте серед антимілітаризму, чи буде продовжувати боротьбу за Україну, коли наспів час для цього?..

"Радісних днів у житті мав я чимало — говорив далі Генерал — та м. ін., називати буду день 7-го жовтня, себто сьогоднішній, якого я вже до віку не забуду". Він подякував голові Станиці п. Трешневському і всім Побратимам Станиці Дітройт і Чікаго та інших, Головній і Крайовій Управам, бойовим товаришам УНР, воякам УГА та УПА. Даював Панотцям: Столлярчукові, який відкрив Бенкет і привітав його від парохії Св. Покрови, Жиданові і Панчакові, який закрив молитвою зібрання і склав привіт від парохії Не порочного Зачаття Пречистої Діви Марії і о. Ігумена Лотоцького. Даював прапор. Тисові за його прекрасну промову та Діловому Комітетові за цілість. Особливу подяку слав

д-рові В. Прокоповичеві за 13-літнє безкоштовне лікування його і дружини, Дивізійниками Дітройту і Чікаго за опіку від 7-ох років, коли він уперше захворів. Усім приявним даював від себе і хворої дружини та від близької і дальшої родини за звеличання сьогоднішнього його дня.

Тут згадаємо, що для Достоїної Дружини було весь час пусте крісло при першому столі, а на столі красувався чудовий букет червоних троянд, призначений Вшан. Пані Євдокії.

Чергова точка програми була мистецька. Це був сексет жінок "Веселка", який виконав раніш 4 пісні — Синя чічка, А Черемош плине, Волиняночка й Ой гарна я гарна, і накінці додав Мої ясени, виконані молодими, зіспіваними голосами. Фортепіано був у руках Б. Прийми, а акордіон — Р. Томяка.

Самі святкування розпочалися молитвою, яку провів православний священик, а закінчилися молитвою українського католицького капеляна славних американських "марінс", який перед молитвою привітав генерала від своєї частини, підкреслюючи заслуги ювілята для Українського народу. Слова молодого капеляна справили дуже гарне враження на всіх приявних гостей, тим більше, що були виголошенні поправкою українською мовою.

В. Несторович

Жорстокі наші гаси! Так багато недовір'я і ненависти, антагонізмів наможилося, що не довго ждати, а будемо мати (а властиво, вже маємо!) формальну релігію, основану на догмах ненависті та клясової боротьби.

(Іван Франко, 1898 р.)

Станиця Монреал

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ

Дня 12 березня 1972 р. Станиця Братства в Монреалі відбула свої річні Загальні збори у церковній зали при вулиці Ібервил. Збори відкрив голова станиці Е. Костюк після чого о. Я. Гайманович, капелян станиці відмовив молитву. Зборам проводила президія: Я. Паньків, голова та В. Мота, секретар. За діловий рік станиці звітували: голова Станиці, Е. Костюк, та В. Горбатюк, секретар і В. Самсон, скарбник. Первістом став до звіту секретар, який звітував за 1970 і 1971 рік на підставі книги протоколів та станичної кореспонденції. Другим з черг звітував скарбник, В. Самсон також за два роки і стверджив, що на день 11 березня 1972 р. оборот Станиці виносив 1.991.51 доларів, що вказує на працю Станиці взагалі, а скарбника зокрема.

Останнім звітував голова, Е. Костюк, який стверджив, що станиця начислює 150 зареєстрованих членів, але не всі вони розуміють завдання Братства і не цікавляться нашою Станицею. "Нам не вільно забувати, — говорив п. Костюк, — що хоча ми вже і с в цивільному одязі, ціль задля якої ми йшли до війська не здійснена ще і тому ми зобов'язані продовжати нашу боротьбу, правда, у зміненій формі, але ми все ще є вояками. Ми мусимо продовжати традиції українських збройних сил, бо на нас дивиться вся наша громада і вона цікавиться нашою працею".

На закінчення свого звіту, друг

Е. Костюк апелював до членства, щоб вони усі взялися разом до праці для нашого загального добра, для нашої організованої спільноти тут, а зокрема для того, щоб більш успішно допомагати нашим братам на рідних землях у іхній боротьбі за права нашого нароу.

Предсідник Зборів, друг Я. Паньків підкреслив, що за останні два роки діяльність Станиці пожвавилася. Станиця підтримує українські суспільно-громадські та релігійні цілі в Монреалі і кожнорічно відзначає панахидою пам'ять упавших друзів у битві під Бродами.

Члени Станиці взяли участь із прапором у панахидах, що відправились за упокій душ Е. Коновалця, С. Бандери, Тараса Шухевича-Чупринки і за всіх українських старшин, підстаршин і вояків, що впали в боях за Українську Державу. Рік-річно члени нашої Станиці включаються до Церковної Процесії зі своїм прапором та в одностроях у збірній Панахиді у час Зелених Свят, а опісля на кладовищі відвідують могили померших Дивізійників, де капелян, о. Я. Гайманович відправляє Панахиду за упокій іх душ.

Управа Станиці Монреалю закликає членів Станиці до дальшої активності у цих наших Комбатантських поминках, продовжуючи традицію здвигів на могилах наших борців.

Після звітів управи збори одноголосно уділили абсолюторію уступаючим членам управи за іх солідну працю.

Наступна точка вибір нової управи, до якої ввійшли: Голова Станіці Е. Костюк, заступник голови М. Плавюк, другий заступник П. Бандура, секретар В. Горбатюк, скарбник Чубатий, вільні члени: І. Несторук, П. Кушнір та М. Такой.

Контрольна комісія: голова В. Мота, заступники Захарчук і Е. Лазор.

Мировий суд: голова Ю. Гараси-

мів, заступники Гладкий та Парфенюк; прaporonoсci: В. Шульган, О. Цяпа та Дзюба. Делегати до КУК Горбатюк та П. Кушнір.

Голова Е. Костюк подякував загальним зборам за довіря до нього і Збори закінчена молитвою під проводом о. Я. Гаймановича.

М. Такой

TRIDENT INSURANCE SERVICES

2196 Bloor Street West — Toronto, Ontario

Представник Українського Робітничого Союзу.

Telephone: RO 6-7261

Ярослав КОВАЛЬ — власник

Асеkуraciї життєvi, vognevі, автомобільni

i всi iнши забезпечення.

DNIPRO
FUEL OIL LIMITED

Toronto — 2174 Dundas St. W., (near Roncesvalles).

Tel.: 537-2169

Hamilton — 905 Barton Street East — Tel.: 549-9634

Чистимо БЕЗПЛАТНО печі (форнеси).

**Даємо БЕЗПЛАТНО цілорічну 24-годинну обслугу
печей нашим відборцям опалової оліви.**

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ...

ПОЛК. МИКОЛА БИТИНСЬКИЙ

1893 — 1972

Дня 24 грудня 1972 р. помер у Торонто відомий педагог і кол. старшина Армії УНР, полковник Микола Битинський. Покійний походив зі священичої родини і народився 24 листопада 1893 р. в місті Літині на Поділлі. Початкову освіту та Педагогічні Курси закінчив у Камянець-Подільському, а також і мистецьку освіту в Художньо-Промисловій Школі у ділянці малювання.

До армії Української Народної Республіки вступив в ранзі поручника в 1918 р. та брав участь у численних боях проти московських бо-

льшевиків та денікінців. В грудні 1919 р. вступив до 6-ої Січової Стрілецької Дивізії під командою ген. хор. Марка Безручка, у складі якої брав участь в боях проти кінної Еудьонного в Замості 1920 р.

Повернувшись з Армією УНР з України в листопаді 1920 р., Покійний дістався до табору інтернованих в Щипорно біля Каліша, де працював на становищі начальника Культурно-Освітнього Відділу Штабу 6-ої Дивізії і табору, як також викладав історію України на курсах україно-знавства. З табору інтернованих дістався до Праги в Чехії, де зробив матуру і закінчив Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова на відділі історії і соціальних наук з титулом педагога середніх шкіл. Приватно студіював графіку і геральдику. Після цього учителював в українській гімназії в Білках на Закарпатті. Коли в 1938-39 р. Карпатська Україна ставала до самостійного життя М. Битинський вступив у ряди Карпатської Січі та брав участь в боях проти мадарів. Весною 1945 р. працював у Штабі Української Національної Армії, очолюваної ген. хор. Павлом Шандруком. По другій Світовій Війні перевував у Німеччині в таборах, де викладав у середніх школах історію, малювання та мистецтво.

У 1951 р. переїхав до Канади з дружиною Надією та замешивав у

Торонті. Тут він відразу включився в педагогічне життя української громади і понад 11 років викладав теорію та історію українського мистецтва на Курсах Українознавства ім. Г. Сковороди і три роки на Курсах Українознавства ім. І. Котляревського, при Катедрі св. Володимира.

Полк. М. Битинський (під псевдонімом Микола Оверкович) писав вірші, переважно з воєнною тематикою, як напр.: "Сузір'я лицарів", "Крути", "Дума про Щербака", "Епітафія на могилу 389 базарських героїв" та ін. Маліарський хист полк. М. Битинського виявився найбільше в ділянці графіки і геральдики. М. Битинський був широко відомий як знавець геральдики. Між іншими працями на теми української геральдики можна зазначити найбільш цінні праці, як напр.: "Альбом гербів українських земель" (32 таблиці). "Герби українських гетьманів" (20 таблиць), "Уніформи Українського Війська доби Визвольної Боротьби 1917-1921 рр. (186 таблиць) та інші. Полк. М. Битинський виготовив теж проект Хреста ім. Симона Петлюри, проекти багатьох надгробних пам'ятників, хоругов, знамен, стягів і т. п.

Полк. М. Битинський був членом Української Вільної Академії Наук в Канаді, а також Українського Национально-Демократичного Союзу в Канаді, 5-ої Станиці Союзу Бувших Українських Вояків в Канаді, Православної Катедральної Громади, Братства св. Володимира та ін.

Покійний оставив прибиту горем дружину Надію.

Вічна Йому пам'ять!

Н. Н.

ІНЖ. ІВАН ЯНІШЕВСЬКИЙ

1895 — 1972

Дня 8 квітня 1972 р. помер у Торонто кол. сотник Армії УНР, інж. Іван Янішевський.

Інж. Іван Янішевський народився 1895 р. у степової Україні на Херсонщині. Його батько походив з дрібної шляхецької родини Правобережної України, а мати з священичої родини.

Закінчивши народню школу Іван дістався до Миколаєва, кінчча там педагогічні курси і стає вчителем. Працюючи вчителем, Іван не зарадбув наук. Приходить перша світова війна. Іван дістается до військової школи, яку кінчча у 1916 р. і стає прапорщиком.

Революція застас молодого Янішевського в Ташкенті, де він приймає участь у виділенні Української сотні, з якою дістается до Києва і на фронт. Тут з усім ентузіазмом молодого свідомого українца кидастся у вир революційних подій та у творення українського війська. З українською армією сотник Іван Янішевський залишає Україну і виходить на еміграцію. Зпочатку до табору українських інтернованих воїків у Польщі, згодом до Праги, де береться завзято до науки. Також приймає живу участь у студентському та громадському житті Праги. У 1924 р. одружується з донькою лікаря, студенткою медицини, Ганною Равич. У 1925 році дістає диплом інженера агронома. У цьому ж році народився йому син Василь.

Далі ідуть тяжкі роки у пошуках за працею, розлука з родиною, ви-

ізл до Румунії, аж поки згодом вдалося знову усій сім'ї зійтися в Ужгороді на Карпатській Україні. Тут Іван Янішевський веде власну молочарню та працює у торговельному союзі, дружина розпочала лікарську практику, а син Василь мав змогу ходити до української гімназії.

Та не довго тривало це спокійне життя. Почалася друга світова війна і опісля родина Янішевських по довгому скитанню дістается до Канади. У Торонті Янішевський зразу входить у громадське й церковне життя. Займає різні визначні становища у церковних та громадських

організаціях, далі бореться, як і ціле своє життя, за правду і справедливість. У роки 1969—1962 був головою Катедральної громади, кількаразово обраєний головою Братства св. Володимира, комендантом 5-ої Станіци та головою Генеральної Управи СБУВ у Канаді, головою УНДС та в останніх роках головою Представництва В.О. УНРади на Канаду.

Покійний залишив горем врибиту дружину та сина Василя, професора в Торонтонському університеті, невістку та внуків.

Вічна Йому Пам'ять!

Л. Л.

ПОДЯКА

Крайова Управа Братства к. вояків I УД УНА в Аргентині почувується до милого обов'язку скласти щиру подяку другові Маркіанові Когутові за пожертву на потреби нашого Братства в Аргентині гойного дару 50 (п'ятдесят) долярів, які він вручив нам з нагоди свого славного весілля з панною Танею Ямнюк, 2 вересня 1972 в Клярідж Готелю в Буенос Айресі.

Молодому "інтернаціональному" подружжю (Канада — Аргентина) бажаємо із щирого серця, в імені всіх наших друзів в Аргентині, многих і щасливих літ подружнього життя.

За Управу Братства к. Вояків I УД УНА в Аргентині:

Степан Тавридзький — голова
Маркіан Фесолович — секретар

ПРЕСОВИЙ ФОНД

"ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

січень 1973 р.

I. Світуха, Оттава, Онт.	10.00
I. Зварич, Річмонд Гілл, Онт.	4.00
M. Хархаліс, Торонто, Онт.	4.00
H. Слюзар, Едмонтон, Альта	4.00
Я. Редчук, Монреал, Кве.	2.00
C. Нечипорук, Чіктовага, Н. Й.	1.00
Марія Величко, Філадельфія	5.00
M. Дендері, Торонто, Онт.	2.00
K. Фіцик, Ст. Кетерінс, Онт.	2.00
Разом	\$34.00

Всім жертвоводавцям складаємо щиру подяку.

*****
**ЧИ ВИ ПРИЄДНАЛИ ХОЧ ОДНОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА
ДЛЯ "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"?**
*****

З АРХІВІВ МИНУЛОГО

ДОКУМЕНТИ З ВІЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Упорядкував д-р Степан Ріпецький

(Мова і правопис зберігаються з оригіналу)

Жовтень 1914. Автобіографічна нотатка сотника УСС Івана Коссака, зокрема про бойові дії його сотні в Карпатах в місяці жовтні 1914 р.

Автобіографія сотника Івана Коссака

Народжений в Дрогобичі 11 вересня 1876. Професор учит. семинарії в Чорткові, голова "Сокола" області Чортків, голова "Сільського Господаря", директор кредит. тов. "Народний Дім", основник укр. прив. гімназії в Чорткові, перевів стрілецьку організацію в Чортківщині, а в дні інвазії московської в Чорткові — пробився з 200 чортківськими стрільцями через Бучач, Станиславів до Стрия, місця загальної збірки УСС. ("Волося ясне, очі пивні, 10. IX. 1914 іменов. сотником УСС". З Гол. Книги УСС).

1. X. 1914 сотня під моїм проводом стає в бойову лінію на північ від Сваляви (Закарп. Україна). 14. X. сотня перша переправляється коло села Тишівниці через ріку Стрий, обсаджує верхи на лівім березі і хоронить переправу через Стрий 129-ої бригади. Відтак сотня приділена до віddілу "Нахрітен-деташма", що стоїть під командою отамана Грицька Коссака — переходить через Орів, Урич, Східню, Борислав, Трускавець, Стебник, Гаї. 19. X. сотник І. Коссак з 8 уланами, щоб основно пізнати московські сили і позиції, старається через Стебник, Солець дістатися до Дрогобича (рідного міста). На Гірці під Дрогобичем сотня І. Коссака з 8 уланами розбиває сотню донських козаків і в неділю о год. 11-ій в полуднє сотник І. Коссак в'їзджає бравурно до рідного міста Дрогобича, витаний ентузіястично населенням цілого міста. Освободжує полонених австр. вояків, між ними 5 УСС. Конферує з управою міста і збирає дуже важні відомості про силу і позиції ворога. (Відівдіє стареньких родичів).

В два дні опісля бере участь в битві під Дрогобичем, де УСС під проводом отам. Г. Коссака добули московські позиції і зайняли лівий беріг Тисьмениці.

В кілька днів опісля в великий битві під Дрогобичем стоїть зі стрільцями на лівім крилі 129 бригади на узгірях між Губичами і Держичами, маючи проти себе кілька батальйонів російської піхоти і 2 сотні козаків. Зручним і рішучим маневром рятує сотню від загину, боронячи опісля спільно з батальйоном ляндштурми відвороту цілої бригади. В битві під Уличним боронить моя сотня відворот разом зі сотнею Букшованго.

1. XI. 1914 приділений до штабу 129 бригади, як ординансовий офіцер.

Архів УСС. Оригінал.

УСС в Карпатах, листопад-грудень 1914 р. Лист полоненого російського солдата-українця, Дмитра Шабали, до Українського Січового Стрільця, Степана Ріпецького із сотні Дідушка, писаний з австрійського табору полонених в Кніттельфельді дня 8 грудня 1914 р. на фронт в Карпатах.

Кніттельфельд, 8 декабря

Шановний Друже!

Звідси, з полону пишу я вам другого листа, од вас же не одержав ні одного; се я собі пояснюю тим, що першого листа я віддав, щоб вкинути в почтову скриньку в непевні руки: а се я зробив тому що самому, не знаючи німецької мови, не можна було попрохати кого небудь вкинути в почтову скриньку, так мусів віддати нашому полоненому жидові, щоб той попрохав цивільних людей на сю послугу. У нас в лагерях є почтова скринька, але тут кожен лист передивляється московські товмачі, позаяк листи звідси всі пищуть в Росію. Віддать же листа іхній операції я не хтів, бо там були висловлені думки за котрі мені в Росії загрожує арешт, а то ще вони могли би його знищити.

В тім листі я Вас прохав, щоб ви, коли маєтесь в Вас або в Ваших товаришів не потрібні Вам книжки, або хоч старі числа часописів, переслали нам для читання, за що ми будемо дуже вдячні. А то тут страшенно нудно сидіти склавши руки і чекати на їжу. Та і взагалі се мені найзручніший мент набіратись свідомості, котрої маю не много, і з котрою може

я бувби більш корисніший рідному працюочому людові. Крім мене тут читачів знайдеться досить. Раніш я мріяв передплатити газету і навіть в листі до Вас я запитував: скільки буде коштувати передплата на місяць? і прохав також переслати її адресу. Тепер же не маю за що передплатити, позаяк спершу їжі ми одержували за мало то приходилось докуповувати хліба: таким чином я витратив гроші на котрі мріяв передплатити газету.

Тут є багато українців полонених, з російської України свідомих, із них суть вчителі народні, і взагалі люди інтелігентних посад. З деякими мені часто приходиться говорити з приводу того, під чією владою нам Українцям краще і легше здобути волю і самостійність. Я їм довожу, що краще під Австрією, позаяк ми тут позбулисъби денационалізації, котра так стойть упорно на нашім шляху до культурного розвитку і презавзято піддержується кацапським ярмом. Вони ж доводять мені ніначому не стоючи твердо, що краще під Росією добитись собі прав, припускають навіть і революційний переворот в Росії; забуваючи зовсім про шибеници і про те, що всякий, хто здумав прилюдно забалакати про волю, той рискує житям, а хоч принаймні загрожує йому заслання, каторга, а найменше так се декільки років вязниці. (Я не кажу, що в Росії революція неможлива, вона можлива, але з многими жертвами, і не їхні інтелігентні плечі винесуть ввесь тягар її, а плечі працюючих фізично пролетарів, за допомогою (з розумового боку) людей інтелігентних, котрі ввесь час працювали над зорганізованем робітництва). Вони мене доводять до обурення: бояться й думками розлучитись з тією нацією, котра не хоче вважати нас нацією, а наш національний рух сміє взвивати затією "кучки мазепинців". Та не тільки так на нас дивляться ріжні московські ліберали, а й робітництво їхнє, чи краще сказати московські с. демократичні робочі партії не припускають нам права на самостійність і на національно-територіяльну автономію (через що в останні часи загострились відносини наших і їхніх робочих організацій).

Я стою на своєму завзято, але за браком свідомості мені приходиться важко, позаяк вони ж таки "переступили поріг" вищої від мене освіти, де чому більше від мене знають.

Недавно знайшов тут лікаря Українця з Галичини і маю маленьку надію діставати в його українські газети, бо він хоч

і носить вчителям газети, але в їх вже мені взяти трудно, по-заяк з всіх ними одержаних газет я насилу взяв у їх одне найстарше число, тай те порване, останіж не відомо, де вони й поділи. (Мушу зауважити: вони в окремому помешкані і раніш мене познайомились з лікарем). Маю надію познайомитись ще тут з галичанськими Українцями.

З пошаною

Дмитро

Дмитро Шабала, полонений в листопаді 1914 р. стежею УСС сотні Дідушка на фронті в Карпатах коло села Климець. Походив з Катеринослава, робітник, свідомий українець, член Укр. Соц. Демокр. Партиї. В полоні став передовим організатором українських полонених. В 1915 р. був висланий Союзом Визвол. України потаємно на Україну, як емісар, для зв'язку з провідниками українського руху. Правопис листа справлено.

З архіву С. Ріпецького, оригінал.

19 вересня 1915. Протест старшин Легіону УСС проти виступу мадярського політика, графа Дюлі Андраші, на сторінках віденського щоденника "Neue Freie Presse" з дня 12 вересня 1915 р., з пляном утворення польської держави з включенням в її склад цілої Галичини і частини українських територій кол. Росії.

Місце постою Українського Легіону,
дня 19 вересня 1915

Ваша Ексцеленціє, Вельмишановний Пане Графе!

Серед щоденних зайнять у наших воєнних обставинах мало остається нам часу на прочитування преси.

Та однак Ваша цінна стання, п. з. "Польське питання", що з'явилася в "Neue Freie Presse", з 12 вересня ц. р., так свою правильною аргументацією, як також і тим, що вона порушила найбільш вітальні проблеми української нації, на довший час полонила нашу увагу та довела до довготривалих дискусій серед старшинського корпусу та серед інтелігентних стрільців, що творять 80% Легіону Українських Січових Стрільців.

Всі ми згідні в тому, що Ви, Вельмишановний Пане Графе,, теперішнє політичне положення з його неминучими наслідками якслід розвинули й оцінили.

Зовсім слідчим являється твердження, що забезпечення Середньо-европейських держав з рівночасним удержанням миру в Європі залежить від ослаблення Росії в теперішній війні.

Правдою є також, що в часах загальнообов'язкової військової служби годі числити на революцію більшого формату. Не дaeться однак вкінці заперечити, що невідповідною поведінкою можна національні ідеали прогнати на ворожу сторону та викликати в майбутньому невпинні непорозуміння. А що в нас нуртують такі самі погляди, дозволяємо собі звернути увагу Вашій Ексцеленції на те, що правильність вище згаданих поглядів повинна захопити значно ширші кола, як це сталося у Вашій цінній статті.

Тут мусимо заявити, що ми з найбільшою увагою слідимо за кожним голосом угорських державних мужів, що своєю працею в такому короткому часі принесли своїй рідній угорській державі неоцінені здобутки, а це головно з того часу, коли ми, — майже від року, — обороняємо в Шарпатах свою кров'ю границі Угорської держави разом, плече об плече, з угорськими вояками та користуємося її правом гостинності.

Ваша Ексцеленція не візьмуть нам цього за зло, коли ми по-вояцьки, отверто й гідно займемо поставу до того місця Вашої цінної статті, що порушує життєве питання українського народу, а саме тої його частини, що замешкує більшу частину Галичини, цілу Волинь і Холмську область та, — згідно з Вашою пропозицією, має знайтися і остати в границях майбутнього польського державного новотвору.

В цей спосіб змішаються два національні елементи, що ніколи не могли й не можуть себе взаємно знести, а їхнє співжиття в колишній польській державі спричиняло безупинні конфлікти, які розкладали цю державу та стали вкінці головною причиною її упадку.

Ці два національні елементи ніколи не дадуться стопити в одну цілість, бо вони в своїй історії, релігії, в своїй культурі, мові та своєму побуті й економічній структурі, а вкінці у своїй, віками виплеканій, воєнній традиції стали в своїй основі супроти себе різно і ворожо настроєні.

Як важко український елемент піддається асиміляційному процесові, стверджує історична дійсність, а саме, що на протязі півтисячі літ співжиття (з чого 400 літ у спільній дер-

жаві) українська погранична полоса виказує польського елементу лише 2-4%.

Насильне пов'язання цих двох національних елементів мусіло б спричинити упадок цього польського державного новотвору вже в самих його початках, і це не принесло б ніякої користі ані польському, ані жадним іншим середньоєвропейським народам.

Цю похибку використала б російська політика та зачала б свою розкладову підривну роботу не лише в новому польському державному новотворі, але також, — немов через міст, — в інших сусідних слов'янських народів.

Росія вже й тепер зачинає при помочі різнородних півофіційних чинників звертати увагу на українське питання, що його давніше з цілою рішучістю поборювала. Звернім увагу на засідання Думи та на різні конгреси в Росії.

Впрочім бажаного ослаблення російського колоса не осягнеться ані при помочі відірвання польських провінцій, ані при помочі відірвання невеличкої частини української території від Росії, про що зовсім слушно — натякає Ваша Ексцепленція.

В такому виді створений польський державний новотвір мусів би гравітувати до Росії, а то з економічних і політичних причин.

Індустріальна Польща мала б в аграрній Росії свій природний простір збуту. З другої сторони мусіла б політика майбутнього польського державного новотвору йти рука-в-руку з політикою Росії, а то з тої простої причини, щоб Росія не підпомагала в розвиткові українського питання в його границях. Вкінці новий польський державний новотвір стоятиме в природному спротиві й боротьбі з німецьким райхом за Балтійське море.

Змушена цими обставинами, в такому вигляді Польща навіть проти волі й плянів своїх творців, а навіть проти своєї формальної злуки з осередніми державами, цілими століттями тяготітиме до Росії й там добавуватиме свій ідеал у злуці з нею аж до часу повного злиття українців тут з поляками, а там з москалями. Маймо на увазі зміст і ціль Андрушівського договору, що його заключила Польща з Москвою 1667 р., повну зависимість Польщі від Росії від часу діяння цього договору та вкінці повний розвал польської держави.

На основі цих історичних подій можемо зрозуміти в цілій своїй величі трагічні наслідки тих похибок, що українську націю, яка із-за свого географічного положення, економічної структури, як також із-за своїх політичних аспірацій мусить жити в тісному зв'язку з центральними державами, або зовсім поминається, або з великою шкодою для народів Центральної Європи віддається на поталу полякам і москалям.

Того роду помилки бувають лише тому можливі, що на відносини у Східній Європі з привичаєнням споглядається крізь польські, або російські окуляри та оцінюється їх на основі польських, або російських інформацій.

Звертаючи увагу Вашої Ексцеленції на недавну появлі історичної праці проф. Ст. Рудницького п. з. "Україна й Українці",

остаємо з правдивою до Вас пошаною

Д-р Осип Назарук
підхорунжий

Д-р Мих. Новаківський
посол до Гал. сойму

Цей протест винесли старшини УСС на своїх зборах, що відбулися в Коші УСС дня 19 вересня 1915 року.

Переклад з німецької мови. Оригінальна копія в Архіві УСС.

29 листопада 1918. Номінаційна грамота Державного Секретаріату Військових Справ Західно-української Народної Республіки, з дати Тернопіль, 29 листопада 1918 р. за підписом полк. Дмитра Вітовського, яким іменовано проф. Івана Боберського — четарем.

ч. 47.

До Івана де Боберського, референта Письменничого Відділу Державного Секретаріату Військових Справ — Тернопіль.

Тернопіль, 29 падолиста 1918.

Нинішною грамотою іменую Івана де Боберського четарем Українського Війська.

Державний Секретаріят Військових Справ.

Печатка Д.С.В.С.

Вітовський

Архів УСС. Оригінал.

Січень 1919. Звернення полковника Дмитра Вітовського, державного секретаря військових справ, до українського воєцтва з нагоди рішення Української Національної Ради в Станиславі з дня 3 січня 1919 р. про злуку земель Західної Української Республіки з Східною Україною.

ЖОВНІРИ!

Після чотирьох з половиною років муки, ридання і жалоби сповнилась народня воля! Зі слізами радості сповіщаю Вам велике слово: Вчера упав кордон між українськими землями і від вчера ми всі вже громадяне великої Народної Республики.

Українська Національна Рада ухвалила у Станіславові однозгідними оплесками **злуку всіх земель західної Української Респубилки з наддніпрянською Україною!**

За що гинули на кривавих судах батьки, діди і прадіди наші, за що проливали кров століттями покоління за поколіннями, за що скородили ребра ворогів герої від п'ятьсот літ і не діждалися, сходючи до могили без просвітки — те присуджено діждати нам під велику годину народження нового світа!

Ще хвиля кривавого зусилля — і слово станеться ділом! З крові і пожежі та руїни встане **велика Україна**, що принесе Вам землю і волю!

Жовніри Укр. Нар. Респубилки!

Землю і волю присуджено Вам добути, або дома не бути! Вороги наші **пани Ляхи** хочуть загарбати нашу землю, наші села, наші лани і прилучити до своєї Польщі, цеї тюрми робочого люду! Вони палять наші села, робують наші маєтки, мордують батьків, сестер, дітей Ваших без пощади, без спожаління і без милоосердя! І кричить до Вас кровавим плачем вся поневолена країна: Ратуйте нас із каторги найтяжчої неволі!

І очі цілого Народу звернені на Вас, жовніри Української Народної Респубилки! У Ваших крісах, у ваших багнетах, у ваших скорострілах лежить наша воля і слава, або ганьба і неволя довічна!

А тепер хай гордість громадян великої держави завітає у Ваші серця і всякий скаже собі по приміру батьків наших, що гинули на кострі, сміючись, у бою: Краще в полі поруба-

ним бути, як уступити перед неситим панами Ляхами! Тепер або ніколи!

Тепер, або ніколи — принадлежати нашим землям до великої України, де буде усemu народові робочому земля і правда і воля!

Або рай на Вкраїні, або пекло в Польщі!

Що буде з нами, — рішиться кровю і залізом! Кровю і залізом мусите рішити, що буде з нами — мусите рішити Ви, жовніри, без страху, без надуми і без вагання!

Кожен з Вас тям, що зложив Ти присягу Українській Народній Республіці жертвувати кров і кістю свою за волю, за правду, за щастя дітей своїх навіть серед голоду і холоду! Серед голоду і холоду мусиш побідити тих, що обдерли тебе з одягу і хліба — щоби діти твої не гинули з голоду і холоду “на своїй несвоїй землі!”

І хто впаде з Вас, того ім'я не вмре, не загине, вічно горіти ме у памяті Народу ім'я кожного, що погиб у боротьбі за волю!

А хто схилиться зранений серед кровавого поля, тому серед слави до смерти Нарід подастъ підмогу, щоби жив він без журби, без муки, без трівоги про завтра!

Хто ж вийде ціло, того чекає честь і слава бути першим між першими визволеного народу!

А всі діти Ваші славити муть Вас і обсиплять квітками кроваві чола Ваші і благословити муть Вас вольними устами, що Ви здобули їм землю і волю з п'ятьсотлітної тюрми лукавого польського панства!

Нехай же не буде між Вами ні одного млявого ні втомленого, нехай ніхто не задрімає ні засне та не уступить перед боєм з кровавого поля, поки не здобудем земель наших, загарбаних нам Ляхами!

Відвага мед пє, а кайдани тре, та про побіду рішає послух, порядок і сповнення приказу тих, що кермують ділом!

Кожен з Вас, на якім небудь місці поставлено Тебе, мусиш відчиняти ся дисципліні, удержанувати порядок і виконувати прикази старшини без критики, без відклику, без проволоки! На кожнім становищі від сповнення кожного приказу може рішити ся для нас “доля величезної війни”, — в руці кож-

дого з Вас лежить щастя, або горе цілих поколінь Твоїх сестер дітей, і родичів Твоїх, український жовніре! Не за царя воюєш Ти, а за своє добро за свою правду, **за свою державу!**

I ми віримо, що Ви постоїте як оден муж твердо, рішуче, непохитно за правду і волю і здобудете землю своїм дітям та увінчаються Ваші чола вінцями повної побіди! Недалека хвиля, що усі землі українського народу зіллються в одну державу і у весільнім вінку України не бракне листочка ні з однієї української землі! А тоді щойно зі збірної душі намучено-го українського люду вирветься велика пісня:

Радуйся, радуйся з'єдинена Українська Земле!

Державний Секретар військових справ:

Вітовський в. р.

Архів УСС. Оригінал.

CONTENTS

	page
M. Boyeslav: Be prepared (poem)	2
W. Veryha: Ill-starred Jubilee (50th anniversary of the U.S.S.R.)	3
Krutianets': Reflection upon the battle at Kruty 55 years ago	13
F. Korduba: China; a synthesis of its people and army	21
S. Muzychka: Our future Herodotus (satire)	30
Z. Knysh: The truth about the Ukrainian Division	32
O. Luckyj: A new map of physical geography of Ukraine	45
P. Shawel: On the pathways of the 2nd Polish Corps (cont.)	38
P. Babec: H. Skovoroda: Ukrainian thinker and philosopher (concl.)	47
W. Trembicky: Endeavours of Ukrainian governments to free Ukrainian POW's in Italy	55
Letters to the editor	69
Chronicle and information:	73
From the Archives of the Ukrainian Struggle for Independence, 1917-1921	87

ALU-WOOD WINDOWS & DOORS CO.

Алюмінієві вікна і двері

3195 Lenworth Dr., Cooksville, Ontario

УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL OIL LTD.

278 Bathurst Street — Toronto, Ontario — Tel.: EM 2-3224

Постачання опалової оліви

Українська будівельна фірма

E. KOST CONSTRUCTION CO. LTD.

Mississauga, Ontario

Tel.: 270-0070

Будова нових хат і фабрик.

Власник: Евген Коструба.

Українська Молочарня

GREEN VALE DAIRIES LTD.

3156 Dundas St. W., Toronto, Ont.

Tel.: RO 7-1728

CHRISTIE DRUGS STORE

451 Christie St. — Toronto 4, Ont. — Tel.: 536-8151

Власник: мгр. В. Федорів.

В разі потреби за солідною обслугою звертайтесь

до

УКРАЇНСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ

J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario — Tel.: 368-8655

92 Annette Street, Toronto, Ontario — Tel.: 762-8141

Canada: \$1.50

U.S.A.: \$1.50

ЩЕ РАЗ

звертаємо увагу нашим Шановним читачам, що адреса Адміністрації є:

VISTI KOMBATANTA — VETERANS NEWS

P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto 9, Ontario, Canada

Туди просимо звертатися у всіх адміністративних справах «Вістей Комбатанта» і пересилати свої залегlostі та передплати.

Давніша поштова скринка в Нью Йорку, ЗСА, є нечинна.

Адміністрація

Перше українське бюро подорожі

МАРКІЯНА КОГУТА

BLOOR TRAVEL AGENCY
1190 Bloor Street West, Toronto 4, Ontario

Tel.: 535-2135 & 535-2136

● спроваджує рідних на постійне перебування або на візити, ● продаж квитків на всі літунські, корабельні та автобусові лінії, ● нотаріальні завірення документів — особистих, спадкових і т. п., ● переклади з різних мов.

НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР, БО
НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ "АГЕНЦІЯ БЛЮР"!

СОЛІДНА ОБСЛУГА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

R. CHOLKAN CO. LTD.

Real Estate Brockers and General Insurance

527 Bloor St. W. (near Bathurst St.), Toronto, Ont., 532-4404

2232 Bloor St. W. (n. Runnymede Rd.), Toronto, Ont. 767-5454

660 Wilson Ave. (near Dufferin), Toronto, Ontario, 636-1501

10 Collier Street, — Barrie, Ontario, — Telephone: 728-4401

217 King Street — St. Catherines, Ontario, — Phone: 682-6628